

Александар Милосављевић

Стеван *Ђаџа*
Гардиновачки

Позоришни Глумац и Госјодин

Едиција Позоришни звоници

1. *Ејон Савин*, Дејан Пенчић Пољански,
СНП, Нови Сад, 2011.

2. *Дејан Мијач: Новосадске (и друге)
године*, Даринка Николић,
СНП, Нови Сад, 2017.

3. *Љубослав Мајера, редитељ*,
Александар Милосављевић, СНП,
Нови Сад, 2019.

4. *Радуле Бошковић: Умешносци
илакаџа (1981–2019)*,
Владимир Митровић, СНП,
КЦ „Милош Црњански“, Нови Сад, 2020.

5. *Мирослав Чаніаловић: ђевач-џумац*,
Немања Совтић, СНП, Матица српска,
Завичајно удружење „Гламочко коло“,
Нови Сад, 2021.

6. *Стеван Баја Гардиновачки,
џозоришни Глумац и Госјодин*,
Александар Милосављевић,
СНП, Нови Сад, 2025.

Александар Милосављевић

Стеван
Гардиновачки

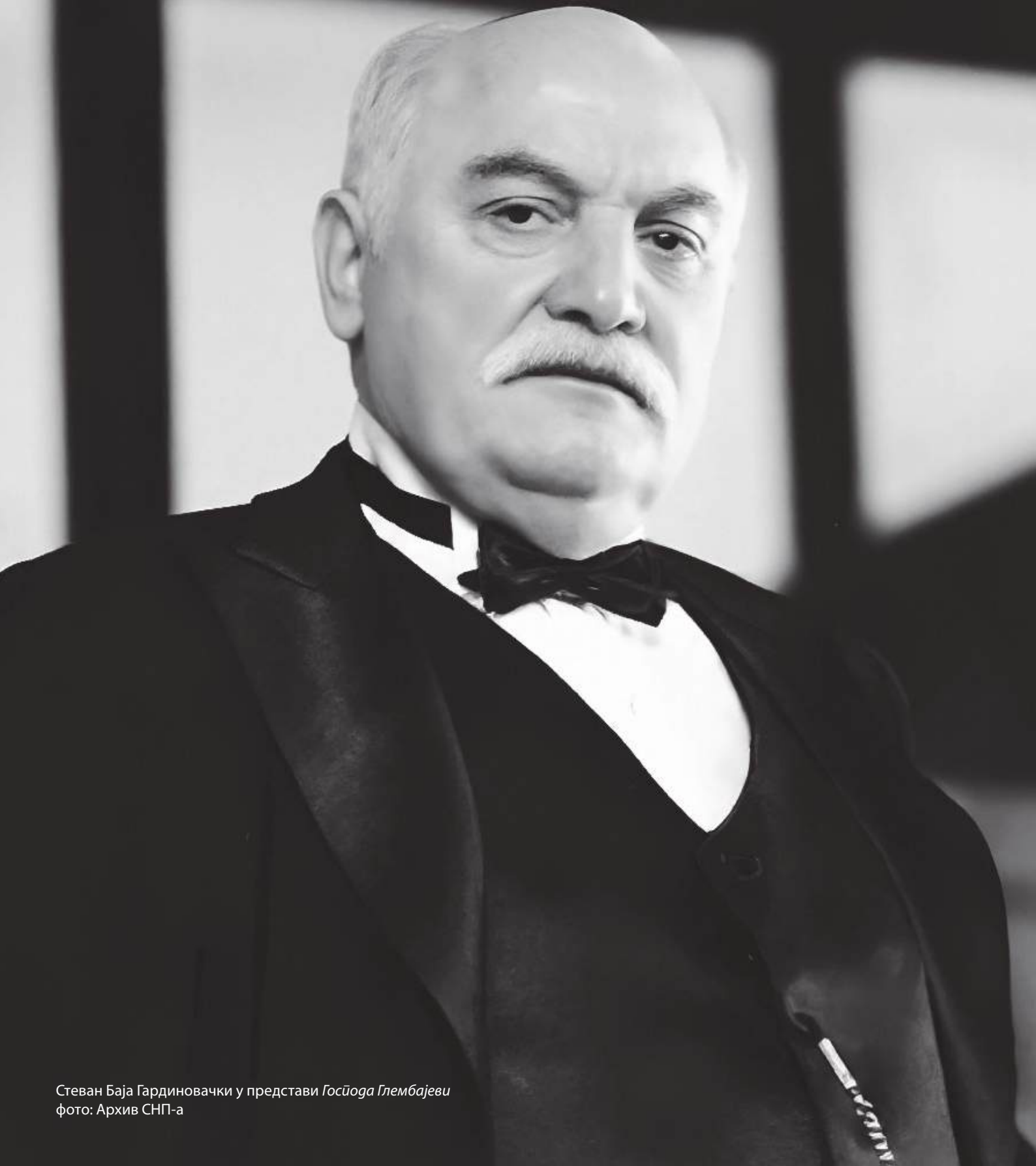

Позоришни Глумац и Госјодин

Нови Сад, 2025.

Стеван *Stevan*
Гардиновачки

Стеван Баја Гардиновачки у представи *Госиода Глембајеви*
фото: Архив СНП-а

Садржај

I део

Како постати и остати ауторитет

<i>Увод – о коме је овде заправо реч?</i>	9
<i>У чарди на Дунаву, код Миломира</i>	16
<i>Вила у Пећровіраду</i>	17
<i>Сіокој дешињсїва</i>	22
<i>Велики заокреї и сїорије</i>	25
<i>Човек їланира, Бої се смеје</i>	30
<i>Посни беоїрадски дани</i>	35
<i>Први їрофесионални анїажман</i>	37
<i>Чини добро, їа у воду бацѝ</i>	39
<i>Хваїїање залеїїа...</i>	41
<i>Поново код куће и на сцени „Тоше Јовановића“</i>	46
<i>Драми Срїскої народної сїиже їојачање</i>	52
<i>Прве їодине на сцени СНП-а</i>	54
<i>Нови Сад или Беоїрад, їиїїање је сад...</i>	57
<i>У Мијачевој „Покондиреној їикви“</i>	59
<i>Велико и у малом</i>	61
<i>Увек свој</i>	63
<i>Шїїа све одличан їлумац у каријери (не) одиїра</i>	66
<i>„Случајни їарїїнери“</i>	71
<i>Искушења „Голубњаче“</i>	75

<i>Где несїаде шїаїа или како Баја сїрема улоїе</i>	78
<i>Гардиновачки и їозоришна криїїика</i>	82
<i>Шїа їредузеїїи када је їозоришїїе їодривено, окруњено?</i>	86
<i>Он је живоїї волео неизмерно</i>	91
<i>Заједно на сцени</i>	94
<i>Еїїилої (формални и їривремени)</i>	96

II део

Сведочанства и сећања о Стевану Баји Гардиновачком

<i>Вида Огњеновић: Баја Гардиновачки или їлума усијана</i>	103
<i>Небојша Брадић: Баја, їосїодин Гардиновачки</i>	105
<i>Егон Савин: Глумац који је зрачио шїоїлином</i>	107
<i>Љубица Ракић: Глумчина, колеїа и їријашїељ</i>	108
<i>Тихомир Станић: Као оїшац</i>	110
<i>Љубослав Мајера: Nomen omen est</i>	112
<i>Стеван Дивјаковић: Пријашїељ, умеїїник, ауїїориїїеїї</i>	113
<i>Ивана Димић: Баја Гардиновачки</i>	114
<i>Војислав Брајовић: Срдачна особа и изузеїїан їлумац</i>	115
<i>Борис Исаковић: Чика Баја</i>	117
<i>Гордана Каменаровић: Неїоноовљива бајка</i>	118
<i>Драгиња Вогањац: Писмо</i>	119
<i>Јасна Ђуричић: Боїови бирају ко ће им се їприближиїїи</i>	120
<i>Лидија Стевановић: Барг</i>	121
<i>Жанко Томић: Кад је їозоришїїе имало бркове</i>	122
<i>Милован Филиповић Ера: Колеїа, мој їрви дирекїїор и Ауїїориїїеїї</i>	125
<i>Милорад Капор: Кад је Бої земљом ходио</i>	127
<i>Срђан Тимаров: Свечани їлумац – Сїїеван Баја Гардиновачки</i>	128
<i>Александар Ђурица: Симбол Града и Позоришїїа</i>	131
<i>Бранислав Трифуновић: Један је Баја</i>	132

Даринка Николић: <i>Све са мером</i>	133
Светислав Јованов: <i>Баја или оїрезни осмех</i>	135
Мирослав Мики Радоњић: <i>Сїеван Баја Гардиновачки – умеїносїї ілуме</i>	137
Жељко Хубач: <i>Госїодин у шееїпру</i>	139
Јелена Гардиновачки Бајстербос: <i>Таїа</i>	142
Александар Попов: <i>Деда Баја и ја</i>	144
Јелена Попов: <i>Заувек у мом сриу</i>	146
Неда Симоновић (девојачко Шалајић): <i>Сећања на кума Бају</i>	148
Миле Исаков: <i>Наш Баја</i>	152
Душан Н. Петровић: <i>Моја сећања на Бају Гардиновачкої</i>	153

III део

Улоге у позоришту, на филму и телевизији, награде и признања Стевана Баје Гардиновачког

<i>Улоге у їозоришїу</i>	161
<i>Улоге на филму и шелевизији</i>	168
<i>Наїраде и їризнања</i>	170
Александар Милосављевић: <i>Белешка о овој књизи</i>	171

ДЕО

**Како постати
и остати
ауторитет у
позоришту**

Увод – о коме је овде заправо реч?

Како данас, али и било када, писати и како сведочити о глумцу који више није међу нама? Како писати о нечијем оцу, мужу, пријатељу, драгом колеги, дугогодишњем драгоценом сараднику којег више нема? Како, конкретно, сведочити о Стевану Баји Гардиновачком?

Ко је заправо био овај човек? Шта ми о њему знамо и, што је најважније, из којег угла можемо данас о њему да говоримо? Из угла из којег посматрамо драмског уметника, или из неког другог, рецимо, из угла комшије који је Гардиновачког свакодневно сретао испред зграде у којој су обојица живели? Или из визуре неког од људи из обезбеђења поред којих је Баја пролазио хитајући на пробе или у дирекцију Дrame овог театра? Има, наравно, још могућих углова – визуре колегиница и колега, редитеља, људи ангажованих у техничком сектору Позоришта, али је, наравно, на првом месту угао из ког су Стевана Гардиновачког гледали (и доживљавали) његови најближи – ћерке и супруга. Подразумева се, дабоме, да ће управо њихове визуре бити и најсложеније.

Ваља, такође, видети (и проверити) како Стевана данас памте разни његови пријатељи, колегинице и колеге, некадашњи директори или управници Позоришта, редитељи са

Шизјалова љубав, Зрењанин
фото: приватна архива

фото: приватна архива

којима је током своје каријере сарађивао, они који су га волели, али и они којима није био симпатичан – јер у сваочијем животу се накупи и једних и других?

И како би то, напослетку, изгледао један свеобухватни портрет Стевана Баје Гардиновачког, портрет који би – ако је то икако могуће – у исти мах обухватио све ове различите углове, визуре, погледе, осећања, сећања, сва различита искуства, све многобројне ситуације у којима су се испољавале црте личности Гардиновачког у сусрету са туђим, неретко другачијим карактерима или погледима на свет? А понајпре са другачијим погледом на позориште и театарску уметност. Јер, како год данас (или било када) говорили о Стевану Гардиновачком, о Баји дакле, једини поуздани путоказ може и мора да буде – позориште. Оно је, наиме, стожерна тачка у којој се не само укрштају све линије каријере Стевана Гардиновачког, него и сви његови животни путеви, све стазе и путевци његове животне судбине. Оне судбине коју је – видећемо – сам изабрао, и за коју је успео да се избори.

Уосталом, будимо поштени: да ли је уопште могуће раздвојити Бају Гардиновачког – глумца, од Стевана – господина и, посебно, од Баје – оног који је деценијама био заштитни знак Дrame Српског народног позоришта? Зар се у њему – глумцу не сустичу и све остале еманације његовог лика и његове личности?

Ко је све и какав је све, дакле, био Стеван Баја Гардиновачки?

Мира Гардиновачки ће, уз сетни осмех, рећи да је Баја увек био велико дете.

За две своје ћерке – Веру и Јелену, Стеван није био само Тата...

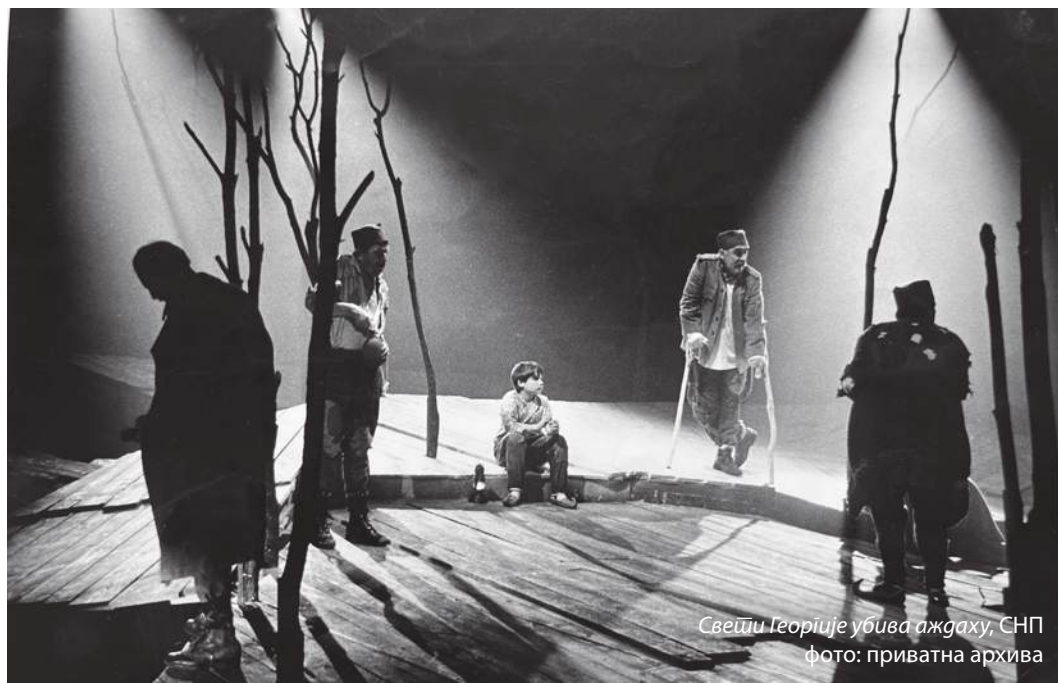
Сећање на „Татику Патику“ Јелена поистовећује са осећањима среће и радости, а садашње туге. Памти његов смех. Каже да је био заразан. Сећа се и како су Тата и Мама у дневној соби, уз телевизијски пренос бечког Новогодишњег концерта и Штраусов хит *На лејом љавом Дунаву*, играли валцер и додаје да је увек био глумац, „и у позоришту и код куће“. И памти још његов хумор...

Баја са породицом, сликано за представу *Госпођица Јулија*
фото: Гаврило Грујић

Мира ће, опет уз сетни осмех, додати и оно што увек понавља: „Ништа себи Баја није ускраћивао. Уживао је у свему“.

На сличном трагу ће бити и сећања глумца Александра Гајина. Он Бају памти као шере-та и духовитог хедонисту и сећа се његове реченице: „Шацо идемо на њакви, да га кок-немо“. Био је то Бајин позив Стевану Шалајићу да у паузи представе оду у позоришни клуб и тргну по вињак. „Одлазили би и за шанком попили вињак, а онда би се враћали на други чин. Наравно, после друге туре“.

Свети Георгије убија аждаху, СНП
фото: приватна архива

Срђан Тимаров ће рећи да код њега Гардиновачки провоцира двоструку асоцијацију. На једној страни је, вели он, чињеница да од када зна за себе зна Чика Бају. „За мене је он – Позориште“. С друге стране, за Срђана је Гардиновачки Глумац, „свечан и гласан“. На молбу да то мало подробније објасни, Срђан каже: „Па, баш то – он је свечани и гласни Глумац. Тако сам га одувек доживљавао“.

Сећања и асоцијација, дакле, има разних. И опет исто питање: о ком Стевану Баји Гардиновачком овде заправо сведочимо?

На основу сећања самог Стевана, његов отац Веселин видео је сина као промашеног службеника пред којим је могла да буде сјајна каријера у банкарском сектору. Но, упркос чињеници да га је син изневерио, Веселин је, испочетка потајно, а доцније сасвим отворено, из новина исецао чланке у којима је Стеван поменут и лепио их у посебан и за то намењен албум. Узгред, делове текстова у којима се помиње име његовог сина, Веселин би подвлачио оловком црвене боје.

Даринка Николић, једна од наших најзначајнијих позоришних критичарки и вишедценијска хроничарка збивања у Српском народном позоришту, театарском животу Новог Сада, Војводине и Србије, управо Стевана Гардиновачког, заједно са Стеваном Шалајићем, Владиславом Каћанским, Лидијом Стевановић, Горданом Ђурђевић Димић, Александром Плескоњић, ставља на сам врх топ-листе новосадског глумишта епохе о којој је сведочила. Тачније, међу оне о којима је написала највише позитивних критика.

Вида Огњеновић се сећа Бајиног „племенитог гласа“, памти га по специфичном глумачком ставу који је увек давао основни тон представама у којима је играо. „Бају сам увек доживљавала као неку врсту компаса који усмерава цео глумачки ансамбл представе. Када је Баја био стабилан, знала сам да сам на добром путу“, вели ова редитељка и драмска списатељица.

Борис Исаковић са Бајом
фото: приватна архива Бориса Исаковића

Борис Исаковић о њему говори као о истинском великану, једом од оних који су њега као веома младог глумца практично увели у театар, а који су његову генерацију дочекали и отварали им сва позоришна врата и упознали их са суштином театарске уметности. И Боки се на помен Гардиновачког сетно осмехне и каже: „Ех, Баја...“.

Љубослав Мајера, редитељ који је са Гардиновачким сарађивао на реализацији комада *Јанез*, сећа се Стевана онако како њему и приличи – дакле редитељски. „На сцени је увек био тачан и одмерен, али је у приватним односима умео да искаже одређену врсту стилизације, што је значило да заузима наглашено господствени став – као да успоставља сигурносну, превентивну дистанцу, а мени се, ипак, чинило да се он тако повлачио, да је заправо себе штитио од других“.

Небојша Брадић на помен Гардиновачког има следећи низ, како каже, снажних асоцијација. На првом месту су Бајина господственост и, нарочито, његов карактеристичан глас. „Имао је необичан баритон у којем су се у исти мах сусретали и међусобно преплитали пуноћа и топлина, али и реска оштрина“, сведочи Брадић.

За глумца Милована Филиповића Еру Гардиновачки је био „чика Баја“. „Ауторитет! Он је за мене одувек био огроман ауторитет, нека врста основне мере свих ствари у театру. Ма он је у сваком смислу био ауторитет: и као глумац, али и као господин који има прецизне критеријуме. Када би он, након што одгледа пробу, рекао да је добро – знао сам да је заиста добро, али када би заталасао руком, направио кисео израз лица и рекао 'Лéпиии...!', знао сам да нисам на добром путу. У његов суд сам увек могао да се поуздам.“

О Гардиновачком ће Светислав Јованов, драматург и некадашњи директор Дrame Српског народног позоришта, као из топа рећи: „Бригела! Да, за мене је Баја био као онај типски лик из комедије дел арте – Бригела. Онај који умилно говори, зна многе вештине, уме са људима и практично може да постигне – све. Баја као да је измицао сваком жанру, а знао је да својим осмехом успостави надмоћну дистанцу у односу према људима са којима је желео да буде на дистанци“.

Драгиња Вогањац са Бајом у представи *Је ли било Кнежеве вечере?*, СНП
фото: Миомир Ползовић

Љубинка Буба Гвозденовић, дугогодишња Бајина сарадница у Драми СНП-а, а у време када је Гардиновачки био директор Дrame продуценткиња у овој уметничкој јединици, има две подједнако интензивне асоцијације на „чика Бају“: „Страшно га је нервирало што сам непрестано водила дуге телефонске разговоре са тадашњим момком, мојим данашњим мужем, па би нервозно пролазио кроз канцеларију у којој сам седела и значајно ме гледао. А онда, када бих баш прекардашила са телефонирањем, стао би изнад моје главе и почео значајно да се искашљава. Могао је да се на мене извуче, да ме изгрди, па и да ме смени, али он је био исувише велики господин да би урадио тако нешто. Само би се значајно искашљавао“. Дакле, Баја је био прави господин!

Друга Бубина асоцијација везана је за рад суботом: „Тада, у његово време, било је сасвим нормално да радимо и суботом, јер смо имали много посла. Знао је, међутим, Баја да моја мама суботом меси, па би у једном часу, око поднева, ушао у моју канцеларију и питао: „Јел’ мама приставила тесто?“. Ако би мој одговор био потврдан, само би рекао: „Ајде онда – кући! На ручак! Не сме тесто да чека“. Био је Баја господин, водио је рачуна о људима, бринуо је о нама. А умео је и да ужива у животу, па је отуда знао и колико је важно када мама меси тесто“. Дакле, Баја је бринуо о својим сарадницима!

И код Слободанке Бобе Красић, секретарице управника Српског народног позоришта, име Стевана Баје Гардиновачког рађа асоцијацију на господина. „Правог, аутентичног господина“, прецизна је Боба.

Миломир, кафеџија из ветерничке чарде нимало инвентивног имена „Клуб љубитеља Дунава“, који је Стевана Гардиновачког, чика Бају, добро познавао, али га никада није видео на сцени, намрштио се кад сам му рекао да нас је Баја напустио; ништа није рекао, само је отишао до шанка да нам сипа пиће. За покој Бајине душе. Онда смо дуго ћутали, гледали у Дунав и тако се опростили од пријатеља. У том часу ми није пало на памет да питам Миломира која је његова прва асоцијација на помен Бајиног имена.

И у речима глумице Драгиње Вогањац препознајем топлину; за њу су прве асоцијације на Бају – бркови, осмех и цигара. И одмах ми, поново, пада на памет сећање Мира Гардиновачки на ситуацију у којој је „њен Баја“ требало да обрије бркове. Било је то онда када је са Небојшом Брадићем у Зрењанину припремао комад *Ђенерал Милан Ђ. Негућ* Синише Ковачевића. Редитељ је био искључив: бркови морају бити обријани! И Стеван је, као и сваки „војник театра“, био послушан – обријао је бркове.

Мира Гардиновачки се такође сећа ове ситуације и сагледава је очима њихових кћери Вере и Јелене. Девојке су, видевши оца без бркова, биле згрануте: „Јел’ то наш тата!?!“, питале су очајне у потаји мајку.

Бајину цигару је поменуо и Љуба Мајера, баш као што и глумац Милорад Капор вели

Ђенерал Милан Ђ. Негућ
фото: приватна архива

да су бркови и цигара прва слика која му се јавља у свести при помену имена Стевана Гардиновачког. Али, додаје још једну „живу асоцијацију“: „Чика Баја је за мене био нека врста позоришног оца: он нас је гледао као студенте, он нас је и довео у Српско народно, дао нам прву шансу и, на крају, он нас је и примио у ансамбл и увек нас подржавао. Ето зашто га доживљавам као позоришног оца“, вели Капор.

На помен Бајиног имена Гордана Каменаровић намах каже да и данас осећа заносни мирис цигаре. Но, име Стевана Гардиновачког код ове глумице буди још једну асоцијацију – загрљај, широки пријатељски, умирујући загрљај који нуди сигурност и спокој.

Доајен глуме, Воја Брајовић с нескривеним поносом говори о томе да је делио сцену са Бајом и у том часу – како вели – вероватно најбољим глумачким ансамблом у држави. Неди Симоновић, ћерки Стевана и Тамаре Шалајић и Бајином кумчету, на помен кума пред очи искрсавају слике срећних дана властитог детињства, призори с Камењара и породично-позоришна дружења, што провоцира дилему: да ли за позоришнике, оне праве, и може бити другачијих дружења осим оних која су породична? Јер театар постаје породица.

И како сада све ове асоцијације стопити у јединствену слику, у један доживљај, а бити свестан да је још безброј других (туђих, а опет Гардиновачком очигледно блиских људи и њихових асоцијација) остало изван оквира те слике?

Но, кренимо редом. Од самог краја, наиме.

Мера за меру, СНП
фото: Миомир Ползовић

У чарди на Дунаву, код Миломира

Када сам добио вест да нас је Баја напустио, јавио сам се Миливоју Млађеновићу, мом претходнику на месту управника Српског народног позоришта, и позвао га да одемо код Миломира и попијемо пиће Гардиновачком за душу. Нисам то учинио напамет, јер нас је својевремено баш Баја први пут одвео у ову чарду. Млађа је, међутим, у том часу био у Сомбору, па сам на чарду отишао сам. Нисам се најављивао Миломиру јер је био топао јунски дан па сам претпоставио да је кафана отворена. И била је. „Сале, што ми ниси јавио да долазиш, чорба би била већ готова, а овако ћеш морати да сачекаш“, дочекао ме је Миломир. Рекох му да нећу да једем и зашто сам дошао. Донео ми је шприцер, себи нешто кратко, а онда смо се препустили дугом ћутању.

Када смо Млађа и ја, на почетку сезоне 2003/24. дошли у Српско народно, одмах смо позвали Бају и понудили му конкретну улогу. Одговорио је: „Наравно, глумац игра док је жив и док га памет служи.“

Код Миломира је Млађу и мене Баја одвео негде с пролећа 2004. године. Већ је био пензионер, али је редовно долазио у Позориште, најчешће код Бобе, секретарице „управитеља“ – како је Баја звао све управнике СНП-а, а наравно, свраћао је и у дирекцију Дrame. А онда се једног дана најавио Боби и рекао да би дошао, али оног дана када управитељ и Саша имају најмање обавеза. Сугерисао је, такође, и да би најбоље било да његов долазак буде негде пред крај радног времена, а идеално би било да се то догоди, рецимо, последњег радног дана у седмици, дакле у петак. Разуме се, Млађин и мој одговор апсолутно је уважио све Бајине „сугестије“.

У СНП је дошао тачно у минут како се претходно и најавио. Одмах нам је рекао: „Момци, нећу да вас чекам, сместа устајте и 'ајде да пођемо. Јел' важи!“. Последња његова реченица није на крају имала знак питања. И онда нас је одвео код Миломира. Возио је, наравно, он – инсистирао је на томе уз једноставно објашњење: „Да вас двојица можете нешто и да попијете; ја ионако не пијем“.

Код Миломира, у већ поменутом ветерничком „Клубу љубитеља Дунава“, дочекао нас је рај; мир божји у којем – како нам је признао – он повремено воли да се осами. И ето, сада нам је открио своје „тајно место“, а нема, вели, ништа против да и без њега покатад овде утекнемо. У почетку у Миломирову чарду Млађа и ја не бисмо долазили без Баје. Доцније смо се осмелили. Није нам, наравно, замерио.

И то би могао да буде још један фрагмент у огромном мозаику који би представио Стевана Бају Гардиновачког...

А сада – на почетак ове приче.

Вила у Пејровграду

На адреси Др Зорана Каменковића бр. 37 у данашњем Зрењанину, између Руварчеве и Матавуљеве улице, налази се вила која, премда подигнута 1937. године, и данас плени пажњу као пример атрактивне архитектонске модерне. А како и не би привлачила пажњу када је ово здање пројектовао „један од најталентованијих и најзначајнијих локалних пројектаната из међуратног периода Јосиф Вајтершан“, иначе познат као аутор бројних породичних вила изведених у стилу модерне архитектуре, и то управо у граду који се у Вајтершаново доба звао Петровград, а сада Зрењанин.

У белешци Завода за заштиту споменика културе Зрењанина, вила у улици Др Зорана Каменковића данас је описана као „једноспратна грађевина, правоугаоне основе, са скривеним плитким једносливним лименим кровом, подигнута у уличном низу“. У истом запису се даље каже и да су за ово здање карактеристична „два кубуса различите висине [која се] спајају под заобљеним углом чиме је објект добио динамичну форму која је била још израженија малтерском пластиком у виду линија изнад и испод прозора које су се спајале у полукругу“, а констатовано је и да је до данас „изглед уличне фасаде сачуван скоро у потпуности“. За нашу причу је од нарочитог значаја што у цитираној белешци још пише и да су први власници ове виле били Веселин и Вера Гардиновачки.

Веселина, или како су га пријатељи звали Бату, Петровград ће упамтити као имућног, а Мира Гардиновачки, Батина снаха, рећи ће „ужасно богатог“ трговца који је, као што је налагало бављење трговином у озбиљним временима, течно говорио седам језика.

Мама Вера и тата Бата
фото: приватна архива

Таман је толико било потребно да би се успешно трговало и трговачки споразумело са свим нацијама које су одвајкада настањивале овај део Војводине, па и тадашњи Петровград, један од централних урбаних топонима Баната. У исти мах, Бата Гардиновачки је морао да разуме (и да говори) исто толико језика да би се могао одазвати свим позивима да – што у цркви, што у општини, у зависности од вероисповести – буде кум на венчањима или крштењима. Вера, Веселинова супруга и ваљана петровградска домаћица, имала је обичај да се шали и каже да је њен муж крстио више од половине деце у Петровграду, а да је ништа мањи број суграђана венчао. Узгред, Вера је успевала да у својим рукама држи конце свих елемената свакодневице који су се тicali живота породице овог успешног трговца, њеног супруга.

Какве асоцијације може данас да провоцира вила Гардиновачких? Да ли њено архитектонско решење сугерише разметљивост наручиоца пројекта? Или нас наводи на помињао да су Веселин и његова жена били помодари? Пре ће бити да је успешни трговац имао потребу да покаже како није *само* трговац, да није *једино успешан* у послу којим се бави, него је имао потребу и да својој породици, баш као и комплетној локалној заједници, дарује конкретан и речити знак који потврђује да Петровград није само обична варош, него је довољно стасао да га ваља рачунати у градове. А сваки град који има амбиције да буде озбиљан, ову истину о себи потврђује на свим плановима, па и архитектонском.

Кућа Гардиновачких у Бечкереку 30-их година
фото: приватна архива

Пре неколико година, пошто вила у улици Др Зорана Каменковића већ деценијама није дом Гардиновачких, Мира је своју децу, две ћерке, заједно с њиховом децом, повела у Зрењанин да им покаже дедину и бакину кућу у којој је некоћ одрастао Стеван. И заиста, није погрешила што их је повела на овај излет: сва Мирина деца су била задивљена модерним изгледом виле.

Тако смо, ево, упознали родитеље Стевана Баје Гардиновачког. Он, међутим, није био рођен на овој адреси, а ни у Петровграду.

„Случај комедијант“, како би то рекао Црњански, одредио је да будући глумац светлост овог света угледа у Београду; па ипак, он ће званични податак о месту свог рођења увек и третирати као резултат случајности. Петровград (по Петру I Карађорђевићу Ослободиоцу), односно Велики Бечкерек (кад током Другог светског рата град буде вратио своје старо име), то јест Зрењанин (како се град на Бегеју зове од краја Другог светског рата, а како му име и данас гласи), Гардиновачки је сматрао истинском адресом на којој је рођен. И баш се тако вазда и одређивао.

Овом петровградском, великобечкеречком и зрењанинском адресом Гардиновачки се и те како поносио. Наиме, увек би наглашавао: „У Бечкерек, у **мом** Великом Бечкереку...“ Своје господство, на које је по правилу дискретно указивао – вазда ставом а никада речима – није темељио на београдском породицишту него на очевом петровградском трговачком угледу, на грађанском утемељењу породице Гардиновачки и, нарочито, на војвођанској мултикултуралности која му је од рођења васпитањем била усађена, па је као таква постала суштински део Бајиног погледа на свет.

Ову врсту самосвести није било тешко препознати већ и у физичком ставу и држању Стевана Гардиновачког – понајпре у помало истуреној бради, мада не толико истакнутој да би му нос парао небо, али сасвим довољно наглашеној позицији браде којом је васцелом свету показивао да је увек спреман да прима ударце, али и да их задаје. То не значи да је Гардиновачки заузимао агресивну позицију, него да је вазда успостављао извесну дистанцу између света и себе. Управо ово успостављање дистанце помиње Света Јованов, баш као и Мајера, а ова дистанца је, највероватније, била и последица целокупног Бајиног животног искуства.

Но, кренимо редом.

* * *

У шетњи са родитељима
фото: приватна архива

Мали Баја
фото: приватна архива

Породични албум. Гардиновачки из петровградских дана. На фотографији видимо лепо, неговану бебу. Слутимо како је могла изгледати малишанова соба – испуњена играчкама, атмосфером мира и спокоја. Можемо, исто тако, да претпоставимо и какви су били оквири породичног васпитања ове бебе. На једној страни, нема сумње да је васпитање малог Стевана било далеко од спартанског, али, с друге, није тешко замислити ни да Веселин није дозвољавао Вери да њиховог сина распекмези, да га изобиљем смекша и таквог, размаженог, једног дана суочи са светом. А као искусан човек, Веселин је сигурно добро знао да њихов Стеван мора бити темељно припремљен за сусрет са животом у свету у којем се никада не зна шта га чека.

Уосталом, део баш таквих припрема за живот свакако је и чињеница да је, попут свог оца, и Стеван говорио неколико језика – мађарски и цигански рецимо. Први јер је сматрао да је то у Војводини природно и нормално, а ромски – шалио се – да би у кафани могао да се споразуме с тамбурашима. Чак и ако претходну констатацију схватимо као шалу, она не умањује чињеницу да је Стеван био типичан пример одличног војвођанског грађанског васпитања и образовања какво је оновремена Војводина могла да пружи.

О Бајином господству су, видели смо већ, сведочили апсолутно сви који га се сећају – од колегиница и колега, преко редитеља и уметничких сарадника у настанку представа, или чланова позоришне технике, па све до пијачних продаваца на Лиманској или Рибљој тржници или Миломира, кафеџије из ветерничке чарде. А тамо је, у Миломирову чарду, Баја доводио само биране своје пријатеље.

По господству га увек помиње и Слободанка Красић. У доба када је Баја био директор Дrame Српског народног позоришта, Боба је била секретарица у дирекцији Дrame. Директор је – сећа се она – увек долазио тачно на време, на столу га је већ чекала кафа која се пушила. А онда би на ред дошла облигатна цигара. И обавезан разговор са Бобом. Пријатељски и на разне теме које је наметала свакодневица. О послу тада, уз кафу и цигару, нису разговарали.

Мама Вера у дворишту куће
фото: приватна архива

Осим на специфичним војвођанским манирима, Стеван је своје господство градио (и чувао) на још једном важном елементу – глуми. Био је, наиме, глумац старог кова, што је непрестано сâм истицао и на ову чињеницу је такође био нарочито поносан. Припадао је групи последњих овдашњих хистриона који су умели да раздвоје занат од уметности глуме. Био је, наиме, један од оних који су знали да је занат неопходан, али не и довољан услов да би са позорнице била пласирана уметност глуме. Баја је поседовао и једно и друго – имао је занат, а умео је и да начини онај пресудни корак и искорачи из пуког занатског оквира, што је његову сценску игру уводило у просторе уметности. Као таквог га у сећањима листом помињу његове млађе колегинице и колеге из СНП-а, као и Војислав Брајовић.

О томе ће, међутим, бити речи доцније, а сада се вратимо на почетак ове приче.

Мали Баја са татом
фото: приватна архива

Сїокој деїињсїва

Необичну Стеванову судбину наговестило је већ његово крштење. Наиме, на крштењу је дете добило два имена. Прво име, Стеван, добио је на основу жеље родитеља, а по породичној крсној слави, док је друго, Баја, одредио кум, угледни петровградски адвокат и један од најближих сарадника Николе Пашића, чији надимак је био – Баја. Тако је у црквеној крштеници забележено: Стеван Баја, Веселина, Гардиновачки. Доцније се оно „Баја“ из крштенице преселило у надимак који је готово у потпуности потиснуо име Стеван, а у аналима Српског народног позоришта и, уопште, домаћег театарског живота златним словима је уписано име: Стеван Баја Гардиновачки.

Листајући албум породице Гардиновачки не налазимо фотографију која сведочи о Стевановом крштењу. Ипак, у породичном сећању остало је предање толико упечатљиво да је заменило фотографију. Баја је као беба, чврсто је умотан да не би назебао у вазда хладним црквама, у рукама га бојажљиво држи крсни кум, а око крстионице није један свештеник, него их је било, по жељи оца Бате, чак тројица. Јер, тако доликује свечаном увођењу сина угледног трговца у црквени и друштвени живот заједнице.

А сада још мало о грађанском васпитању и осећању господства.

Нова година у дому Гардиновачких
фото: приватна архива

Ако су се деца у Петровграду забављала играчкама, мали Баја се – како је доцније сам причао – играо сребрним есцајгом. Имао је сву љубав својих родитеља, али је уживао и у пажњи служавке и, посебно, чак две гувернанте. Растао је, наиме, баш онако како и приличи детету пребогатог трговца у граду у којем се нису сусретале само различите вере и нације, него су се укрштали и путеви који су спајали важне трговачке центре – Темишвар и Букурешт, с једне стране, са Новим Садом, Вршцем, Панчевом и Београдом на другој. А из Београда су даље путеви водили на све стране. Свет је тада био стабилан, а стварност се чинила извесна.

На следећој фотографији из албума Гардиновачких видимо присталог момчића из добре куће и ваљане фамилије – како би се то у оно доба рекло. Веселин је сину био спреман да обезбеди све, што не значи да му је све и давао. Упркос несумњивој слабости коју је осећао према јединцу, Веселин Гардиновачки је од наследника очекивао све оно што се у грађанским породицама оног времена очекивало од млађег нараштаја. На првом месту, да марљиво учи и да примерним понашањем и успехом у школи родитељима искаже захвалност на оном што му кућа и породица пружају.

Овакав став је, између осталог, подразумевао и да се наследник у потпуности повинује жељама својих родитеља, а на првом месту оним захтевима који су се тицали избора основних животних путева, односно избора професије. У случају Гардиновачких, на овом плану није могло бити ма каквих неизвесности. Стеван је, наиме, трабало да наследи очев посао, који је, уосталом, већ био сјајно разрађен и утемељен на солидним везама и одличним контактима. Но, у часу када је настала ова фотографија, далеко су била времена када је ваљало донети коначне одлуке. Баја је био добар ђак и на сваки други начин је словио као дика својих родитеља. Речју, израстао је у ваљаног младића и првог младог господина.

* * *

Баја није записао сећања на дане свог детињства, али је то, на другој страни, учинио један његов суграђанин и безмало вршњак. Ево шта о властитом петровградском детињству, а понајпре о атмосфери живота у тадашњем Петровграду, отприлике у истом периоду и приближно истом друштвеном амбијенту, бележи Иван Ивањи¹.

„Поново натраг у завичајни град и завичај који се зове детињство. (...) Имао сам и хербариј за скупљање биљака, албум за скупљање поштанских марака, мрежу за ловљење лептира, али све ме то није стварно занимало, много тога чега се сећам било је, чини ми се, сувишно.

Био је ту и коњ за љуљање, али не сећам се конкретно да сам седео на његовом седлу и љуљао се. Био сам стармало дете. (...) Три меце, један је био бео.

Баја као младић
фото: приватна архива

¹ Иван Ивањи (Велки Бечкерек, 24.1.1929 – Вајмар, 9.5.2024), српски књижевник и преводилац јеврејског порекла.

Оловни војници, с њима сам се играо, то је истина. Мала парна машина која је стварно радила са мало шпиритуса као погонским горивом. (...)

Било је и вашара. Немам појма у којим размацима. Говорили смо 'рингишпил'. Ја на дрвеним каруцама, на седишту ватрогасног аутомобила. Нисам ишао на оне вртешке са узаним седиштима на ланцима које су тако страховито брзо вртеле укруг вриштеће девојке голих ногу. (...)

Мој деда у старомодном црном трикоу из једног дела скакао је са трамбулине главачке у мутну воду Бегеја, који је змијуљио кроз моје родно место..."²

Без обзира на незнатну разлику у годинама која је раздвајала Ивана и Стевана, нема разлога да не претпоставимо да је рано детињство Гардиновачког било слично овом које описује Ивањи, син угледних петровградских лекара. Наиме, детињство обојице се одвијало позних тридесетих година прошлог столећа, и један и други су стасавали у истом друштеном амбијенту, а сталешке разлике између две породице – Гардиновачких и Ивањијевих – нису се пресудно разликовале.

Само неколико година касније – тада ће Баја већ напунити пет година – свет више неће бити стабилан, а и карактер стварности драматично се изменио. Истини за вољу, за Гардиновачке суноврат није био тако радикалан као за Ивањијеву јеврејску породицу.

Отац и син
фото: приватна архива

² Иван Ивањи, *Мој лепо живот у паклу*, стр. 18, Лагуна, Београд, 2016.

Велики заокреш ишторије

Након комадања Краљевине Југославије 1941. године, Велики Бечкерек, као усталом и цео Банат, припали су Рајху, а команду у граду преузимају домаћи Немци – Фолксдојчери (*Volksdeutscher*), „људи чији је језик и култура има немачко порекло, али не и немачко држављанство“. У Великом Бечкереку, како је у том часу промењено име Петровграда, оличење моћи новоуспостављене власти представљао је Георг Јурај Шпилер³, тада шеф полицијске управе за Банат, коју су 1941. успоставиле нове власти. И управо ће једног дана он, у пратњи униформисаних припадника немачких оружаних снага, закуцати на врата Вајтершановог здања и дома Гардиновачких. Као да га је очекивао, врата је одмах отворио Веселин Гардиновачки. Немац му је изложио свој наум: ову вилу Шпилер је, наиме, изабрао за свој бечкеречки смештај и он би се у њу уселио у најкраћем временском периоду. Искусни трговац се направио као да је управо саопштени предлог заправо било питање, па је кратко одговорио: наравно да и њега радује што је господин Шпилер изабрао управо његову кућу за свој дом, то је несумњиво огромна почаст, али у овом здању, и поред најбоље воље домаћина, напосто нема довољно соба за евентуалног новог станара, нити је овде могуће обезбедити адекватан комфор какав подразумева статус господина Шпилера.

Бата је у том часу, разуме се свесно и одважно, заиграо опасну игру, коцкао се а да у рукама, а ни у рукавцу, није имао ама баш никакве адуте, па чак ни било какву карту. Можда је, међутим, његов блеф био заснован на трговачкој интуицији, а она је једино могла да полаже наду да Шпилер не жели да се у Бечкерек одмах легитимише као бахати отимач и окупатор, па неће да свој бечкеречки мандат започне манифестујући насиље. Интуиција Бату није преварила: Шпилер се насмешио и – отишао несвршена посла. С друге стране, Бата је врло добро знао да је његово име засигурно уписано у Шпилеров „рабош“. И, дабоме, ни у овом случају га интуиција није изневерила.

Веселин Бата Гардиновачки
фото: приватна архива

³ Гргур Јурај Шпилер (Загреб, 1900 – Зрењанин, 1949), правник и предстојник Команде јавне безбедности за Банат од 1941. до 1944, одговоран за смрт стотина родољуба и невиних цивила, осуђен као ратни злочинац и погубљен. Право име Вјекослав заменио је именом Гргур. На основу Špillera (како се потписивао), настао је лик Шицера из телевизијске серије *Салаш у Малом риту* (1975).

Убрзо је, наиме, један од Веселинових многобројних кумића, иначе „црвени“ средњошколац, допао затвора. Хапшење је било рутинско: Фолксдојчери су, наиме, одлично знали ко је ко у Великом Бечкерекy, па тако није било могуће прикрити ни било чији политички ангажман. Младић којег је некоћ крстио Бата Гардиновачки сада је интерниран као комуниста. Кум није дугме, а кумче још мање – знао је Веселин Гардиновачки – па је одмах, пошто је до њега стигла вест о хапшењу кумчета, обукао свечано одело и упутио се у команду града. Затражио је, резуме се, пријем код Шпилера. Овај га је, наравно, примио. Таква и таква ствар, кумче је у лагору, а Веселин нуди своју часну трговачку реч као личну гаранцију да је младић неправедно оптужен. „Пустите га, а ја Вам стојим на диспозицији као гарант“, рекао је Бата Шпилеру. Трговачка реч је светиња и младић је сместа ослобођен, наравно уз обавезу да се свакодневно јавља у команду града.

Бата у зрењанинском логору, 1942.
фото: приватна архива

Невоља је, међутим, настала када је момак већ наредног дана стругнуо у атар, а заправо се одметнуо у партизане. Као честити и поуздани гарант младићеве слободе Гардиновачки је сместа отишао у команду да се јави и да у лагеру заузме место утеклог комунисте. Ово Батино сужањство трајало је неколико месеци, све док по Шпилеровој процени није намирен онај дуг с почетка рата, из првог његовог сусрета са Гардиновачким. Никада нећемо сазнати да ли је можда слобода имућног трговца Гардиновачког заправо отплаћена новцем.

У породично памћење уписана је слика коју није овековечио фотограф. У сећању је следећи приказ: Вера и Баја у металној мањерки доносе ручак тата Бати. Он је у том часу заточен у локалном логору и ангажован на копању канала. Како је Бати било у затвору, то ми не знамо, али можемо претпоставити да се његова логорашка свакодневица није битније разликовала од онога што смо могли да видимо у телевизијској серији *Салаш у Малом рићу*.

Једно је, међутим, сасвим извесно: касније се Баја добро сећао да је у апсану носио оно што би Вера слала Веселину; сећао се мириса куване хране који се мешао са воњом сламе распрострарене по ћелији у којој су боравили сужњи; памтио је и сако који би отац огрнуо преко рамена; сећао се и Веселиновог одлучног погледа којим је храбрио сина, али и Вериног очаја и њеног страха који, ма колико се трудила, ипак није успевала да прикрије пред сином; и након много година осећао је у души горчину због бегу Веселиновог кумчета, због бекства које је његов отац имао да отплати копањем канала.

Много година касније, Стеван је разумео зашто је Вера била очајна, схватио је да је Веселин био заточен као талац, те да је могао да буде стрељан у случају саботаже или ма какве партизанске акције која би сместа подразумеала немачку одмазду. Сва ова осећања и сећања на дане окупације код Баје су створили резервисаност према „црвенима“. Са њима је морао да живи у СФРЈ, али им никада није опростио властите детиње страхове, мајчине бриге и очево заточеништво.

Баја у гимназијској представи *Лажа и ђаралажа*
фото: приватна архива

Венчана слика Вере и Бате
фото: приватна архива

Баја са родитељима
фото: приватна архива

Бајине играчке
фото: приватна архива

Баја са родитељима
фото: приватна архива

У шетњи са мамом по центру Зрењанина
фото: приватна архива

Војнички дани
фото: приватна архива

Спортски дани
фото: приватна архива

Човек ѿланира, Бої се смеје

Завршио се Други светски рат. Окупација је прошлост, баш као што су минули и месеци петровградског заточеништва Веселина Бате Гардиновачког. Стеван је матурирао у зрењанинској гимназији... И шта сад? Куда даље?

У часу када као матурант излази из зрењанинске гимназије Баја у себи већ носи љубав према глуми и позоришту. Откуда то?

С једне стране, његово занимање за глуму свакако је везано за Ивана Јагодића Крампија, Стевановог исписника и друга из детињства, доцније првака Југословенског драмског позоришта, а с друге стране, у обојици – и Крампију и Баји – занимање за драму и драмску реч иницирани су у гимназији, на часовима српског језика и књижевности. Са часова српског су Баја и Крампи, по аутоматизму какав подразумева младост, доспели у средњошколску драмску секцију. Ту су се обојица први пут нашли на позорници.

Као чланови ове секције Јагодић и Гардиновачки праве *Лажу и ѿаралажу* Јована Стерије Поповића, обојица играју у овој представи с којом ће покупити низ награда на такмичењима аматера. Имао је Стеван и користи од овог младалачког бављења театром, јер ће се испоставити да ће га Стерија и његова комедија спасити када му је претило падање на поправни испит из математике. Овај предмет никада и никако није ишао младом Гардиновачком. У одсудном часу, пред сам крај завршне године гимназијског школовања, наставник математике је Бају суочио с истином: чека га поправни. Стеван се досетио могућег решења и, позивајући се управо на успех *Лаже и ѿаралаже*, наставнику објаснио да њему, будућем глумцу, математика у животу неће бити потребна. „Сигуран си да ћеш бити глумац?“, питао га је наставник и додао: „Шта ћеш студирати ако не упишеш глуму?“. „Било шта где нема математике“, гласио је Бајин одговор. „Потписаћеш ми то?“, питао је наставник. „Наравно“ – одговорио је Гардиновачки и – добио тројку. Тако се спасао поправног, али до глуме, ипак, није стигао ни лако, а ни одмах.

Данас је тешко реконструисати како је текао Бајин пут од гимназијске драмске секције до зрењанинског позоришта, али нема сумње да је са својим набољим другом Јагодићем одлазио у театар. У она времена Зрењанин је имао позориште које је у својим представама ангажовало професионалне глумице и глумце, али и аматере, па и средњошколце. Међу њима је био и Стеван Гардиновачки. Чинило се тада Баји да су ове две институције – драмска секција и позориште – довољно чврст путоказ који ће га директно одвести у глуму. Тако су, барем, изгледали Стеванови планови, али не каже се случајно: човек планира, а Бог се смеје.

Веселин Гардиновачки је, међутим, имао сасвим другачије намере у вези са Бајином будућношћу. Желео је да се његов наследник бави нечим озбиљним, солидним; планирао је да његов син студира неки „прави“ факултет и одабере професију која ће у сваком случају бити озбиљнија од – глуме. Какве су, наиме, могле да буду Батине представе о глуми и животу у позоришту?

Баја и Иван Јагодић у Зрењанину
фото: приватна архива

Мама Вера у породичној радњи
Гардиновачких – *Код лејве Јосифе*
фото: приватна архива

Већ је констатовано да је Зрењанин имао респектабилну театарску традицију, кроз овај град у Бачкој пролазиле су и представе изводиле путујуће театарске дружине. Оне су играње на свим језицима којима је говорио локални живаљ, дакле и на српском, и на мађарском, и на немачком... И све би то било дивно и красно, али да бисмо у потпуности могли да разумемо каквим очима је Бата Гардиновачки морао да посматра глуму и позориште ваља прочитати књигу *Моје успомене* Душана Животића⁴, једног од најуспешнијих глумаца, редитеља и руководиоца неколико путујућих позоришних дружина, иначе оца глумца Велимира Бате Животића и глумице Љиљане Животић Ребезов. Животићева књига говори о херојском периоду у повести српског позоришног живота, сведочи о мукотрпном и горком животу позоришника, а фрагменте таквог живота свакако је имао прилику да у Петровграду својим очима види и Бата Гардиновачки. И нема сумње да му се нимало није допало оно што је видео. (Стицај околности је, међутим, хтео да Батин син Стеван доцније игра са децом Душана Животића, са његовим сином Велимиром Батом у Српском народном позоришту, а са ћерком Љиљаном у зрењанинском Народном позоришту „Тоша Јовановић“.)

Тешко да је Бата Гардиновачки иједног часа истински streпео за судбину свога сина док је овај с огромним ентузијазмом одлазио на пробе своје аматерске дружине; мала је вероватноћа да је отац био забринут када би његова жена коментарисала награде које је аматерска представа њиховог сина добијала – све ово под условом да је у породици Гардиновачки уопште и било говора о Бајином „глумачком хобију“. С друге стране, узимајући у обзир Веселинов ауторитет, није искључено да је Баја пред оцем тајио своје уметничко-театарске амбиције. То, уосталом, и не би било одвећ чудно с обзиром на патријархално васпитање које је млади Гардиновачки у породици стекао. Ко зна да ли је отац уопште слутио у ком правцу снови воде његовог сина.

⁴ Душан Животић, *Моје успомене*, приредио Сениша Јанић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992.

Живош у мојим рукама, Зрењанин
фото: Архив Народног позоришта
Зрењанин

У сваком случају, суочен с чврстим очевим ставом, Стеван уписује студије на катедри за Историју у Новом Саду. Живео је у изнајмљеном намештеном стану у Радничкој улици. Разуме се, новац за смештај и храну, као и џепарац, уредно је стизао од оца Бате. И све остало је наредних годину дана Веселин стрпљиво и широке руке плаћао, док је његов син углавном време проводио у бару хотела „Путник“.

Када се, након једногодишњег „студирања“, вратио у Зрењанин, Стеван је оцу поднео детаљан репорт: испите је, наводно, положио, услов за упис на другу годину је, како рече оцу, дао, али све ове податке, нажалост, не може овог часа да документује јер му је индекс, авај, остао на факултету. Веселин, међутим, не би био озбиљна особа и још озбиљнији трговац када би олако прихватио овај си-

новљев извештај. И већим мангупима је он умео да стане на реп, па неће млађаном Баји. Имао је, наиме, Веселин кога у Новом Саду да пита и од кога да дозна какво је право стање ствари са студијама његовог сина. Тако је, преко поузданих контаката, утврдио да је Стеван, истини за вољу, положио историју, а уз њу још понеки предмет, али је све то, сума сумарум, далеко од предвиђеног услова за упис у наредну годину студија.

Тешко да су и студије историје заправо задовољавале Веселинове трговачке критеријуме и његове родитељске жеље и амбиције, али 'ајде, толико је јединцу, а можда и жени Вери, могао да изађе у сусрет. Али ово сада што му је испричао новосадски доушник, све ове скандалозне информације о Бајином „студирању“ у бару хотела „Путник“ (и ко зна шта још, што логично иде уз барску атмосферу) – све је то потпуно исцрпело Батино стрпљење.

Е, када ствари стоје тако, Веселин је изрекао коначну пресуду: Баја може да ради шта му је воља, али претходно мора да врати новац уложен у његову једногодишњу новосадску студентску авантуру. А да би ова средства (иначе несумњиво трговачки прецизно срачуната) могла бити враћена, Бата саопштава да младог Гардиновачког чека радно место у банци. То је Веселин, дабоме, већ средιο. На тај ће начин будући банкарски службеник добијати редовну месечну плату, од које део, разуме се, има бити враћен оцу на име дуга.

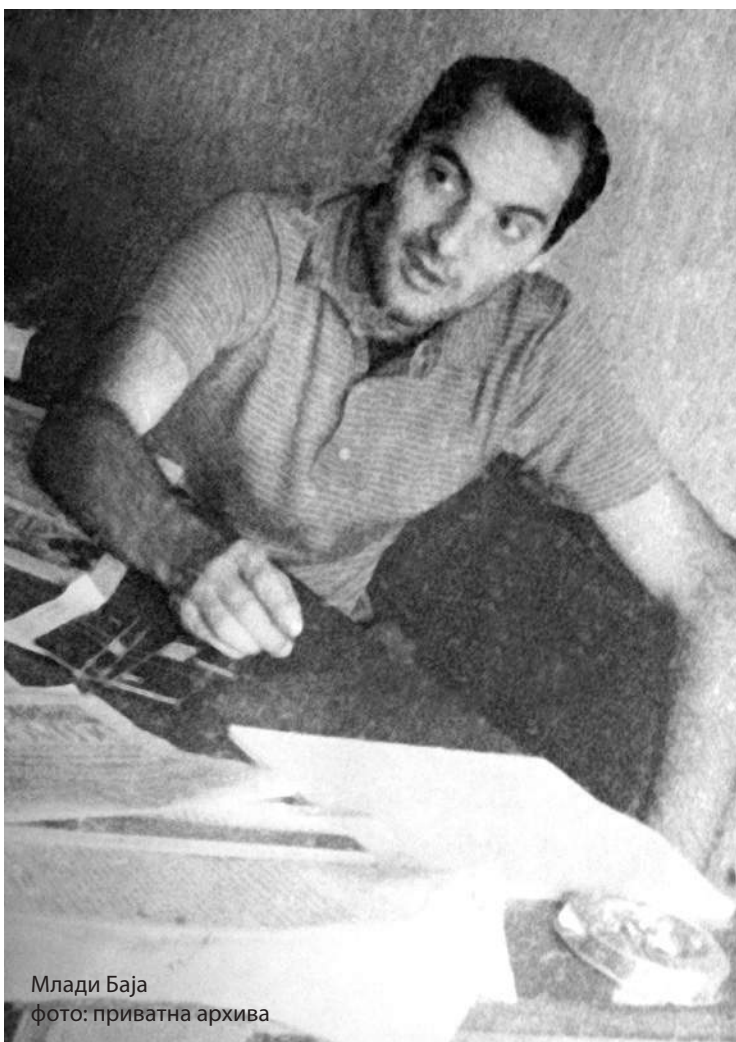
Данас је сигурно, а било је и ономад: Веселину није било стало да рефундира новац који је његов наследник проћердао у новосадским проводима и лумперајкама. Пре ће бити да је Батин наум заправо био да ангажманом у банци и, нарочито, редовним примањима, сина одвоји од идеје да свој живот усмери несигурним и неизвесним путевима, јер Бајина авантура у Новом Саду није обећавала ништа добро, барем није била светла из перспективе угледног зрењанинског трговца.

Ни у овој фази ми не знамо како су текли разговори између оца и сина. Не знамо ни да ли је у тим преломним моментима уопште искрснула тема позоришта. А и како би је оцу могао поменути Стеван, сигурно свестан шта о судбини глумца може да мисли његов отац. Јер, како је уопште могуће упоредити солидност било које (озбиљне) професије са несталним, чергарским и увек рђаво плаћеним глумачким послом. Истина, у Зрењанину постоји позориште, радило је оно и док се град звао Петровград, али ништа што је било везано за театар и позоришнике није могло да буде блиско угледном трговцу.

Када је чуо очеву пресуду, која је сину вероватно морала да изгледа као пословна понуда, Стеван је без роптања прихватио све услове и већ наредног дана се јавио на посао. Ми данас не знамо да ли је Баја ономад у банку ушао и сео иза шалтера као да заузима место на губилишту, или је, можда – као што ће доцније рећи Света Јованов⁵ – попут Бригеле из комедије дел арте већ био решен да стрпљиво отплати оцу дуг, тек Стеван је постао банкарски службеник.

А када је одслужио предвиђени рок у банци и оцу намирио дуг, каријеру „банкара“ Стеван је окончао. Тада, коначно, млади Гардиновачки у потпуности своју судбину узима у властите руке, пакује се и креће пут Београда.

Тако ће започети његова београдска авантура. У први мах Стеван спава у стану својих зрењанинских пријатеља који у Београду студирају на Правном факултету, али су уједно – што је веома важно и индикативно – и синови угледног зрењанинског адвоката, Веселиновог пријатеља. Овај податак указује на велику вероватноћу да је отац и даље држао свог сина на оку.

Млади Баја
фото: приватна архива

⁵ Видети текст Светислава Јованова у другом делу ове књиге.

Посни београдски дани

Права истина је да се Баја запутио у Београд за својим исписником и најбољим другом из детињства и младости, за Иваном Јагодићем Крампијем, у том часу студентом београдске Академије за позориште, филм, радио и телевизију. Не чуди што су Иванови студентски дани постали и Бајина свакодневица. Јагодић не само што је студирао глуму, него и није избијао из престоничких театарa, а већ је и играо мање улоге.

Убрзо по доласку у престоницу Баја ће се иселити из стана будућих правника, а уселиће се код Крампија. Временом ће наставити да се сељака, да се сналази како зна и уме, привикава се на сиротињски живот од данас до сутра. Истовремено, предано обилази београдска позоришта и гледа представе... Од чега живи? Успева да заради понеки динар утоварујући угаљ или цепајући улазнице на вратима Коларца. Ипак, сваки викенд – а у оно доба крај седмице се није тако звао и подразумевао је само суботње поподне и цео недељни дан – Стеван проводи у породичном дому у Зрењанину. Веселин и даље не крије своје родитељско незадовољство; сина држи на дистанци, али Вери дискретно издаје налог да му напуни путну торбу провијантом а, када затреба, намерно окрене главу на другу страну да не би видео како Вера, наводно кришом, уз чист веш у торбу сину тутне и неки динар – да му се, ипак, нађе у велеграду. Ове паре су спасавале Бају.

О Верином мајчинском карактеру и њеном односу према сину можда најтачније сведочи прича Мирјане Гардиновачки. Стеван и она су се венчали 6. априла 1972. године, а бака Вера је умрла 6. маја исте године. Мира је већ била у другом стању када се Вера разболела – мождани удар. Одузете су јој биле руке и ноге, али јој је главна била бистра. Када су је посетили у болници, Вера је затражила да сви напусте собу – сви осим Мире. Питала је: „Миро, јел ти волиш мога Бајицу?“, а када је ова одговорила потврдно, Вера је рекла: „Е онда добро, сад сам мирна“. Иначе, казаше Мира данас, „Вера је била озбиљна жена, имала је манире праве госпође која цео свет сагледава као Бајина мајка и Батина супруга. Таква је била Вера“.

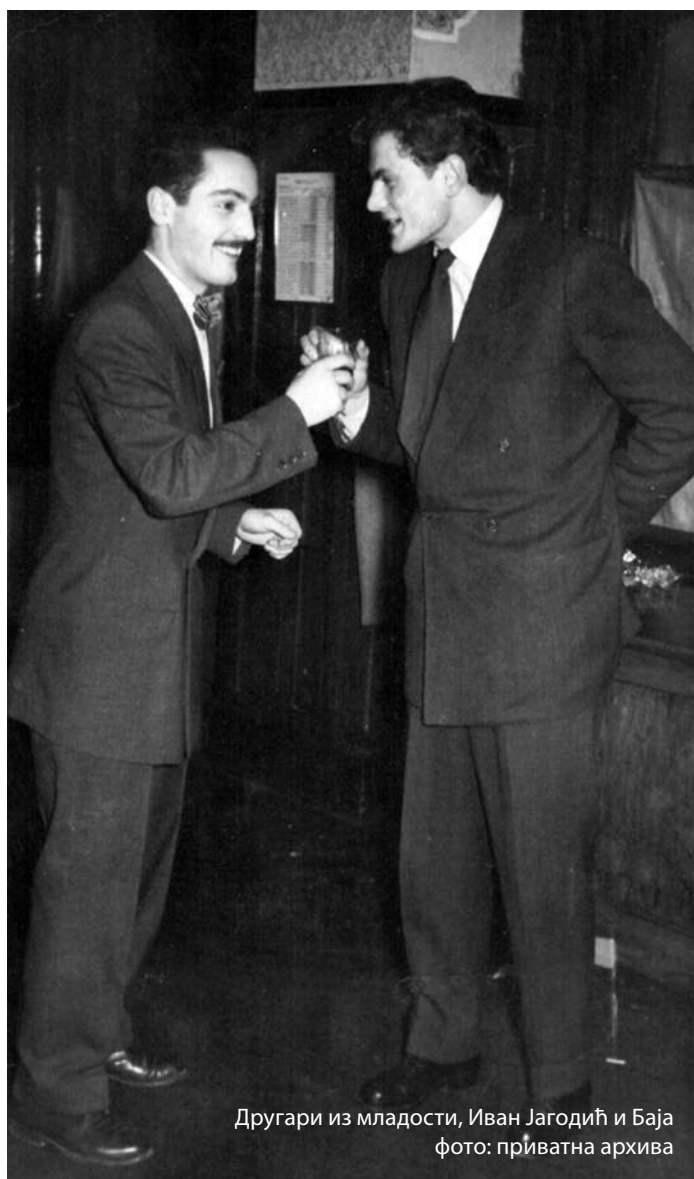
Но, вратимо се у други чин Стеванове позоришне авантуре. Суштински, прави рез у животу Баје Гардиновачког настао је у моменту када је уписао Драмски студио код Јована Бате Путника⁶.

Сасвим је вероватно да су се Путник и Гардиновачки од раније познавали, јер је овај редитељ и педагог претходно водио Драмски студио у Зрењанину, био је и његов директор, а прва забележена улога уписана у Стевановој професионалној каријери је она у представи *Жрџице слободе*, премијерно изведене 31. октобра 1944. у зрењанинском Народном позоришту „Тоша Јовановић“. Његов глумачки задатак се том приликом

⁶ Јован Бата Путник (Бела Црква, 25.12.1914 – Београд, 22.9.1983), редитељ и позоришни педагог, стални редитељ и директор драма Српског народног и београдског Народног позоришта, водитељ драмских студија у Зрењанину и Новом Саду, професор Академије за позориште, радио, филм и телевизију у Београду.

највероватније сводио на неку од мањих рола. У оваквом контексту тешко је замислити да се радознали Баја, жељан да учи глуму, није мотао и око Студија који је водио Путник.

О *Жртвима слободe* нема сачуваних новинских текстова, па отуда не знамо ни како је оцењен овај наступ Гардиновачког. Нећемо сазнати чак ни коју је ролу Баја играо у овој представи, ако је у овом пројекту уопште било јасно конципираних улога. Знамо, међутим, да је комад написао и режирао Синиша Раваси⁷, који је био и сценограф и костимограф представе у којој је наступило двадесет и шесторо глумица и глумаца. Сви наведени подаци указују на реалну претпоставку да су *Жртве слободe* заправо (револуционарни) рецитал саткан од пригодних песама и драмско-лирских монолога, те да је све било примерено атмосфери карактеристичној за тек ослобођену државу. Овакве претпоставке још више учвршћује податак да је Петровград (Зрењанин) ослобођен 2. октобра 1944. године, а да су *Жртве слободe* одигране ни месец дана доцније.

Другари из младости, Иван Јагодић и Баја
фото: приватна архива

⁷ Синиша Раваси (Чачак, 2.9.1911 – Нови Сад, 29.4.1948), глумац и редитељ.

Први професионални ангажман

Вратимо се сада поново у Београд. Стеван животари, крпи крај с крајем, непрестано се сељака, цепа улазнице на вратима Коларца и, што је најважније, учи. Тако пролазе дани, недеље, месеци... Стеван сазрева – и као особа и као глумац...

Одмах по завршетку школовања у Драмском студију, Баја Гардиновачки добија ангажман у суботичком Народном позоришту. Избор – без обзира на то да ли је био Стеванов или је резултат тада уобичајене планске расподеле кадрова – није био рђав. Суботица је, наиме, град с дугом и богатом позоришном традицијом, ствараном још од 18. века и кроз ангажман ђачких дружина и кроз представе професионалаца који су играли на немачком. У часу када Стеван долази у Суботицу тамошњи театар је имао прилично јак ансамбл којем су, међутим, недостајали млади глумци. Није неважно констатовати и да се Суботица дичила едукованом и верзираном позоришном публиком, што значи да очекивања тамошњих гледалаца од младих глумаца нису била мала. Почетник, какав је 1961. године био Гардиновачки, могао се надати да ће у позоришту какво је суботичко добити и боље улоге и већи број прилика да заигра захтевне роле но што би то, рецимо, био случај у београдским театрима или у Српском народном позоришту у Новом Саду. Овде је Баја могао да се кали, стиче искуства, па и да глумачки много брже напредује но у великим театрима. Свега тога је Гардиновачки свакако морао бити свестан.

И заиста, од маја 1961. до октобра 1965. године, колико је званично био члан суботичког ансамбла (у овај период ваља урачунати и време које је провео на одслужењу војног рока), Стеван је играо у четрнаест представа. Једноставна рачуница која у обзир узима број месеци који ефективно чине играјућу сезону, одслужење војног рока, као и време које је тада било неопходно за припрему сваке премијере, указује на то да се у доба Бајиног боравка у суботичком театру радило пакленим темпом и да је ансамбл практично без паузе летео из једне у другу продукцију.

Радило се тада, дакле, много, а пуно се и играло. Суботичка театарска традиција подразумевала је и репертоар са оперетским представама и комадима са певањем, па је као млад глумац Баја свакако морао и да пева – упркос добро познатој чињеници да са певањем није добро стајао⁸. Једно је, међутим, сигурно, Гардиновачки је у Суботици стекао прилику да игра и себе испроба у најразличитијем репертоару, што је подразумевало стицање драгоценог искуства.

А шта је у Суботици играо? Из тадашњег пописа одиграних представа евидентно је да су суботички репертоар чинили разноврсни писци, наслови и драмски жанрови, што је несумњиво морало много да значи младом и амбициозном глумцу. Ваља, истине ради,

⁸ Мирјана Гардиновачки данас коментарише: „Кад год је било потребно да се на сцени у Српском народном позоришту запева, Баја и Шалаја би се, онако дискретно измакли“. Живот и преки налог (позоришних) ситуација је, међутим, одредио да се на списку улога које је Гардиновачки одиграо у Српском народном позоришту нађу и оперетски, па и оперски наслови, а у овим продукцијама Баја је имао искључиво драмске задатке и радо их је прихватао.

имати у виду и да су у оно доба продукције настајале за много краће време но што је то данас случај. Такође, треба уважити и чињеницу да представе у мањим срединама, каква је Суботица, не могу имати одвећ дуг сценски живот, јер је број глдалаца у Суботици, у односу на рецимо Београд или Нови Сад, много мањи. Отуда је логично што су се поједини наслови краће задржавали на репертоару суботичког театра. С друге стране, евидентно је и да се име Стевана Гардиновачког није брзо померало с дна каст-листа према њеном врху. Барем не довољно брзо по критеријумима Бајине младости.

Игра љубави и случаја, Суботица
фото: приватна архива

Земља Смијешка, Суботица
фото: М. Међери Ст.

DEVOJKA BEZ MIRAZA
DRAMA U ČETIRI ČINA

Napisao: ALEKSANDAR N. OSTROVSKI
Preveo: KIRIL TARANOVSKI
Reditelj: BOSKO PISTALO
Scenograf: MIHAJLO DEJANOVIC
Kostimograf: RADMILA RADOJEVIC
Izbor muzike: MILAN ASIC

L I C A :

Harita Ignatijevna Ogudalova . . .	SLAVA BULGAKOVA
Larisa Dimitrijeva, njena kći . . .	JELKA ASIC
Mokije Parmjonovič Knurov . . .	MILUTIN NOVIC
Vasilije Danilovič Voževatov . . .	STEVAN GARDINOVACKI
Sergije Sergejevič Paratov . . .	MILENKO RASTOVIC
Julije Kapitonovič Karandišev . . .	ILIJA DRASKOVIC
Jefrosinija Potapovna . . .	KLARA PEIC
Robinzon . . .	GEZA KOPUNOVIC
Gavrilo, zakupac bifea . . .	SAFET BASAGIC
Ivan, kelner u kafani . . .	ZVONKO BOGDAN
Lakej kod Ogudalove . . .	PETAR NOVAKOVIC
Ilija, ciganin . . .	LJUBA TEODOROVIC

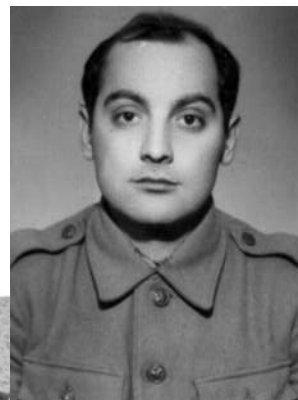
cigani i ciganke

Radnja se događa u gradu Brahamovu, na Volgi.

Чини добро, ђа у воду баџи

Нови рез! Један од оних какве једино може да аранжира живот.

Из Суботице Стеван Гардиновачки одлази на одслужење војног рока. Распоређен је у Скопље, у једну од највећих касарни тадашње Југославије, која је носила име „Маршал Тито“. Име касарне, њена адреса и величина наговештавали су и посебан, елитни статус тамошњег гарнизона. Млади Гардиновачки се у оваквом контексту није надао ничем добром. Па ипак, име команданта гарнизона у Баји је пробудио извесну наду. Командант је, наиме, био онај некадашњи „црвени“ студент за кога је Шпилеру у Великом Бечкереку гарантовао Стеванов отац. Веселинов син је сада могао да буде спокојан јер је у најмању руку очекивао разумевање свог команданта. А такво разумевање му је било потребно да би могао да се бави „културним активностима“, што је заправо била шифра за „прекоманду“ у гарнизонску драмску секцију.

Баја војник
фото: приватна архива

Очекивано разумевање командант је, међутим, Стевану ускратио. Да ли скопском команданту због војничке ревности није ни на памет пало да олакша живот сину човека који му је својевремено спасао живот? Да ли је, можда, његов став према Стевану био доказ да је тачна народна пословица која вели: чини добро, па у воду баци? Могуће је да се овде уопште није радило о овој изреци, него је на делу била још радикалнија верзија која каже: учини некое добро, па очекуј да ти буде узвраћено злом? Или је некадашњи „црвени“ омладинац једноставно заборавио ко га је својевремено спасао Шпилеровог бечкеречког сужањства? Тешко је закључити шта је од овога тачно. Разрешење ове дилеме данас више није ни важно. Насупрот свим тадашњим очекивањима и надањима младог регрута, командант скопске касарне је Гардиновачког изложио жестоком дрилу, након којег је Стеван једва дочекао прекоманду. У Куманову се Баја напокон докопао позорнице. Наиме, у новој касарни Стеван је добио прилику да осмишљава и организује пригодне рецитале и учествује у приредбама, али и да сарађује са локалним позоришним аматерима. Продисао је!

* * *

Но, без обзира на то где служио војни рок – у горим или бољим околностима, дисциплина у војсци је у оно доба била изузетно строга, одсуства из касарне су била ретка и краткотрајна, а Стеван је једино своје искористио да би отпутовао у Суботицу и – развео се. Овој очигледно краткотрајној суботичкој брачној епизоди сâм Стеван није поклањао посебну пажњу, па ћемо тако поступити и ми. Знамо једино да се звала Драгана. Много значајније од првог брака, за главног актера ове књиге је било питање где ће наставити да глуми када скине униформу.

Живот је, дакле, у сваком погледу тек био пред Стеваном...

Баја војник
фото: приватна архива

Хва́тање залёша...

Из суботичког периода Бајине каријере нема много писаних сведочанстава⁹. Но, и да их има више шта би нам, на пример, могле рећи критике из тог доба? Не много од онога што би било релевантно са становишта процене истинских домета тадашњег репертоара Народног позоришта Суботица. Још мање о капацитетима ондашњег, иначе доброг, глумачког ансамбла, а вероватно најмање о стасавању младог актера који чека прилику да заблиста на позорници. Међутим, на првом месту бисмо највероватније сазнали много о духу епохе и елану који су наступили са новим сензибилитетом и сменили дотадашњи „ударнички“ приступ позоришном стваралаштву. А он је био одређен претходним диктатом соцреализма. Са другачијим сензибилитетом су – постепено, али све интензивније – пристизала и театарска истраживања. Ако таквог трагалаштва није баш увек и свуда било на плану испитивања сценских форми, а самим тим и редитељских поступака и глумачких средстава, искораци у ново били су видљиви када је реч о афирмацији другачијих тема и, посебно, у сфери списатељског сензибилитета.

Девојка без мираза, Суботица
фото: М. Међери Ст.

Кандига, Суботица
фото: М. Међери Ст.

⁹ Неки од могућих разлога зашто нема више сачуваних новинских исечака који сведоче о суботичкој етапи каријере Гардиновачког свакако леже у Стевановом младалачком нехату, али је исто тако вероватно и да будући пасионирани „хроничар“ Бајине глумачке каријере, Велимир Гардиновачки, у том часу још увек није „легао на руду“ и помирио се са синовљевим животним избором. Доцније ће се на овом плану ствари радикално променити.

На репертоарима домаћих театара, испрва у Београду али убрзо и у позориштима широм Југославије, све чешће су почела да се појављују имена иностраних аутора. Оних са Запада.

За Бернарда Шоа се у претходно констатованом контексту не може рећи да је тада био писац новог сензибилитета, али је његов комад *Кандида* засигурно био новост за оно-времене суботичке гледаоце. Управо се улогом у инсцениацији ове Шоове драме Стеван Гардиновачки представио Суботици.

Ако је формално први Бајин сценски наступ (искључујући, дабоме, гимназијске аматерске дане) био онај у тек ослобођеном Зрењанину, онда се његов истински професионални деби догодио у *Кандиди*, представи коју је режирао Слободан Турлаков. У новинском тексту, објављеном маја 1961. године у „Суботичким новинама“ и енигматично потписаним са И.Р, похваљена је трећа премијера „српскохрватског ансамбла“ одиграна те сезоне у суботичком театру. Више новинарски но критичарски у чланку је констатован „бурни пљесак који је затицао актере још на отвореној сцени, да би се, неколико пута понављајући, на крају претворио у френетичан аплауз и цвеће. Неуобичајено много цвећа, патетични и дирљиви говори, као и бројни поклони, били су само спољна обележја награда намењених не само слављенику (Станко Бурја је, наиме, овом представом обележио 35 година каријере – *јрим. А.М.*), већ и осталим интерпретаторима за солидну и младалачки полетну глуму“.

Надаље, у тексту је забележено и оно што се најнепосредније тиче јунака ове књиге: „Пријатно откривење вечери је био СТЕВАН ГАРДИНОВАЧКИ¹⁰. Тешку и компликовану улогу младог песника Јуџина Марчбенкса он је остварио запањујућом лакоћом, доказујући тиме да се од њега може убудуће још више очекивати“. Но, можда и зато да се млади глумац не би уобразио већ након своје прве премијере, уследио је завршетак пасуса: „Можда би му се за ману могло приписати што је својом концепцијом и гестикулацијом био сувише оштар контраст осталом делу ансамбла“.

Иако се овај чланак никако не може подичити аутентичним критичарским вокабуларом, и премда тврдња о Бајиној „концепцији“ апсолутно ничим није аргументована, док је замерку која се тиче његове гестикулације могуће приписати Бајином потребом да се истакне другачијим, можда модерним, глумачким сензибилитетом, нема сумње да је суботички деби Гардиновачког био више него успешан и да му се у новој средини смешила лепа будућност.

* * *

¹⁰ Верзал је преузет из текста – прим. А.М.

Bernard Šo:

KANDIDA

Treća premijera srpskohrvatskog ansambla Narodnog pozorišta u Subotici — «Kandida» — u izvesnoj meri, bar po atmosferi i osnovnoj intonaciji, podjednako i na pozornici i ugledištu, nosila je na sebi pečat i okvir svečane proslave radne tridesetpetogodišnjice dejstvovanja i glume STANKA BURJE na sceni, od čega je poslednju etapu (dve godine) proveo ovde, u Subotici kreirajući u poslednjoj premijernoj predstavi svog života u lik Berdžisa.

Brni pljesak koji je zaticao aktere još na otvorenoj sceni, da bi se nekoliko puta ponavljao na kraju pretvorio u frenetičan aplauz, cveće, neuobičajeno mnogo cveća, patetični i dirljivi govori, kao i brojni pokloni bili su samo spoljna obeležja nagrada namenjenih ne samo slavljeniku, već i ostalim interpretatorima za solidnu i mladalački poletnu glumu.

Svi ovi elementi spontano stvorene svečane patetike, svaki od njih na svoj način doprinosili su da poetsko — filozofska poruka BERNARDA ŠOA među publikom u gledalištu nađe na pogodan medij, te da njegov sveobuhvatno koncipiran i ostvaren presek naravi, karaktera, morala i shvatanja određene društvene sredine u Engleskoj bude još više približen nama i našoj savremenosti.

Težeći da pišćevu tezu, zasnovanu na samo Šou svojestvenom paradoksu, dosledno izvede do kraja kroz, u osnovi dobro građenu i gradiranu dramsku radnju interesantno i duhovito intrigiranu, SLOBODAN TURLAČOV, redatelj «Kandidate» uprkos izvesnih manjih nedostataka stvorio je jednu dobru, i u celini posmatrano zaokrugljenu predstavu. Patetika koja je ponekad možda prenaplašeno zračila sa sce-

ne usled izvesne disproporcije nastale zbog toga što su pojedini tumaći uloga različito shvatili i ostvarivali svoje glumačke zadatke, može delimično biti uslovljeno prvenstveno prazničkim trenutkom, više no što bi, recimo, moglo da se kaže da je redatelj tako hteo. Uostalom to je vidljivije došlo do izražaja na prvoj reprizi u novoj podeli, odnosno u narednim predstavama.

Napori premijernog ansambla bili su na dostojnom nivou.

MIRKO HUSKA je sa mnogo unutrašnjeg žara i širokom skalom unutrašnjeg doživljavanja doneo rolu prečasnog Džemsa Morela. Odmeren, disciplinovan u pokretu i izrazu ostvario je posle Pepija u «Žutim cipelama» jednu od svojih boljih uloga.

Kandida JELKE ASIĆ zvučala je vrlo uverljivo: mlada lačka, pa ipak toliko razborito da ona u imaginarno improviziranom bračnom trouglu postane ne samo odlučujući pun kt radnje, već konačni arbitar

ljudskih puteva i sudbina. (Na prvoj reprizi kao da je i njeno oduševljenje nešto splaslo?)

Rolu Prozerpine Garnet tumaćila je ERŽIKA KOVACEVIĆ, sa puno mere i ljubavi prema ovoj nesretno zaljubljenom sekretarici pomalo nastrojnih shvatanja.

Leksi Mil LJUBOMIRA TEODOROVICA ostvaren jednostavnim sredstvima, solidno.

Slavljenik — STANKO BURJA dostojanstveno je odigrao svoju zadnju premijernu rolu, koristeći pri tome sva svoja dugogodišnja glumačka iskustva i znanja. Publika može sa mo žaliti što ga više neće gledati i što je Uprava pozorišta ovom vetešanu scene davala tako malo prilike da ćešće nastupa.

Prijatno otkrovenje večeri je bio STEVAN GARDINOVACKI. Tešku i komplikovanu ulogu mladog pesnika Judžina Marčbenka on je ostvario zapanjujućom lakoćom, dokazujući time da od njega može ubuduće još više očeki-

vati. Možda bi mu se za manju moglo pripisati što je svojom koncepcijom i gestikulacijom bio suviše oštar kontrast ostaloj ideli nasambila.

U prvoj reprizi, veče kasnije nakon premijere, u «Kandidi» je nastupilo tri nova aktera.

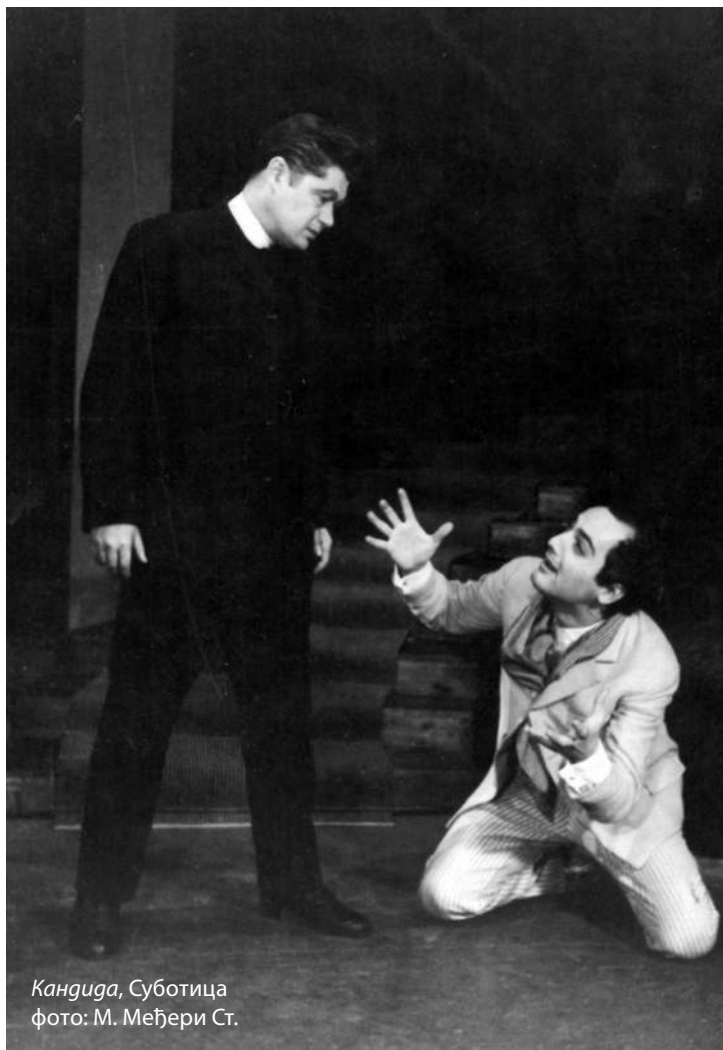
MIHAILO NOVIĆ u ulozi prečasnog Džemsa Morela bio je, bar se piscu redova tako čini, za jedva osetnu nijansu manje uverljiv od Mirka Huske, mada se ni njegovoj interpretaciji ne bi moglo naći ozbiljnije zamerke.

Berdžis GEZE KOPUNOVIĆ je bio silovitiji, impulsivniji i glupiji od slavljenikovog, ali bliži autorovoj zamisli. (Ali i veći lovac efekata.)

Leksi Mil u tumačenju MILENKA RASTOVIĆA dat je neposredno i ubedljivo, kao što to uloga zahteva.

Scenografija MIHAILA DEJANOVIĆA vrlo dobra, a to bi se moglo reći i za kostime RADMILE RADOJEVIĆ.

I. r.

Кандига, Суботица
фото: М. Међери Ст.

Своје суботичке дане Гардиновачки је проводио на пробама, учио је текстове нових улога, памтио шлагворте или обнављао текстове већ одиграних рола. Током вечери је живео на позорници, а за суботичких ветровитих зимских ноћи највероватније је завидео Суботичанима који су се с улица склањали иза дебелих зидова својих соба грејаних добро наложеним каљевим пећима. Можемо само да претпоставимо о чему је све маштао млади глумац Стеван Гардиновачки када се из Куманова вратио на некадашње дно Панонског мора.

У његовој глави су се, вероватно, међусобно сустизале и мешале реплике из Стеријиних веселих позорја и необични језик којим су проговарале драматис персоне из раних комада Аце Поповића, а све се то (само донедавно) преплитало с ватреним патриотским и револуционарним паролама које су одзвањале у делима соцреалистичког репертоара и будиле свест радника, сељака и представника поштене интелигенције. И све се то, као у каквом кошмарном ковитлацу, претапало у сновиђењима младог првака који машта да ће ступити на позорницу клецавом ногом данског принца и који ће са суботичком публиком поделити древне хамлетовске сумње у исправност устројства овог и оваквог света. Но, прилику каквој се надао, јунак ове приче у Суботици највероватније није добио. Глумачки је несумњиво напредовао, али је за њега и његове амбиције суботичка позорница била исувише тесна.

Доцније, сећајући се својих професионалних почетака, Стеван о Суботици није много говорио. Ми, дакле, данас не знамо како се он тамо осећао, о чему је маштао, какве су га мисли прогониле за тмурних и хладних суботичких сумрака, када с јесени, а нарочито зими, смалакше сав летњи и пролећни суботички колорит. Када Палић и Лудош (привремено) престану да се диче статусом атрактивних, омиљених и популарних купалишта, а град, иначе познат по ужурбаној летњој живости, по непрестаним изазовима и добром проводу, безмало преко ноћи постане суморна позорница којом бришући ветар носи пожутело лишће. И, дабومه, провоцира депресију.

Не знамо, такође, ни како се Баја Гардиновачки носио с првим својим успесима или евентуалним разочарањима, али нема сумње да је он своју суботичку епизоду третирао као нужне године учења, стасавања, сазревања, откривања нове драмске литературе, другачијег (глумачког и уопште театарског) сензибилитета и, што је свакако најважније, стицања важних искустава. Уосталом, ретко помињући свој живот у Суботици, само би кратко констатовао да је тамо имао прилику да много научи од старијих колега и колегиница. Највероватније је баш у суботичком театру „пелцован“ оним чиме ће се и сâм дичити када би себе убрајао у позоришнике „старог кова“.

Кандига, Суботица
фото: М. Међери Ст.

Научио је, дакле, у суботичком позоришту и неке од тајни глумачког заната које на први поглед немају много везе са дешавањима на позорици; сазнао је како ваља поштовати старије колегинице и колеге, али и како ова врста уважавања заправо подразумева изградњу самопоштовања – како личног тако и оног колективног, глумачког, који се тиче професије којој припада. Овај тада усвојени науч, Гардиновачки је једном за свагда прихватио као властити кодекс и поглед на свет театра и професију којом ће се бавити. Наравно, у оваквом *weltanschauungu* било је и много од онога што је Баја добио у Веселиновом и Верином бечкеречком дому, баш као што је извесно и да је, макар и тек делимично, овакав став дефинитивно формирао управо у сецесионистичком амбијенту који је одређен и традицијом којом је одислала атмосфера у Суботици.

У овом лепом граду Гардиновачки је хватао залет за праве ствари које ће тек да наступе, а оне ће почети да се догађају управо у његовом Бечкереку. Тачније, у зрењанинском Народном позоришту „Тоша Јовановић“. То ће, наиме, бити Бајина следећа театарска адреса¹¹.

**NARODNO POZORIŠTE
NÉPSZÍNHÁZ - SUBOTICA**

Subota
10.
marta 1962.

PRAIZVEDBA

Početak u
19:30
sati

MATIJA POLJAKOVIĆ

Ludograd

Satirična komedija u 2 čina

Reditelj:
Mirko Huska
Scenograf i kostimograf:
Mihajlo Dejanović
Muzika:
Milan Asić

Učestvuju:
Ilija Drašković
Geza Kopunović
Josip Bajić
Katarina Bačlija
Slava Bulgakov
Milenko Rastović
Zvonko Žungul
Ljubomir Teodorović
Milutin Nović
Safer Bašagić
Rade Stojanov
Ivica Jakovčević
Milan Crejanov
Stevan Gardinovački
Aleksandar Stojanović
Giza Vuković
Slobodan Latinović
Pero Kopunović
Ksenija Stabunov
Irena Jakovčević
Petar Novaković
Erzika Kovačević
Klara Pešić
Slava Drašković

**NARODNO POZORIŠTE
NÉPSZÍNHÁZ - SUBOTICA**

četvrtak
20.
septembra
1962.

PREMIJERA

Početak u
19:30
sati

BRANISLAV NUŠIĆ

Opštinsko dete

Komedija u 7 slika

Reditelj:
Boško Pištalo
Scenograf:
Mihajlo Dejanović
Kostimograf:
Radmila Radojević

Učestvuju:
Josip Bajić
Milutin Nović
Geza Kopunović
Milenko Rastović
Ljubomir Teodorović
Ilija Drašković
Safer Bašagić
Baja Gardinovački
Mirko Huska
Rade Stojanov
Zvonko Žungul
Aleksandar Stojanović
Ivica Jakovčević
Slava Bulgakov
Giza Vuković
Jelka Asić
Erzika Kovačević
Katarina Bačlija
Danica Pištalo
Klara Pešić

¹¹ Неки од материјала везаних за зрењанински период у каријери Стевана Гардиновачког обезбеђени су захваљујући љубазности Иване Кукољ Соларов, помоћнице директора Народнoг позоришта „Тоша Јовановић“, Зрењанин.

Поново код куће и на сцени „Тоше Јовановића“

Процењујући са ове временске дистанце тадашњу позицију Гардиновачког, могуће је стећи утисак да је он савршено прецизно планирао развој своје каријере. У Суботици је, наиме, провео готово у длаку исти период као и доцније у Зрењанину – по четири календарске године. Тешко је, међутим, поверовати да је у условима овдашњег позоришног живота, тада баш као и сада, могуће било шта предвидети, а понајмање плански руководити властитом каријером. У временима када је Гардиновачки био млад глумац, управо као и данас, у нашим театрима се углавном живело (животарило) од данас до сутра. Преглед репертоара ондашњих домаћих позоришта, истина, показује да су театарске управе тада темељније, пажљивије и одговорније планирале шта ће наредне сезоне понудити гледаоцима, но судбине позоришта су и тада биле одређене неизвесношћу¹². У сваком случају, мало је тада било позоришта, а отуда и глумаца, који су могли дугорочно да планирају своју будућност.

*Изјананици, Зрењанин
фото: приватна архива*

¹² Тада су, наиме, још била свежа сећања на 50-те године, када су плански била затварана нека од овдашњих позоришта, а све интензивније се, с друге стране, осећао недостатак адекватних системских решења која се тичу функционисања театарског живота. Оно, дакле, што нашем позоришти и данас недостаје.

С великом вероватноћом да нећемо погрешити можемо погодити разлоге због којих је Стеван из суботичког прешао у зрењанинско позориште. Иако је, можда, театарска традиција у граду на самој граници с Мађарском богатија од оне зрењанинске, сасвим

Венчаница,
Филомена Доган, Баја и
Мира Бешлин
фото: Архив Народног
позоришта Зрењанин

је вероватно и да је близина банатског града Новом Саду с једне, и Београду са друге стране, једна од чињеница које су у извесној мери, барем из Бајине перспективе, хендикепирале зрењанински позоришни живот. Јер, београдски и новосадски театри одувек су одвлачили зрењанинску публику у атрактивнија позоришта, где играју популарни глумци.

Осим тога, не треба сметнути с ума и да је 70-их година минулог столећа градска инспекција донела одлуку о забрани коришћења позоришне зграде у Суботици. Исто тако, не треба сумњати ни да је Гардиновачки, увелико искусни позоришник, (ипак) повукао и понешто од осетљивог трговачког њуха свог оца, те да је предвидео, или је макар наслутио, оно што ће се уистину убрзо и догодити. Осетио је, наиме, долазак дугогодишње кризе која ће убудуће, практично до данас, потресати суботички театар. Није, такође, неважно ни да је у том часу имао подршку и препоруку доајена зрењанинског глумишта Саве Дамјановића, по многома једног од најбољих тумача лика легендарног Ћопићевог Николетине Бурсаћа, што ће му обезбедити добродошлицу у Народно позориште „Тоша Јовановић“¹³.

За собом је Баја оставио суботички театар који је, оставши без сигурне и сталне сцене, уистину убрзо задесила номадска судбина бескућника, чиме је заправо отворена дугогодишња криза, тек повремено и само привремено прекидана кратким успешним уметничким узлетима. На другој страни, знајући уметнички сензибилитет Гардиновачког и његове глумачке и театарске афинитете, ни ови суботички узлети нису били компатибилни са Стевановим доживљајем театра. Тешко је сада замислити шта је све ономад пролазило кроз његову главу, шта је Баја јасно видео као непосредну опасност или као добру прилику у будућности, а шта је само наслућивао, но чињеница је да се

¹³ Сава Дамјановић (Дрвар, 27.1.1928 – Зрењанин, 27.8.2019), од 1951. до одласка у пензију глумац Народног позоришта „Тоша Јовановић“, Зрењанин, познат по роли Николетине Бурсаћа.

Зла жена
фото: Архив Народног позоришта Зрењанин

преселио у Зрењанин, да се заправо вратио у „Њеџов Велики Бечкерек“, у позориште у којем је, уосталом, и први пут стао на позорницу. На овој театарској адреси, у периоду између октобра 1965. и априла 1969. године, дакле током четири сезоне, Стеван Гардиновачки ће играти у чак 23 представе.

Оцу Бати и мајци Вери је, нема сумње, лакнуло када се Стеван вратио кући. Он је, међутим, сада морао да усагласи животне навике стечене током самачког живота у Суботици с Веселиновим очекивањима, али и, највероватније, са Верином мајчинском потребом да сину што пре надокнади све оно што му је било ускраћено док је боравио ван

Љубав, Зрењанин
фото: приватна архива

Бујрум
фото: Архив Народног
позоришта Зрењанин

куће. Уосталом, мајка није ни покушала да прикрије радост што јој је син поново на оку. Бата је, с друге стране, наизглед задржао свој, од раније дефинисан, резервисани став према синовљевој професији.

Сâm Баја ће доцније сведочити да се његов отац никада, све до краја живота, заправо није помирио са синовљевом глумачком каријером, те да никада није престао да жали, макар јавно, што је Стеван напустио сигурност живота банкарског службеника. Но, да ли је уистину баш такво било Веселиново становиште?

Постоје, наиме, недвосмислено чврсти аргументи у прилог констатације да је строги отац и стари великобечкеречки трговац у међувремену по питању синовљевог животнoг опредељења легао на руду. Могао је Веселин да се мршти или прећути понеко питање које би пожелео да постави сину, а у вези са пробама или представама зрењанинског позоришта, али о томе да му није било свеједно како се одвија професионални живот његовог сина, између осталог, говоре и исечци из штампе које је Бата педантно прикупљао, пасионирано исецао, сортирао и чувао (вероватно у осами пажљиво увек изнова и читао), стварајући тако богату документацију о одјецима синовљеве глуме. Да није ове Батине колекције, сада на располагању не бисмо имали многе интервјуе, критике и новинске чланке који сведоче о Стевановој каријери. Данас су пожутеле странице старих новина и избледели листови из недељника и магазина, у емотивном смислу, неке од највреднијих породичних реликвија породице Гардиновачки.

* * *

Прва представа у којој је, након октобра 1944. године, заиграо као члан ансамбла Народног позоришта „Тоша Јовановић“, била је *Венчаница* Ефраима Кишона у режији Милана Барића, глумца и редитеља, једног од оних који су припадали старој гарди овдашњих позоришника. Премијера је одржана 12. октобра 1965, само годину дана након ужичке премијере истог комада, дакле као инсценација драме која широј домаћој публици треба да представи израелског драматичара, сатиричара, сценаристу и редитеља рођеног у Будимпешти, чија ће популарност на овдашњим позорницама у наредним годинама да расте.

Играо је надаље Гардиновачки и у *Деци сунца* Максима Горког, у режији Петра Говедаровића, у Фејдоовом водвиљу *Муж иде у лов*, опет у Барићевој режији, па у Стеријиној *Покондиреној ђивки* коју је режирао Александар Гловацки, а онда редом следе све веће роле код све атрактивнијих редитеља, са све бољим партнерима и партнеркама, не само члановима и чланицама глумачког ансамбла зрењанинског театра, па тако рецимо и са Ренатом Улмански.

И у Зрењанину је Гардиновачки наставио глумачки да се развија, да стиче нова искуства и не би се могло рећи да га је боравак „код куће“ размазио или да је омекшао оштрицу његовог глумачког сензибилитета. Напротив, зрењанински период много му је, по властитим доцнијим сведочењима, значао. С друге стране, ма колико био господски децантан, Гардиновачки је непрестано у себи осећао да у његовој глумачкој личности постоје капацитети који га гурају – напред.

Зимска бајка
фото: Архив Народног
позоришта Зрењанин

Драми Српској народној сџиже њојачање

Тако је онда, ипак, дошло време за још једну промену у животу и каријери јунака ове приче. Уследила је нова селидба. Овог пута у Нови Сад.

Било је то доба – сâм крај 60-их година прошлог века – када је сасвим природно, па и очекивано било да комплетне управе сваког овдашњег театра дођу на премијеру својих колега из других позоришта. Редовни доласци на све домаће премијере позоришних руководилаца нису биле само израз колегијалности и солидарности, него – нарочито у Војводини – и одраз доброг васпитања. Не треба, међутим, искључити и природну потребу сваке управе да стекне благовремену информацију о репертоарским резултатима својих колега, али да се увери у кадровску ситуацију конкуренције. Сви наведени мотиви били су на делу и у случају Мише Хаџића, односно „Легендарног Милоша Хаџића“ – како и данас гласи пуно име управника Српског народног позоришта, који је био на челу ове куће пуне две деценије, од 1958. до 1979. године, дакле у време које ће до данас остати забележено као „златно доба СНП-а“. Тако је након неке од премијера Народног позоришта „Тоша Јовановић“ Хаџић својим најближим сарадницима из СНП-а наложио да убудуће обратe нарочиту пажњу на „оног Гардиновачког“. Тако је Српско народно започело да надгледа Бају.

Тешко је прецизно одредити када је започет овај „надзор“. Да ли је то било након зрењанинске премијере Стеријине *Зле жене* у режији Слободанке Цаце Алексић, представе у којој је Стеван играо ролу грофа Трифића? Или још раније, рецимо када је Баја био Роберт Хенд у *Изјананицима* Џемса Џојса, у представи коју је режирао Ђура Удицки? А можда је Гардиновачки први пут Хаџићу запао за око када је ауторитативни управник СНП-а гледао *Силазак Орфеја* Тенеси Вилијамса, такође у Алексићкиној режији, којом приликом је Гардиновачки играо улогу Шерифа Талбота? Или је то било бурне 1968. године када је Јован Коњовић на сцену поставио *Кошћану* Боре Станковића у којој је Баја био Митке, односно када је Душан Михаиловић, чувени Бата Душа, у „Тоши Јовановићу“ режирао Шекспирову *Зимску бајку* са Стеваном Гардиновачким као Архидрамом? Ко ће га знати, јер све наведене Бајине улоге биле су и запажене и хваљене.

Ми данас не знамо како је Гардиновачком био саопштен позив да пређе у СНП. Највероватније га није чуо директно од Хаџића, јер је тада строго уважавана хијерархија. Једно је, међутим, извесно: Стеван Гардиновачки је у Српско народно позориште ушао на велика врата. С јесени 1969. године новосадски „Дневник“, уз имена кандидата за Октобарску награду Новог Сада – међу којима су и глумица Добрила Шокица и редитељ Дејан Мијач – најављује и долазак новог члана Дrame СНП-а. Уз набројане најупечатљивије улоге којима се Гардиновачки истакао у зрењанинском позоришту, у чланку је наведено и да је овај глумац двоструки лауреат Мајске награде Удружења драмских уметника Србије: 1967. за улогу у Шизгаловој *Љубави*, као и наредне године за ролу коју је тумачио у Шекспировој *Зимској бајци*. Текст је, разуме се, илустрован и фотографијом

младог Гардиновачког који се шармантно осмехује. Пред читаоцима „Дневника“ био је лик младог човека који делује задовољно и сигурно у себе.

И заиста, на крају сезоне 1968/69. у театарском „прелазном року“ Стеван Гардиновачки је променио дрес и постао значајно појачање Дrame Српског народног позоришта.

Прва улога којом се представио новосадској публици припадала је Шекспировом драмском опусу, играо је Антонија у *Бојојављенској ноћи*. Сцену је том приликом делио са Иваном Хајтлом, Драгољубом Милосављевићем Гулом, Миром Бањац, Мирком Петковићем... Представа је режирао Дејан Мијач, од 1961. године стални редитељ Дrame Српског народног позоришта, а у том часу звезда у успону и велика нада југословенског и српског театарског живота.

Ова представа је, између осталог, била значајна и као први сусрет Мијача и Гардиновачког. Ако је у претходном периоду, оном зрењанинском, Стеван редовно био у свакој подели редитељке Слободанке Цаце Алексић, онда је новосадска *Бојојављенска ноћ* инаугурисала нов редитељско-глумачки тандем: Дејан Мијач – Стеван Баја Гардиновачки. Тешко је, наиме, пронаћи представу коју је у СНП-у режирао Дејан Мијач, а да у подели није био Гардиновачки. Наведени податак постаје нарочито индикативан када се зна да је овај редитељ током целокупне каријере увек имао „своје глумце“, дакле оне с којима је волео да ради зато што је био сигуран какав ће бити резултат ове сарадње. Бити „глумац Дејана Мијача“, подразумевало је трновит пут, напоран рад, али и високи ниво уметничког резултата, дуговећност представа и, у крајњем случају, почасни статус у домаћем театру. А Баја Гардиновачки је био један од „Мијачевих глумца“¹⁴.

Прва Бајина представа
у СНП-у: *Бојојављенска ноћ*
фото: приватна архива

¹⁴ О високим критеријумима које овај статус подразумева сведочи и следећи пример. Много година касније, на новинарско питање да ли је истина да у нашем театарском животу постоји такозвани „Мијачев клан“ (што је имало негативне конотације), велики редитељ спремно је одговорио да је то тачно, да уистину постоји такав клан и да су у њему најбољи домаћи глумци, сценографи, костимографи, композитори, лектори, кореографи и, дабоме, наша најбоља позоришта.

Прве године на сцени СНП-а

Ипак, у критици објављеној 27. септембра 1969. у новосадском „Дневнику“ Миодраг Кујунџић неће бити задовољан представом *Бојојављенска ноћ*. На првом месту имао је замерке на редитељско читање овог Шекспировог комада; у тексту, истина, издваја „тек неколико ефектних комичних детаља“ и у том контексту помиње поједине сцене и глумце који у њима играју. Међу издвојенима нема Гардиновачког. За сада га прескачу Кујунџићеве похвале, али – што је веома значајно за овог критичара – и његове покуде.

Пред сам крај 1969, у листу „Позориште“ СНП-а Коста Савић, иначе угледни лекар, заљубљеник у театар, драмски писац те стални сарадник новосадског „Дневника“, најављујући премијеру представе *Породица Тоџи* Иштвана Еркења у режији Слободана Бобе Марковића, спроводи пригодну анкету. Пита глумце шта мисле о представи у којој наступају и улогама које у њој тумаче. Гардиновачки „новоангажовани члан драме“, игра лик Поштара и не крије оптимизам: „Задовољан сам улогом коју сам добио као и сарадњом са осталим глумцима. Надам се најбољем“.

А и зашто не би када се све добро одвија.

Само две године доцније, такође у „Дневнику“ (9. јануар 1972), Кујунџић поново пише критику. Тема: представа *Та ваша љрича* по тексту Џона Хопкинса у режији Димитрија Ђурковића. Чitam овај текст са пожутеле новинске хартије сачуване у једном од „албума“ Веселина Бате Гардиновачког. Премда је од Батиног „складиштења“ прошло више од пола века, папир је својевремено евидентно брижљиво савијен, а стари Гардиновачки који је, као што смо већ рекли, тешком муком прихватио синовљеву решеност да за животну професију одабере глуму, вероватно је још током првог читања чланка пажљиво подвукао редове које је Кујунџић посветио Баји.

За разлику од претходног случаја, Мијачеве *Бојојављенске ноћи*, критичар „Дневника“ је сада задовољан оним што је видео у СНП-у. Констатује да на сцени овог новосадског театра „већ дуже време није изведена овако складна и уиграна, дотерана и у својој архитектоници чврста представа“.

Читаоцима затим укратко представља писца којем је ово деби пред новосадском публиком, кратко се задржава на радњи комада, а онда прелази на анализу редитељског проседеа. (Бајин отац Бата, међутим, више није „невини“ позоришни гледалац, очигледно се, упркос декларативном противљењу синовљеној глуми, озбиљно верзирао и накнадно стекао корисно искуство, а не треба искључити ни родитељску субјективност, јер осим редова о свом сину, он сада пажљиво подвлачи и оне у којима Кујунџић повезује редитељски поступак са глумачким решењима.) Критичар хвали Ђурковића и потом пише о глумачким остварењима. За Бају ће рећи: „Стеван Гардиновачки је свога Бакстера полако, како и ток драме захтева, пред нашим очима разједао, полако је

Баја као Нинковић и
Љубица Раваси као Живка
министарка у
Госпођи министарки, СНП
фото: приватна архива

уништавао његову почетну сигурност¹⁵, да се пред крај испољи порочност човека скривеног иза фасаде уваженог грађанина“. Индикативно је, такође, и да Кујунџићев текст илуструје велика фотографија Гардиновачког и Стевана Шалајића, који је играо полицајца – убицу. (Веселин Гардиновачки је и фотографију уоквирио оловком црвене боје.)

У том часу Шалајић је већ увелико афирмисани првак Дrame СНП-а, но констатације које је критичар изрекао о Стевану својеврсна су иницијација којом Кујунџић инаугурише Гардиновачког у први глумачки ешалон Српског народног позоришта.

Исте године (25. мај 1972) Кујунџић не само да је приметио Гардиновачког, него је и констатовао да заслуге за несумњиви успех *Представе „Хамлета“ у селу Мрдуша доња, ојћина Блайуша* по тексту Ива Брешана, редитељ Жељко Орешковић дели са Стеваном Гардиновачким, чије име у свом тексту критичар помиње као прво.

Још су занимљивија, а овог пута и аналитичнија, Кујунџићева размишљања о Нушићевој *Госпођи министарки*, коју је у СНП-у режирао Миодраг Гајић. Кујунџић, неприкосновени критичарски ауторитет тога времена, у свом тексту за Гардиновачког вели следеће: „Мимо уобичајеног фемизованог шаблона остварио је Стеван Гардиновачки лик Нинковића, дајући му особине маловарошког углађеног каријеристе залуталог у дипломатску службу, но струком празилука везаног за средину из које потиче“¹⁶.

¹⁵ Гардиновачки, наиме, тумачи лик човека осумњиченог за силовање, којег током саслушања убија полицијац.

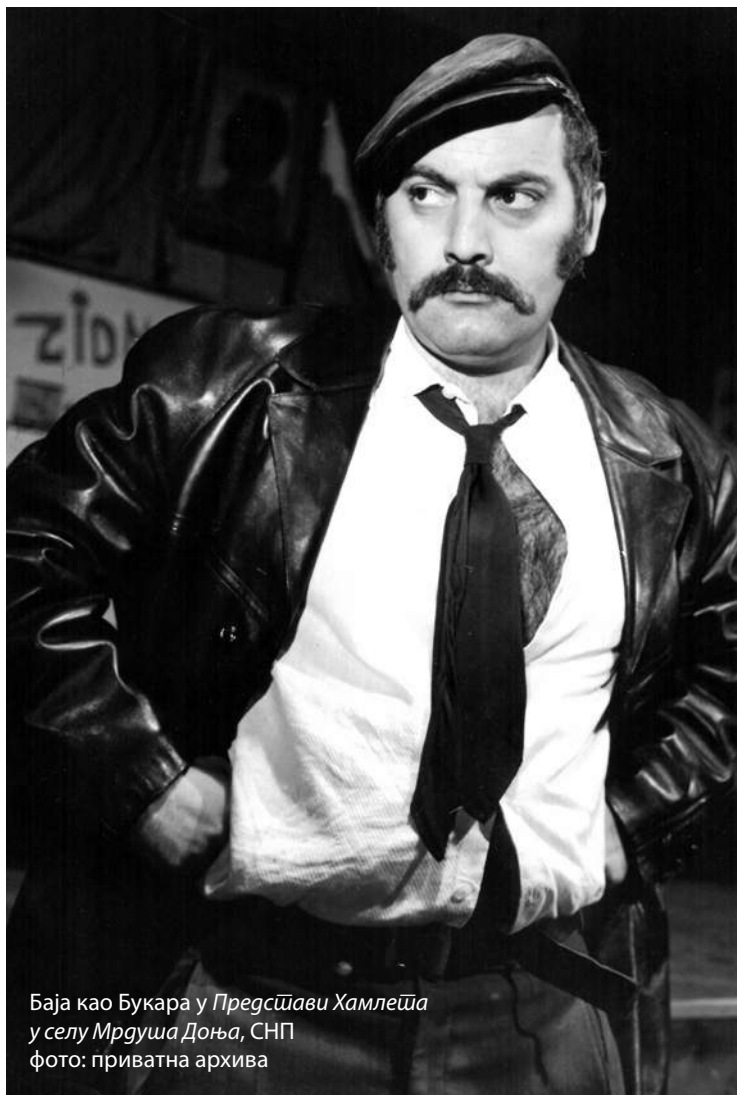
¹⁶ Миодраг Кујунџић, *Свечарска раскош*, „Дневник“, Нови Сад, 3.4.1973.

Шта је Кујунџић овим заправо констатовао? Није овде једино у питању евидентно промењена визура великог критичарског ауторитета на конкретног глумца, па ни белодана чињеница да је Гардиновачки у глумачком ансамблу Дrame СМП-а аванзовао; овде се намећу још два закључка који сведоче о развоју Стевановог глумачког карактера. На првом месту, он у овој инсценијацији славне Нушићеве комедије игра једну од рола које припадају средњем ешлону потенцијалних глумачких бисера. На неприкосновеном првом месту је, наравно, лик Живке Поповић, а одмах испод ње су роле Ујка Васе, зета Чеде, министарског прасета Раке, па и неких од учесника у фамозној „сцени фамилије“, док је Нинковић пре свега задужен да набаци две, три ефектне лопте министарки, које она, дабоме, сместа пласира у мрежу гола и добија заслужене аплаузе на отвореној сцени.

Инсценијације овог комада су од времена славне Жанке Стокић, а доцније и Љубинке Бобић, које су играле Живку, али и од доба када је Нинковића, такође у београдском Народном позоришту, сјајно играо Мирко Милисављевић, деценијама

биле понајпре засноване на шаблонским интерпретацијама. Гардиновачки, међутим, не само да је одустао од шаблона, па свог Нинковића није приказао као феминизираног дендија, него је – највероватније у сарадњи с редитељем – ишао много дубље: оним струком празилука, који помиње Кујунџић, он је повезао малограђанску Нинковићеву појаву с његовим сеоским пореклом и – слободни смо да претпоставимо – тако је у овој инсценијацији *Министарке* отворио још једну провокативну тему, ону која се тиче социјалне димензије накарадног система власти у Србији. Наравно, Нушићеве, али – како то увек бива кад је реч инсценијама дела овог писца – сваке друге епохе у нас.

Сасвим је могуће да је управо ова Кујунџићева реченица заправо сведочанство о критичаревом коначном и у будућности неупитном односу према Стевану Гардиновачком. Уједно, у контексту новосадске и осталих наших тадашњих позоришних чаршија и серклова, оваква Кујунџићева „пресуда“ означила је да је Баја ушао у „прву лигу“ овдашњег глумишта.

Баја као Букара у *Представи Хамлета*
у селу Мрдуша Доња, СМП
фото: приватна архива

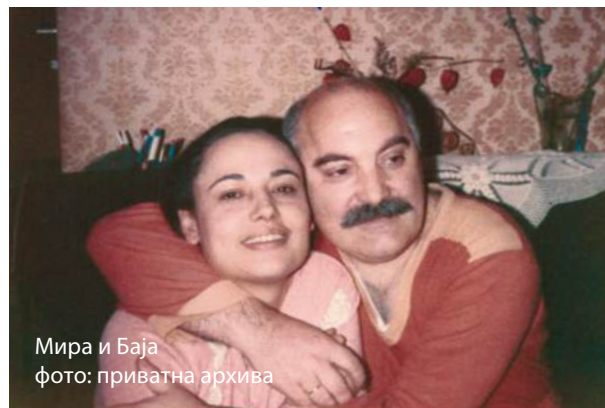
Нови Сад или Београд, њишање је сад...

У једном часу, недуго пошто се из Зрењанина преселио у Нови Сад, у моменту када се већ увелико захуктала његова новосадска каријера, ожењени Стеван Гардиновачки добија позв из Београда. Мирјани и њему понуђен је ангажман у Малом позоришту „Душко Радовић“, а прелазак у Београд подразумевао је и све погодности које глумци могу да очекују у велеграду који има велики број позоришта и неупоредиво обимнију телевизијску и филмску продукцију од оне у Новом Саду. У исто време у престоницу је позив упућен и Велимиру Бати Животићу, једној од звезда СНП-а и сину већ поменутог Душана Животића. Стеван се нашао усред велике драме; требало је да реши дилему – отићи у Београд или остати у Новом Саду.

Овде, међутим, ваља начинити малу дигресију. Тачније, привидну дигресију.

Практично, од самог оснивања, Српско народно позориште је бивало изложено оваквој врсти атака из Београда. Уосталом, зар није већ 1868. године из практично тек основаног СНП-а (1861) безмало комплетан глумачки ансамбл, предвођен оснивачем и управником Јованом Ћорђевићем, прешао из Новог Сада у Београд да би се одазвао позиву Кнеза Михаила који је сматрао (узгред, с много ваљаних разлога) да Србија као млада европска држава треба да учврсти своју државност оснивањем одговарајућих институција, конкретно и националног театра. Ћорђевића је Кнез позвао јер је овај знао како се праве овакве институције, а први управитељ СНП-а се одазвао, сматрао је такође сасвим оправдано, првенствено из патриотских разлога. Уосталом, исти мотиви су били на делу и када је Ћорђевић, претходно, у Новом Саду, са српским живљем који је у Угарској био национална мањина, основао Српско народно позориште. Са Ћорђевићем су у Београд 1868. прешли сви виђенији чланови ансамбла. Један од веома ретких који је остао, био је Лаза Телечки.

И доцније су глумци из Новог Сада прелазили у Београд, а један од највећих таквих удараца СНП је доживео 1947. године, када Бојан Ступица, на основу декрета који је потписао Јосип Броз Тито, оснива Југословенско драмско позориште и у ангажман, по моделу руског, односно совјетског, Московског уметничког (академског) театра¹⁷, позива најбоље глумице и глумце из свих република и покрајина тадашње Федеративне Народне Републике Југославије. И тада су неки од најјачих новосадских глумачких адути напустили Српско народно.

Мира и Баја
фото: приватна архива

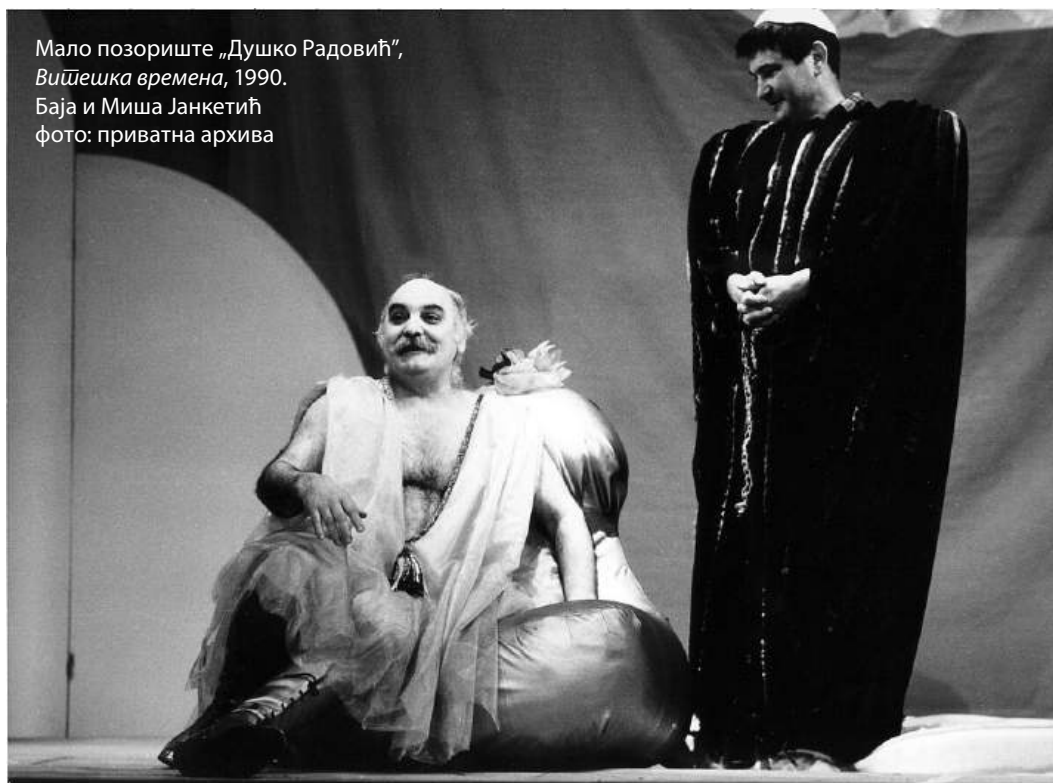
¹⁷ МХАТ.

Следећа „епизода“ серијала *Из Новој Сага у Београд* догађала се концем 50-их и почетком 60-их година минуволг века, када позиву Мире Траиловић и Атељеа 212 нису одолели у том часу неки од носилаца репертоара Дрме Српског народног позоришта, између осталих и Мира Бањац, Рената Улмански и Ђорђе Јелисић. Прича се да Милош Хаџић никог није задржавао, да ни на кога није вршио притиске, али да је своју београдску колегиницу Миру Траиловић молио да води рачуна о сензибилитету глумаца и глумица који су из Новог Сада долазили у њен ансамбл. Бојао се мудри Хаџић утицаја Београда на „његове“ глумце, плашио се брзог темпа живота у престоници, нагло стечене славе која би доскорашњим Новосађанима могла да удари у главу...

У овом су, дакле, контексту стигли позиви брачном пару Гардиновачки и Животићу. Велимир, који је глумачку каријеру почео у Народном позоришту у Панчеву, а наставио је у Сомбору, прихватио је 1971. године позив београдског Савременог позоришта, да би се само две године доцније предомислио и вратио у СНП, где је остао до пензионисања.

И Баја се озбиљно премишљао. Чак је убеђивао Миру: Београд нуду више, веће и боље шансе, атрактивније роле, тамо је и замашнија телевизијска продукција, а београдски глумци су увек први избор филмских редитеља...

Његова супруга је, међутим, сместа донела чврсту одлуку: „Ти, ако хоћеш, иди, мени на памет не пада – сећа се Мирјана да је тада рекла – ја волим Нови Сад, добро ми је у СНП-у, а од Београда ме боли глава“. И то је било – то. Стеван је тако остао у новосадском Српском народном позоришту. У Малом позоришту „Душко Радовић“ је доцније гостовао, играо је заједно с Мишом Јанкетићем у представи *Виђешка времена*. Премијера је била јануара 1990. године. Тешко је са сигурношћу погодити како би изгледали живот и каријера Стевана Гардиновачког да се одазвао позиву театра са Ташмајдана, али се ипак чини да с разлогом није зажалио што тада није променио своју позоришну адресу. О овом нереализованом театарском трансферу Баја није касније говорио.

У Мијачевој „Покондиреној шикви“

А онда је 1973. године на ред дошла *Покондирена шиква* Јована Стерије Поповића у режији Дејана Мијача, представа која ће у аналима домаћег театарског живота бити означена као прекретничка.

На најповршнијем нивоу, оном који на прву лопту пада у очи, њен прекретнички карактер се тиче огромног успеха Дrame Српског народног позоришта, на шта указују многобројне награде и признања, као и дефинитивни улазак Дејана Мијача у прву лигу југословенских редитеља. У другом слоју, ова *Покондирена шиква* ће, заједно са још само неколико европских театарских продукција, међу којима су и режије Отомара Крејче (*Три сесџре* Чехова, 1965), Питера Брука (*Сан лејџње ноћи* Шекспира, 1970), Патри-са Шероа (*Расџрава* Маривоа, 1973) и Ђорђа Стрелера (*Вишњик* Чехова, 1974), означити настанак и афирмацију такозваног редитељског позоришта. Притом се не мисли на баналну доминацију редитеља као главног „доносиоца одлука“ у театру 20. столећа, него на посебну врсту креативне *сценске реинџерџреџације* дела драмске класике¹⁸. До овог приступа режији и позоришту Мијач је доспео снагом властите редитељске интуиције, а само су две од поменуте четири представе – Крејчине *Три сесџре* и Бруков *Сан лејџње ноћи* – изведене пре новосадске *Покондирене шикве*.

Вреди да се подсетимо: у овој представи играли су Добрила Шокица (Фема), Милена Булатовић Шијачки (Евица), Заида Кримшахалов (Сара), Илинка Сувачарев Кајтез / Анђе-лија Веснић (Анча), Стеван Шалајић (Ружичић), Стеван Гардиновачки (Јован), Васа Врти-прашки (Василије) и Раде Којадиновић (Митар).

Мухарем Первић, тадашњи критичар „Политике“, познат по томе што се упуштао у анализу глумачких резултата само када су они били изузетни или кад су најдиректнија илустрација редитељског проседеа, у тексту о овој представи (3. јануара 1974) посебно ће, готово ритуално, апострофирати све актерке и актере.

На сличан начин глумачки тим ће у „Политици Експрес“ поменути и Милосав Буца Мирковић, али ће констатовати и постојање заједничког глумачког кључа примењеног при формирању улога: „Ослобођени тензије карактера, навијени на ритам трапавости, сировости и набреклости, пуна стомака а празне главе, гротескно и гињолски запосевши позорницу, са мање или више закономерности саме интриге, играли су своје улоге...“. А онда следи попис имена из каст-листе.

Миодраг Кујунџић у тексту („Дневник“, Нови Сад 18. октобар 1973) каже: „...Јован Стевана Гардиновачког (...) остварен је суверено и доследно, уз богато ангажовање комичарске инвенције, али и уз њену целисходну примену.“

¹⁸ Ксенија Радуловић, *Сурова класика – редитељски заокрет у тумачењу драмске класике*, Факултет драмских уметности, Београд, 2019.

Критичари углавном констатују успешну „колективну игру“ као карактеристику представе, што не чуди. Мијачева редитељска концепција уистину је подразумевала оно што Мирковић одређује као општи глумачки „ритам трапавости, сировости и набреклости“, и због чега за ликове из ове представе вели да су „пуних стомака а празне главе“, док карактер глумачке игре дефинише кроз помињање „гротеске и гињола“. Редитељски проседе је уистину захтевао аутентичан и ефектан колективни глумачки ангажман, а њега је могао да пласира само истински уиграни ансамбл, тим који уме да наступи као једна особа.

Ако је још раније ушао у привилеговану групу такозваних „Мијачевих глумаца“, Гардиновачки је евидентно у часу када је изведена премијера *Покондирене џикве* увелико постао члан овог театарског тима. Био је део сложеног и уиграног сценског механизма какав подразумева сваки уистину добар глумачки ансамбл.

Покондирена џиква, СНП,
Добрила Шокица и Баја
фото: Миомир Ползовић

Велико и у малом

Но, какав је заправо глумац био Стеван Баја Гардиновачки? Тек ћемо да видимо на који је начин припремао своје улоге, где је и како „трагао“ за ликовима у чију се кожу припремао да ускочи, но у овом часу је за нашу причу важна констатација која произилази из цитираних критика, а која показује да је Стеван Гардиновачки само неколико година по доласку у Нови Сад и СНП постао поуздани тимски играч, те да је овакав статус потврдио у веома специфичној представи „редитељског позоришта“¹⁹ у којој напосто није могло бити места за осредње глумце. Стеван Баја Гардиновачки је, дакле, припадао првој глумачкој лиги Српског народног, театра који је и у овом периоду, упркос свим трауматичним осипањима, повременим тензијама и кризама²⁰, имао један од најбољих и најјачих глумачких ансамбала у тадашњој Југославији²¹.

У *Енциклопедији Српској народној позоришта*, у јединици посвећеној Стевану Гардиновачком, забележено је: „Глумац без фаха, веома разноврстан и реалистичан. Даровит, марљив и дисциплинован глумац са способношћу да се прилагоди редитељским захтевима. Без обзира на обим и значај улоге свакој је прилазио са много пажње, без потцењивања и са потпуном усредсређеношћу...“²²

Другим речима, по ко зна који пут је поновљена стара истина коју је записао Константин Сергејевич Станиславски, а која вели да нема великих и малих улога, него добрих и рђавих глумаца. Констатовано је, дакле, да Гардиновачки припада оној првој категорији, односно да подједнако ваљано игра и главне и такозване споредне роле, али и да није глумац само једног фаха, но једнако добар у свим жанровима, да с истом уверљивошћу тумачи улоге у комедијама и у драмама. Оно што на страницама *Енциклопедије* није забележено, али што могу да потврде сви који су икада радили са Гардиновачким, односи се на чињеницу да Баја није био један од оних размажених хистриона који свој првачки статус у ансамблу доказују тако што се надгорњавају са колегама или надмудрују с редитељима, него је, напротив, увек и у свакој подели био вредан и дисциплинован партнер и сарадник. Тек би из овакве позиције, не покривајући колеге и колегице, себи обезбеђивао сценски простор. Испод свих наведених констатација могло би, такође, да буде записано и да је Стеван Гардиновачки одани војник позоришта који себе није стављао изнад посла којим се бави или институције у којој ради.

* * *

¹⁹ Исто.

²⁰ Што је, уосталом, својствено свим позориштима, нашим, а и оним широм света.

²¹ О овој чињеници ће из личног искуства посведочити и Војислав Брајовић у свом прилогу за друго поглавље ове књиге.

²² Ову енциклопедијску јединицу написала је др Милена Лесковац.

У једном од новинских текстова који најављују нову премијеру у Српском народном позоришту, Коста Савић констатује: „Стеван Шалајић по обичају није желео да каже ништа о [својој – *џрим. А.М*] улози, мада би било интересантно чути како ће он донети ујка Вању и у чему ће се његова улога разликовати од изванредног Зорана Радмиловића, виђеног на ТВ екрану...” Иначе, новосадског *Ујка Вању* је режирао Дејан Мијач.

Ако Савић, одани пријатељ СНП-а, није успео да од Баје извуче изјаву, и пошто сâм аутор новинског чланка каже да је Гардиновачки „по обичају” самозатајан, онда је јасно какав је био став овог глумца према медијским најавама будућих представа. Искључено је, међутим, да Баја није умео или није био довољно вешт да новинарима понуди један од стандардизованих одговора на фамозно питање: Каква је ваша улога? Јасно је, такође, да је био искрен према Савићу: *није*

желео да се изјашњава по овом питању, јер је принципијелно своју глумачку радионицу држао чврсто забрављену, па је у широком луку заобилазио ситуације које подразумевају најчешће мистификације и вазда испразне приче о позоришту и систему рада у театру. С друге стране, треба имати на уму да је насловну ролу у инсценацији Чехова Гардиновачком понудио баш Дејан Мијач, увек нарочито опрезан када је реч о сценским поставкама овог драмског класика.

Има, међутим, још нешто: из контекста је евидентно да је Мијач доделио Баји тумачење лика Ивана Војничког у време телевизијског емитовања поставке истог комада. У овој ТВ драми улогу Вање играо је Зоран Радмиловић²³. Мијачева редитељска сериозност је, и овог пута, подразумевала пажљиво формирање глумачке поделе, што указује и на његово огромно поверење у Гардиновачког. Мијач је, мора бити, био апсолутно уверен да ће Баја ову ролу одиграти баш онако како је редитељ и замислио. У другој прилици, много пре *Ујка Вање*, када је такође у СНП-у режирао *Ромеа и Јулију* Шекспира, Дејан Мијач је, најављујући премијеру за новосадски „Дневник”, рекао да ће будућа представа „бити саздана од чисте игре и глумачке вештине”. Ова изјава много говори о Мијачу, његовим редитељским очекивањима, али и о глумачком ансамблу с којим је реализовао ову представу. Наравно, у подели за *Ромеа и Јулију* био је и Стеван Гардиновачки.

Ако се сада поново вратимо на ђутљивост Гардиновачког који не жели унапред да коментарише своју улогу, можемо закључити и да је, можда у овом случају више но било када пре и после, Гардиновачки био нарочито опрезан и да је с разлогом био наглашено дискретан – осећао је, наиме, огромну одговорност. Јер, Стеван Гардиновачки је био одговорана особа.

Баја као Сребрјаков у
Ујка Вањи, СНП
фото: приватна архива

²³ ТВ драма *Ујка Вања* у режији Јержија Анчака настала је 1970. године, а Радмиловићев глумачки ангажман је тада веома високо оцењен.

Увек свој

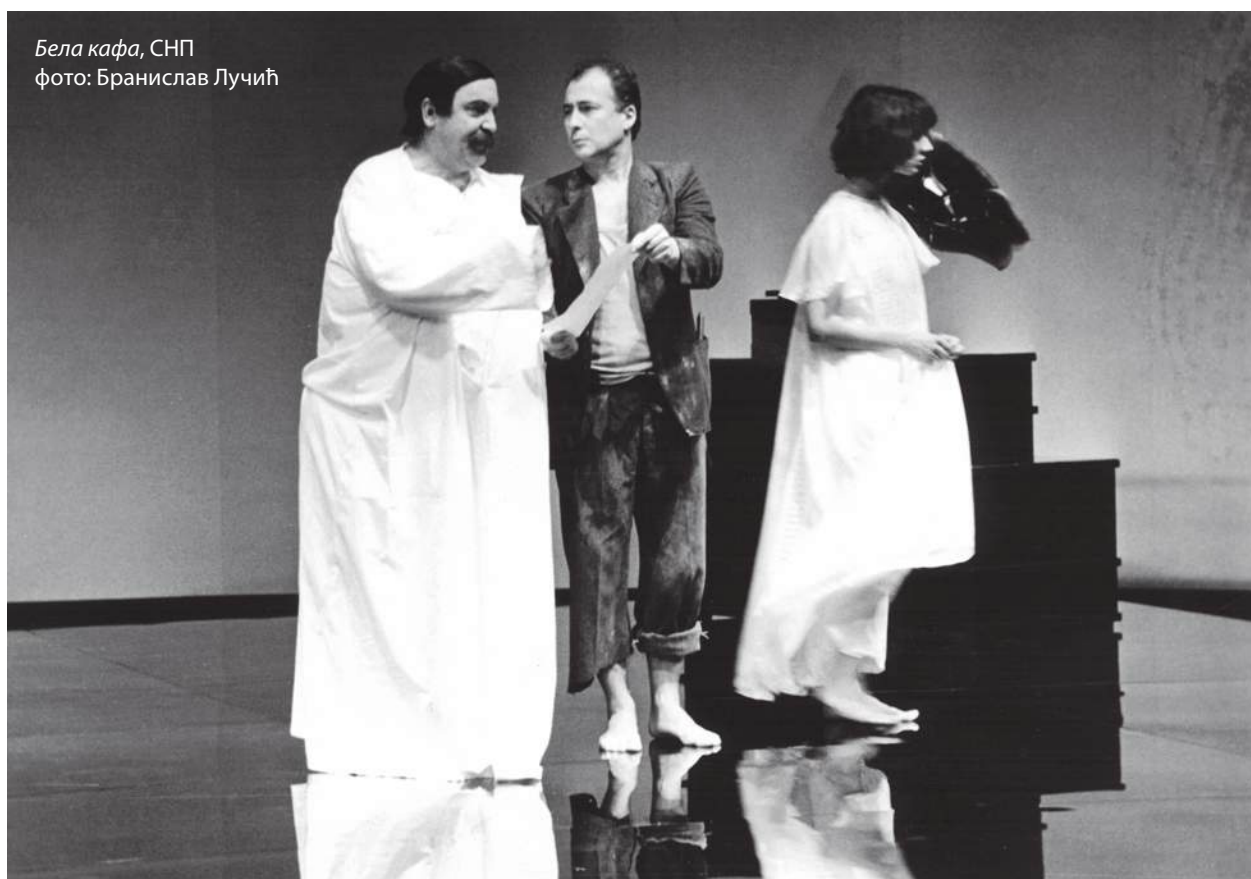
О његовој глумачкој личности, и одговорности, сведочи још једно критичарско-гледалачко искуство. Моје наиме. Увек када бих гледао представе у којима је играо Баја, констатовао бих – у критикама које сам објављивао или пак у приватним белешкама – да Гардиновачки не припада категорији глумаца који позорницу третирају као простор који припада само њима. Закључио бих то сарађујући с овим глумцем као директор Дrame или управник СНП-а, гледајући ко-зна-коју по реду репризу неке од представа у којима је играо. Већ сам констатовао да се не само није натурао у први план и трудио да се наметне публици, него је себе на сцени увек у потпуности стављао на располагање својим партнерима и партнеркама. Размотримо неколико примера.

Сцена Милетићевог лудила у представи *Је ли било кнежеве вечере?*, по тексту и у режији Виде Огњеновић, ма колико захтевала енергичну доминацију глумца, није спречила Гардиновачког да уважи и подстиче ангажман Драгиње Вогањац, која је играла Милетићеву ћерку Милицу. Паулу Алтману, лекару из Крлежине драме *Госпођа Глембајеви*, Гардиновачки је даривао ону врсту посебности која доктора уздиже изнад једноставне „функције“, дарује му волумен особе од крви и меса, а опет га прецизно смешта у контекст опште друштвене (и патолошке) атмосфере какву је замислио редитељ Егон Савин. Алтманово припадништво овом контексту Баја је благо и ненаметљиво својом игром сенчио, трудећи се да остане у другом плану.

И на пробама је Гардиновачки био уздржан, пажљиво је слушао инструкције редитеља, а своје предлоге, дакако увек утемељене на огромном искуству, делио би са редитељем дискретно и са нескривеном знатижељом вечитог детета.

С друге стране, улоге које је тумачио, Гардиновачки је градио постепено и пажљиво, увек долазећи спреман на прве (читаће) пробе, пошто би простудирао конкретну ролу, но никада без јасне свести о контексту, о односима између драматис персона, и вазда спреман да свој првобитни концепт усклади са захтевима редитеља, али и потребама (и капацитетима) партнера²⁴. Ваља, такође, констатовати и да свој упечатљиви глас никада није наметао као пресудни аргумент сценског наступа; умео је да се поиграва властитим телесним габаритима, што је, рецимо, био случај у *Белој кафи*, у инсценацији драме Аце Поповића коју је у СНП-у режирао Бранко Плеша, те да своје тело претвори у елеменат за развијање (разигравање) fine драмско-сценске карикатуралности која омогућава функционисање ироније и специфичну стилизацију на којој се темељи редитељски поступак.

²⁴ У овом смислу индикативно је и једно од сећања на Гардиновачког, оно глумца Срђана Тимарова, објављено у другом делу ове књиге, а које потврђује Бајину потребу да неуморно обнавља своја глумачка знања, да се повремено враћа теоријским коренима властитог заната, што заправо указује на његову свест да глумац мора непрестано да ради на себи.

Претходна констатација отвара и питање спремности Гардиновачког да одговори захтевима сваковрсних облика стилизације, с једне, али и реалистичког проседеа, с друге стране. Управо ће улоге које је играо у *Глембајевима* и *Белој кафи* показати како се овај глумац на различите начине носио са специфичним редитељским захтевима. Био је, наиме, подједнако убедљив и успешан у свим жанровима и сценским формама. Пургерску елеганцију, (професионалну) перфидност и (лажну) недодирљивост др Паула Алтмана из Крлежине драме, Баја је знао и глумачки могао да преведе на „језик“ какав подразумевају вокабулар, сензибилитет и карактер Поповићевог Момчила Јабучила из *Беле кафе*, и да притом у интерпретацији обе улоге сачува себе – свој глумачки хабитус и своју хистрионску харизму.

Са ове дистанце, а у контексту анализе глумачких средстава које је пласирао, занимљиво је (и провокативно) упоредити још две улоге из глумачког опуса Стевана Гардиновачког: ону коју је реализовао у *Покондиреној џишкви* и поменутој ролу Момчила Јабучила из *Беле кафе*. Присећамо се, наиме, констатације Милосава Буце Мирковића о тумачењу Стеријиних ликова за које, између осталог, овај критичар вели и да „гротескно и гињолски“ запоседају позорницу, те проверити како гротеска и гињол функционишу, и на какав се начин сценски манифестују у Бајиној интерпретацији драмског јунака Аце Поповића. Није овде реч само о нијансама, о валерима истог генеричког порекла, него о сасвим другачијем третману глумачких елемената који, сваки на свој начин, а на црти гротеске и гињола кореспондирају с редитељским концепцијама – прво Мијачевом, а потом и Плешином.

Ако је у првом случају, у *Покондиреној џишкви*, на делу била, како каже Мирковић, глумачка игра „ослобођена тензије карактера, навијена на ритам трапавости, сировости и набреклости, пуна стомака а празне главе...“, у *Белој кафи* Гардиновачки игра Момчила чији је карактер јасно дефинисан, који је само привидно трапав, а заправо се успешно сналази у мутним, опасним временима; Бајин Јабучило је, истина, сиров, али у мери одређеној менталитетом, такође је набрекао, но на начин који, дакако и уз помоћ костима, ефектно отвара просторе за гротеску и гињол, а што препознајемо као захтев редитеља.

Све наведене димензије глуме Стевана Гардиновачког приметили су и констатовали сви: управа Српског народног позоришта, као и других наших театара – јер је био одличан глумац и поуздан партнер, редитељи – који су у њега имали поверења, публика – која није улазила у прецизне анализе, али му је непогрешиво поклањала љубав, критика – јер је, и када се не би детаљно бавила Бајиним глумачким поступцима, увиђала колико је његова игра значајна за сваку представу у којој се појављивао и, напосе, његове колеге и колегинице – сведочећи о присуству Гардиновачког у подели као важном елементу који им даје сигурност. Исто важи и за статус Баје Гардиновачког као телевизијског и филмског глумца.

Шћа све одличан љумац у каријери (не) одијра

Дуго сам се, признајем, ломио да ли да текст који следи лоцирам у други део ове књиге, међу сведочења о Стевану Гардиновачком. Текст је, наиме, писан критичарско-новинарским маниром, оштрог је и резолутног тона, иначе својственог аутору, али је то заправо штедро аргументовани есеј о јунаку књиге. На два места аутор чланка помиње свој сусрет с Гардиновачким, и тако индиректно, лукаво сугерише да понешто од става који заступа у тексту заправо потиче од Баје. Ипак, одлучио сам да је боље ако се текст нађе баш на овом месту, усред приче о Бајиној каријери у Српском народном позоришту – и зато што сведочи да овом глумцу у СНП-у нису увек цветале руже, али и стога што аутор исписује одличан критичарски кроки Бајиног профила. Но, у тексту је реч само о једној димензији тог профила, а време је показало да ово није и потпуни портрет Гардиновачког, те да ће улоге које је одиграо након 1995. открити још неке његове глумачке димензије.

Дакле, новосадски дневни лист „Дневник“. У наднаслову чланка пише: *Појаве – личности – дела*. Наслов гласи: *Сћамена Бајина љума*, а у поднаслову стоји: „Многе првачке улоге годинама већ чекају да их тумачи Стеван Гардиновачки“. У последњем пасусу записано је: „Белешка из дневника, записана 17. а прочитана 27. јула 1995, на Новосадском летњем фестивалу на вечери посвећеној Стевану Баји Гардиновачком“. Потписник: Миодраг Кујунџић²⁵. Ево тог текста.

„Пред популарним новосадским локалом „Мрца“ на Пупиновом булевару разговарам са Стеваном – или, популарније и мени ближе: Бајом Гардиновачким о његовом глумаштву. Повод разговору је његово представљање на Фестивалу на Тврђави, на којем и ја чинодејствујем.

Питам се, не казујући своју недоумицу и Баји: не желе ли приређивачи фестивалског програма, организујући програм о њему, да Српском народном позоришту ударе – како би то Стерија рекао – штриклу преко носа зато што оно не тражи, па зато и не добија, од овога глумца онолико колико он може дати? Волео бих да је тако.

Две злосрећне судбине

Ко и колико данас тражи од Гардиновачког? Ко у Српском народном позоришту размишља да би Гогољев Градоначелник и Шекспиров Фалстаф требало да су само неки од међаша у Бајиној каријери? И колико таквих – да кажем реч из глумачког жаргона – масних улога чека на њега с потпуном неизвесношћу да ће га дочекати?

²⁵ Миодраг Кујунџић, (Београд, 29.1.1926 – Нови Сад, 23.3.1998), позоришни, телевизијски, ликовни и књижевни критичар, хроничар културног живота, аутор фељтона, новинар и новински уредник, преводилац, полемичар, један од значајнијих театарских критичара Војводине, Србије и некадашње Југославије.

Генерал Милан Ђ. Недић,
Зрењанин
фото: приватна архива

Генерал Милан Ђ. Недић,
Баја и Миша Јанкетић,
Зрењанин
фото: приватна архива

Сцена из представе *Јанез*
фото: приватна архива

Крајем минуле сезоне Баја је с групом глумаца Српског народног позоришта играо у *Јанезу* Синише Ковачевића у режији Љубослава Мајере. Да је среће и памети та би представа била једно од остварења Српског народног позоришта у прошлој сезони и не би она деловала као израз бунта групе глумаца незадовољних статусом малоангажованих, недовољно искоришћених чланова ансамбла најстаријег српског позоришта, малтене као израз њиховог дисидентства. А оно, опет да је среће и памети у његовом руководству, ставило би још пре две године на репертоар једно дело Синише Ковачевића, да на тај начин искаже поштовање бившем управнику, али и револт против тадашње бесловесне и злонамерне новосадске општинске управе, која је Ковачевића најурила из СНП-а.

Насловни лик у Ковачевићевом *Јанезу*, пак, један је од оних стамених којима је Баја дао свој силовити печат. Трагизам човека коме је насиље одузело идентитет, дакако у нашим данашњим приликама, повод му је да искаже и много више но што је једна злосрећна судбина којој су ратне околности предодредиле очај. Бајин Јанез губитник је чије очајање још није потпуно лишено вере у могућност друштвене правде и праведности. И најгори јад и јед у којима се бар слути ако не и види избављење, може давати извесну наду. И неподношљиво може се поднети ако се човек, попут Андрићевог фра-Петра у цариградском казамату, узда у веру да „док год има мрака, биће и сванућа“. Може ли нам ико казати како живети када смо свесни да сванућа нема? Може ли ико рећи то Јанезу?

Размере великог паћеништва дао је Гардиновачки и у лику генерала Милана Недића, чије кобно опредељење да сарађује с окупатором, да би Србији колико-толико олакшао бреме окупације, у послератном времену у јавности, у политици и пропаганди победника, изазива осуду без сажаљења. И Недића је Баја тумачио ван СНП-а, у Народном позоришту у Зрењанину, као гост. У овој улози обједињавао је Баја трагизам злосрећника судбински предодређеног да с нацијом дели очај пораза и опште злосреће.

Најдуже је Баја живео с ликом Јована у *Покондиреној џишкви*. Био је на дантеовској „сре-докраћи животног пута“ када је 1972, у Мијачевој режији, у Веселом театру „Бен Акиба“ наступао као домишљати слуга Јован у кући скоројевићке Феме. Своје стварне године неприметно је прикривао, да би Јовану дао природну младалачку виспиреност. Протекле су затим године, тај Јован је, заједно са *Покондиреном џишквом*, стигао до Народног позоришта у Братислави, и до Художественог театра у Москви, па и до велике сцене СНП-а, и до нове зграде. На позорници је поживео око 270 пута, увек једнако – како би тинејџери моје младости рекли – убедљиви фрајер који уме да изађе на крај и са Фемом и са Ружичићем, али и са изабраницом свога срца Анкицом. Старио је Баја, али није старио Јован. Није сметало ни када се, што с годинама иде, раскрупњао – да не кажем угојио – ни када је пустио бркове. Остао је до краја жовијалан, увек радосно озарен овим ликом до кога је несумњиво држао.

Доста година после *Тикве*, у *Рогољуйцима*, где је тумачио лик Жутилова, Стерија му је поново дао снажан подстицај, овог пута дакако да изгради један од оних ликова својствених нашем – и не само нашем уосталом – патриотском каријеризму и користољубљу коме је безобзирност отац, а подмуклост мати. Није кривица ни Стерије, ни Баје Гардиновачког, а свакако ни других успешних тумача тог лика, што он проговара не само четрдесетосмашким него и данашњим језиком.

А како се између фиктивног родољубља, примитивизма и користољубља лако и ефикасно ставља знак једнакости, показао је у Брешановом *Хамлеџу из Мрдуше Доње* – друштвено превирање без етичке чистоте и у овој прилици погодовало је тријумфу подлости и срама.

Док ћаскам с Бајом у предвечерје тоглог јесењег дана, и док се сада, не преузимајући обавезу да тумачим његово целокупно стваралаштво, присећам тек неколико остварења из његове богате каријере, непрекидно ме опседа једна мисао – да је он глумац оне чврстине какву смо, на филмовима, видели код Харија Бора, Хемфрија Богарта, Жана Габена. Стаменост и природност Бајина има мисаоности и срчаности, он делује силовито и убедљиво, он верује лику кога тумачи и верује у његово дејство међу гледаоцима. И лику из другог плана, као на пример у представи *Како би Сомбор био Холивуд*, уме да, снагом речи пре свега, подари значај протагонисте. У њега је реч онај прворазредни изражајни чинилац у глуми без чије се артикулације губи смисао текста.

Достојанство става и речи

Није подлегао помодности скрнављења речи, свођења њеног смисла на тротоарско ачење коме је не један ваљани глумац платио велики цех. Достојанство става на сцени, достојанство казане речи, достојанство племените функције глуме у целини, у њега су подједнако значајни чиниоци.

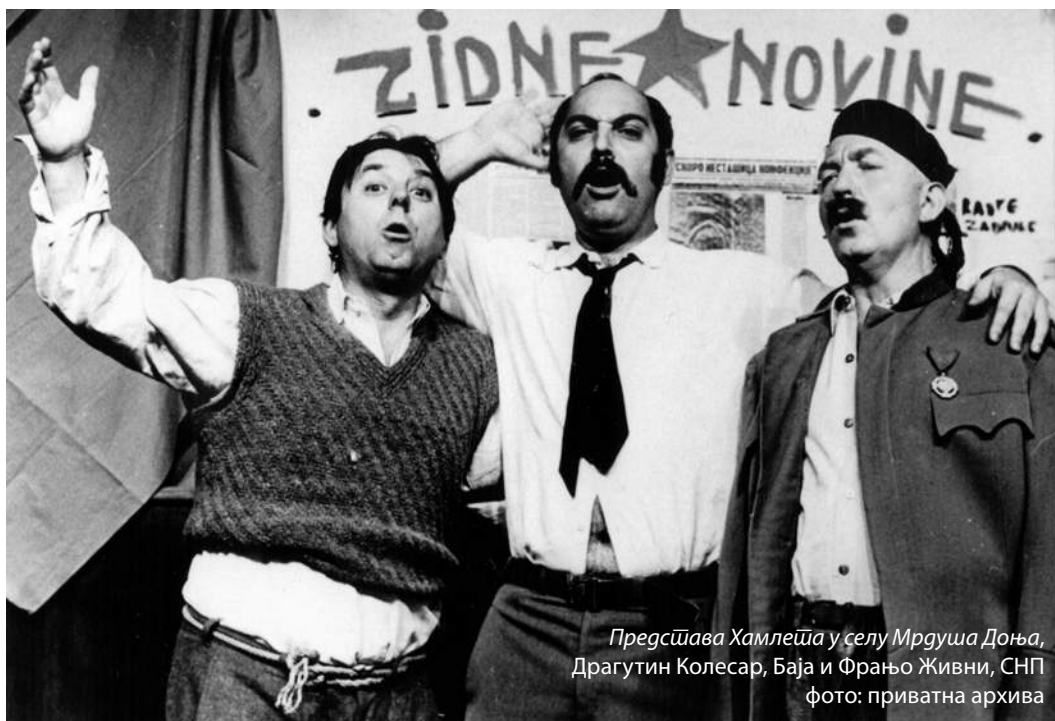
Баја је у каријери променио три позоришта. Почео је у Суботици, наставио у Зрењанину и најзад дошао у Српско народно позориште. Прича ми како је, као сваки новоангажовани члан СНП-а, и он са стрепњом после премијере очекивао реч и суд Мише Хаџића. Претрпео је некако његове замерке на почетна несналажења. А онда, када је у *Сексирами* заблестао, дан-два после премијере Миша му је, нахвалећи га, малтене успут рекао да тога дана, ако нема других обавеза, дође к њему на вечеру. Тај позив, у том тренутку, каже, имао је за њега онај значај каква су касније имале награде којима је свој глумачки пут обележио.“

С једне стране, овим чланком Миодраг Кујунџић у потпуности заокружује и дефинише свој критичарски став према Гардиновачком, глумцу чију каријеру, чији развој и успон

он прати од раних Бајиних улога, а свакако од његовог првог појављивања на сцени СНП-а. С друге, ово је, дакле, био само део приче о Стевану Баји Гардиновачком. Нипошто и њен крај. Наставак приче ће, наиме, показати како се даље развијао и усложњавао глумачки портрет Баје Гардиновачког...

Баја и Добрила Шокица,
Покондирена шиква, СНП
фото: Миомир Ползовић

Представа Хамлета у селу Мрдуша Доња,
Драгутин Колесар, Баја и Фрањо Живни, СНП
фото: приватна архива

„Случајни ѧарѡнери“

Вратимо се сада опет у прошлост.

Само годину дана по Бајином доласку у Нови Сад, 1970. године, Драмски студио при СНП-у завршава Мирјана Анђелковић, рођена у Читлуку код Крушевца, Ова девојка ће у Крушевцу, граду богате позоришне традиције, и почети да се аматерски бави глумом. Једном заражена позориштем, она остаје глува за сва негодовања својих родитеља, резистентна је на све претње и забране и чврстим кораком граби ка театру. Пут којим је кренула води је ка Драмском студију Српског народног позоришта. У Нови Сад, дакле.

Од када је стигла у овај војвођански град, ево има већ неколико година, она ће бити фасцинирана чистоћом и редом Новог Сада, одушевљава је смиреност свакодневног живота у средини која се по свему толико разликује од оне у којој је одрастала, мада је, када баш хоће да буде искрена према себи, помало и тек с времена на време иритира, по њеном мишењу, пренаглашено одуство темпераментних реакција Војвођана. Ипак, брзо се навикава на новосадску атмосферу, потпуно је увучена у репертоар Српског народног позоришта, са већином првакиња и првака овог театра већ је сарађивала, а неки од њих су и њени професори.

Баја и Мира
фото: приватна архива

Пошто је завршила Драмски студио при Српском народном и будући да се током студија истакла као добра глумица која је већ привукла пажњу сталних редитеља најстаријег српског професионалног театра, нарочито Дејана Мијача, логично је било очекивати и да ће одмах бити примљена у стални ангажман Театра. Сви то очекују, но Миша Хаџић оклева, не даје онај пресудни миг без ког се у СНП-у ништа не може десити. У исти мах, Момир Брадић²⁶, директор Крушевачког позоришта, већ је неколико пута најдиректније исказао интересовање да ангажује Мирјану. Он њу зна још из времена када је била аматерка, дакле из њених предновосадских, крушевачких дана. Пратио је њено глумачко стасавање у Новом Саду и понудио јој је ангажман. Мирјана би прихватила позив из Крушевца али јој из СНП-а сигнализирају да још мало причека пре него што Хаџић донесе коначну одлуку. Његовог позива, међутим, нема па нема. На крају, ипак, Хаџић ће намигнути: Мирјана бива примљена у ансамбл, али само на годину дана пробног рада. Ангажман је добила, али не и улоге. Управник је, наиме, упорно не ставља у поделе. С друге стране, она поуздано зна да је редитељи траже, а већина колегиница и колега, макар они истински најбољи, свесрдно је подржавају. На крају пробног периода, Хаџић доноси одлуку: Мирјана неће бити примљена у СНП. Управник је шаље у Сомбор, биће на одређено време уступљена тамошњем Народном позоришту.

У међувремену, искусни Моша Брадић не часећи часа подиже улог – Мирјану у Крушевцу, одмах прекопута Позоришта, дакле у главној улици, чека двособни стан. Таква су, наиме, била времена. Преломила је: неће у Сомбор. Мајци јавља да се враћа у завичај: добила је стални ангажман у Крушевцу. Хвали се и станом. Одлази у СНП да уручи отказ. На ходнику је, међутим, среће Мијач и када чује о чему се ради, викне: „Миро, стани! Какав, бре, Крушевац!“ Удари јој чвргу од које ће је доцније данима болети глава, а он сместа одлази код Хаџића... На управника притисак врше и сви чланови Уметничког савета позоришта, сјајни глумци, редитељи и драматурзи. Не дају младу глумицу. Тако је, на концу, Мирјана Анђелковић ангажована у Драми Српског народног позоришта.

А како је Мирјана Анђелковић постала Мирјана Гардиновачки? Та је прича нешто дужа и компликованија.

Мира каже да су сви из њене класе Драмског студија увек излазили ђутуре, а Баја би им се придружио. То им није било чудно јер је Гардиновачки био нов и у Новом Саду и у СНП-у. Није, дакле, имао своје друштво. Изгледа, међутим, да у то доба једино она није регистровала да се Стеван све интензивније мота око ње. Истина, приметила је да повремено, онако успут, уз реч, стави руку преко њеног рамена, али би га она само нехајно одгурнула. Баја се, наиме, још није снашао – мислила је Мирјана – тек се адаптира на специфичну новосадску атмосферу. Истовремено, знала је, и СНП испијава њега, дакле потребна му је подршка, пријатељска наравно. Јер, такође је била свесна, нису ни Нови Сад, а ни СНП спремни да баш тако лако прихвате некога ко долази са стране. „Истина – сећа се данас Мирјана тог времена – Гардиновачког су одмах прихватили они најбољи и оне најбоље, на првом месту Шалаја²⁷ и Љубица²⁸. Био је, међутим, 'под лупом' оних других.“

²⁶ Момир Брадић, Моша (Трстеник, 22. јул 1935 – Крушевац, 29. новембар 2018), позоришни, филмски и телевизијски глумац, дугогодишњи директор Крушевачког позоришта, културни аниматор и покретач низа иницијатива које су унапредиле или су подстицале културни живот Србије, Крушевца и региона. Отац Небојше Брадића, редитеља, некадашњег републичког министра културе и руководиоца неколико овдашњих театарa.

²⁷ Стеван Шалајић (Борча, 23.7.1929 – Нови Сад, 2002), првак Дrame и један од великих глумаца српског глумишта и Српског народног позоришта, добитник Добричиног прстена.

²⁸ Љубица Раваси (Чента, 25.8.1916 – Нови Сад, 9.3.1995), велика глумица која је играла у многим домаћим театрима, но најдубље трагове је оставила као првакиња Дrame Српског народног позоришта.

Венчање Мира и Баје,
кумови Стеван Шалајић и
Илинка Суваچار
фото: приватна архива

Мира и Стеван су увелико излазили у истом друштву, на иста места, дружили се у Клубу старог СНП-а²⁹, сретали се на представама и у граду, на „штрафти“, но он је тада важио за младог глумца. С друге стране, четрнаест година млађа Мирјана била је ипак баш, баш млада глумица. Она с најбољом другарицом Ваљом³⁰ проводи лето 1971. године у Читлуку. Девојачки невино и безбрижно проводе дане. Опуштене су, ћућоре, али је једног дана пријатељица, искрено заинтересована, пита да ли јој је, можда, ипак мало необично што Баја тако често пише. А он је у једном свом писму питао Миру: како си? У другом: како проводиш време? У следећем: шта радиш? И све тако... Мирјана се, каже данас, мало замислила над Ваљиним питањем и изненада – схватила. Да, уистину је чудно што јој Баја тако често пише. Исте јесени, 5. октобра, почели су да се забављају.

„Било ми је интересно – вели сада Мира – што су ми неке његове колеге, и то управо они ожењени, често, с почетка, говорили да се чуде откуда ја са њим: те старији је од мене, те он пије... Женама је, с друге стране, све одмах било јасно.“ Тако је почело. Датум 5. октобар урезали су у лајсну коју су доцније носили са собом сваки пут када би се селили – из Самачког хотела³¹ у један, па у други стан... Она и данас краси лимански стан Мирјане Гардиновачки.

Њени родитељи нису били одушевљени што им се ћерка удаје за човека чије се презиме не завршава са ић, а још мање им се допало што ће им зет бити четрнаест година старији од ћерке, али је Мира имала чврсте аргументе. Рекла им је: „Нисте се слагали са мном када сам хтела да упишем гимназију, противили сте се мојој одлуци да постанем

²⁹ Садашње новосадско Позориште младих.

³⁰ Ваља Вејин (Нови Сад, 29.1.1949 – Нови Сад, 20.8.2012), глумица, завршила Драмски студио при СНП-у, била чланица глумачког ансамбла Народног позоришта Сомбор, Позоришта „Бошко Буха“ и СНП-а.

³¹ Зграда „хотела“ у улици Жарка Зрењанина (пored Рибље пијаце) припадала је, а и данас припада СНП-у, а у њој су, барем у прво време, бивали смештани гостујући уметници ангажовани у Позоришту или запослени који су чекали на решење свог стамбеног питања. Доцније је ситуација са овим „хотелом“ постала хаотична и сада је тешко установити ко је власник овог здања, што је међутим, дуга и замршена прича.

глумица. Е, и сада ће одмах и без убеђивања бити баш онако како сам решила. А ја тако хоћу!“ Свакоме ко познаје Миру јасно је да су њени аргументи морали да буду необориви за Анђелковиће.

Мира и Баја су се венчали 6. априла 1972. године.

„Моја мама никада није прихватила Бају, а и он је, отуда, имао резерве према њој. Али се зато, с друге стране, дивно дружио с мојим оцем“ – сведочи Мира. И додаје: „Баја је био и остао градско дете, па се на селу, када бисмо лети одлазили у Читлук код мојих, трзао на сваки шушањ који би ноћу чуо; плашио се мишева, жаба... Ма није он био само градско дете, био је он и аутентичан господин – понавља Мира – водио је рачуна о достојанству, до те мере да је то понекад деловало комично. Или трагикомично“.

„Такав је – каже – био и када смо га, када му је позлило, водили у болницу. Није му било добро, али је инсистирао да се пажљиво спакује, па је онда пожелео и да се истушира, а на крају је још хтео и да на миру попије кафу. „Аман, човече, каква кафа, па није ти добро“ – рекла сам му – сада ћу да зовем такси. А он ће на то: „Не идемо таксијем, ја ћу да возим“. Шта ћемо, пристали смо. И тако смо, напokon, отишли у болницу. Био је компликован у тој својој доследној госпоштини.“

* * *

Када је својевремено позван да гостује у популарној телевизијској емисији *Случајни ѿарѿнери* Трећег програма Телевизије Београд, Стеван Гардиновачки је пристао под условом да му „случајна партнерка“ буде – Мирјана. Уредница емисије је одговорила да то не долази у обзир; није згодно јер обоје су глумци. Да, тачно је, супружници су, рекао је Баја, али је управо Мира његова најбоља и најзначајнија партнерка – и на сцени и у животу. Након неколико одлагања, уредница је ипак пристала. Снимили су добру и узбудљиву емисију. Добру јер је сведочанство о успешном партнерству двоје врских глумаца, а узбудљиву због Мириног „развезаног језика“ на политичке теме и, нарочито, о тада актуелној владавини Слободана Милошевића и Мире Марковић.

Мира и Баја у сватовима
фото: приватна архива

Искушења „Голубњаче“

Драма око преласка у Београд и неке од Бајиних неодиграних рола, о чему је писао Кујунџић, нису једина искушења с којим је у Српском народном позоришту био суочен Стеван Гардиновачки. Ништа мањи изазов, али на савим другачији начин, представљала је и фамозна *Голубњача* Јована Радуловића, коју је режирао Дејан Мијач. Прича, наиме, почиње много пре новосадске премијере овог комада, а зачета је у Београду, у Позоришту „Бошко Буха“. Тамо је, наиме, Мијач првобитно требало да на сцену постави ову драму насталу на основу истоимене Радуловићеве прозе. Неком се у престоници нешто учинило сумњиво, па се позориште „Бошко Буха“ повукло. А онда је пројекат понуђен Српском народном. Највероватније је понуду учинио сам Мијач. Тадашња управа новосадског театра – управник Зоран Т. Јовановић и директор Дrame Никола Пеца Петровић, претходно дугогодишњи и изузетно успешни директор сомборског Народног позоришта, прихватили су пројекат³². Представа је доживела премијеру, затим и репризу, а онда је покренут политикантски вртлог који је, осим скидањем *Голубњаче* са репертоара новосадског театра, резултирао и драматичном најавом сукоба унутар Централног комитета Савеза комуниста Србије, који је, после фамозне Осме седнице, на власт довео Слободана Милошевића.

Има много сведочанстава о овој представи, њеном уклањању из Дrame Српског народног позоришта, о масовном изјашњавања војвођанских партијских кадрова о театарском делу које нису видели; у вези са овом афером има много примера часног отпора диктату политике, али је још више нечасних пристајања на одустајање од властитог достојанства и брисања сопственог интегритета. У сваком случају, остаје чињеница да је већи део ансамбла представе, којем је припадао и Стеван Гардиновачки, постепено одустао да, заједно са Мијачем, учествује у пресељењу ове представе у београдски Студентски културни центар. Убрзо након београдске премијере и огромног успеха који је *Голубњача* имала у СКЦ-у, испоставило се да новосадски глумци не могу да добију слободне термине за играња у Београду јер су баш тих датума на репертоару представе које они играју у СНП-у. Тако је у *Голубњачи* Бају морао да замени Петар Божовић.

О судбини ове представе већ је толико писано, а прича о њој је забележена у многим сећањима савременика, њених актера и аутора, тако да сада и овде нема смисла било шта накнадно рећи о „случају *Голубњача*“. Важно је, међутим, у контексту приче о Гардиновачком констатовати да он није имао дилеме везане за ову представу. Док год је могао, био је њен део и подршка. Такође је важно видети и у каквом се театарском окружењу нашла *Голубњача* када је пресељена у Београд. Показаће се да је то било уистину репрезентативно друштво.

³² Много година доцније, Милета Радовановић, легендарни директор Стеријиног позорја и човек који је силна животна и професионална искуства стицао на различитим функцијама и позицијама, а који је – барем са моје тачке гледишта – заслужио апсолутно поверење, поводом ове представе ми је рекао: „Наравно да је *Голубњача* била политички безазлена представа, али да је на челу СНП-а у том часу и даље био Миша Хаџић, овај комад никада не би био одигран у Новом Саду, јер би Миша одмах схватио о чему ће се ту, накнадно, радити и како ће то бити искоришћено“.

Голубњача, Јосиф Татић и Баја, СНП
фото: приватна архива

Ваља видети како је изгледао репертоар СКЦ у децембру 1982. године, у месецу када је најављена београдска премијера *Голубњаче*, и у каквом (позоришном) контексту су се – како пише у најави београдске премијере – нашли Јован Радуловић, писац *Голубњаче*, редитељ представе Дејан Мијач, глумци Жељко Гатарић, Стеван Симић, Јосиф Татић, Ксенија Мартинов, Гордана Павлов, Петар Радовановић, Стеван Гардиновачки, Петар Божовић, Зорица Ковач, Предраг Лаковић, Мирко Петковић, Владимир Амићић, Бранко Цвејић, Власта Велисављевић, Зоран Регојевић, Злата Ђуришић, Бранислав Лечић, Жарко Митровић, Миодраг Петроње, Милица Радаковић, Драгица Синовић, Анђа Веснић, Јелица Бјели, Тихомир Плескоњић, деца глумци, Пеђа и Бата Вранешевић, композитори музике³³...

Ево репертоара београдског СКЦ-а из децембра 1982: Душан Јовановић: *Карамазови*, режија Љубиша Ристић, КПГТ; Душан Јовановић, *Ослобођење Скопља*, режија Љубиша Ристић, КПГТ; И. Б. Сингер, *Гимнел луда*, игра Миленко Заблаћански; Александар Поповић, *Туђи животи*, режија Жарко Миладиновић; Слободан Унковски и Горан Стефановски, Скопље, *Лејл у месити*; Колективно живчано лудило на нервној бази, текст и режија Бранко Димитријевић, Позориште „Дојађај“, Бранко Димитријевић, *Највећи позоришни сценаријак у светској историји*, режија Ђорђе Путић, Позориште „Дојађај“, А. Б. Руцанте, Мушица, режија Петар Зеџ, Позориште „Двориште“, Том Стопард, *Травестије*, режија Ненад Пуховски, *Театар ИТД*, Загреб; Бранко Димитријевић, *Пуцајте на њијаницу*, Позориште „Дојађај“, Раде Шербеџија, *Нови прилози за Крлежин обрачун са нама*, КПГТ; Матија Бећковић, *Рече ми један чоек*, игра Петар Божовић; Љ. Ристић / Данило Киш, *Missa in a minor*, режија Љубиша Ристић, *Словенско младинско ледалиште*, Љубљана; *Орфеј и Еуридика*, по тексту Силвије Плат реализовала Каћа Челан, Позоришна група „Млада Босна“ и Дом младих, Сарајево; *Ускрснуће* по А. Стриндбергу, режија Слободан Милатовић, Позориште ДОДЕСТ; Улрике Мајнхоф, Гудрун Енслин, Биљана Јовановић, *Штампахјм кореограма*, режија и кореографија Нада Кокотовић и Љубиша Ристић; *Соске*, режија Рахим Бурхан, *Театар Рома*, Скопље; *Марко Краљевић Сујерсџар*; текст и режија Слободан Милатовић, Позориште ДОДЕСТ, Титоград; *Афера Гијан* (Дамир Бартол Индош), *Театар Кула*, Загреб; *Последња љубавна афера*; (Златко Бурић Кићо и Дамир Бартол Индош), *Кула плутиште уз пратњу Великој Кула бенда* потпомогнутог пријатељима из рок група *Филм*, *Хаусџор* и *Сехе*; Жељко Вукмирица, *Повијест моје плутисти*, *Сцена „Моша Пијаде“*; *Клаунови*, режија Драгослав Тодоровић, *Казалишна радионица „Поздрав“*, Загреб; *Излаз*, адаптација текстова Матије Бећковића, адаптирали, режирали и играју Сретен Мокровић и Радослав Миленковић, *Театар ММ*, Загреб; *Улични театар*, текстови и сонгови Бертолда Брехта, изводи Зоран Цвијановић; *Анаџомија дујло јулаша* по Данилу Кишу, *Позоришна ауџорска радионица „Раскорак“* и премијера – Јован Радуловић, *Голубњача*, режија Дејан Мијач.

О евентуалним властитим дилемама поводом *Голубњаче*, о тадашњим личним недоумицама, нарочито оним које су се тицале његових политичких светоназора, Гардиновачки доцније није говорио. Барем не јавно. Изгледа да је на цео овај „случај“ доследно гледао искључиво са становишта позоришника, гнушајући се свих накнадних политичких импликација и манипулација.

Ипак, ова *Голубњача* је, осим наметнуте, политичке – или би се, ипак, пре могло рећи: политикантске – имала и ону другу, аутентичну, уметничку димензију. Не треба је овде прећутати, а о њој је, између осталих, одмах након новосадске премијере у београдској „Политици“ писао и Јован Ћирилов: „За добру представу довољна је једна антологијска сцена; у великој представи као што је ова, на врхунцу моћи једне редитељске зрелости, ређају се антологијске сцене једна за другом...“.

³³ Нажалост, већ је речено да *Голубњача* у Београду није доцније била извођена у овој подели.

Где несїаде шайша или како Баја сїрема улоїе

Завиримо начас у глумачку „радионицу“ Стевана Гардиновачког и погледајмо како је припремао улоге. Шта му је, као глумцу, било важно? На који начин и од чега је започињао процес грађења нових рола? Да ли је имао неке своје ритуале, иначе тако својствене огромном броју његових колега и колегиница?

О свему овоме сџм глумац није говорио. Можда и зато што је сматрао да сваки уметник има право да не открива тајне властитог заната, па ни да објашњава како изгледа она танана мембрана која раздваја занатско умеће од истинског позоришно-глумачког артизма. На једно од најстандарднијих (и најнеинвентивнијих) новинарских питања које је могуће поставити глумцима: Која вам је улога најдража?, Баја се редовно прво осмехивао, а онда би, уз озбиљан израз лица, одговарао: „Најдража ми је она коју управо спремам“. Доцније би се, мимо контекста интервјуа, искрен попут детета, широко отворених очију загледао у саговорника и потврдио би свој претходни исказ: „Али заиста је тако. Баш тако! Када започнем рад на новој улози, ја подсвесно из главе избришем све оне дотадашње и загнуриим се у ову коју припремам. Толико јој се дам да ми баш она истински постаје најдража“.

Каменџар
фото: приватна архива

С друге стране, Мира Гардиновачки ће данас, накнадно, открити да је њен Баја ипак имао једну уистину омиљену улогу. А њу је одиграо у представи *Свети Георгије убија аждаху* Душана Ковачевића у режији Егона Савина. Наравно, у Српском народном позоришту. Била је то, наиме, једна од оних представа која ће у повести овог театра остати записана као нарочито значајна – омиљена код публике, онолико награђивана на фестивалима, паметно позиционирана у контексту репертоарске политике Дrame СНП-а и, што је такође веома важно, обојавана од стране глумачког ансамбла који је у њој играо.

И овде се ваља посебно, макар на трен, подсетити чињеница: ова представа Српског народног позоришта премијерно је изведена 16. септембра 1986. године, сценограф је био Герослав Зарић, костимографиња Милена Ничева, музику је компоновала Ксенија Зечевић, лектор је био Радован Кнежевић, а сценски покрет је осмислио Ивица Клеменц. Баја Гардиновачки је у представи играо улогу Нинка Белотића, а с њим су на сцени били и Јосиф Татић (Ђорђе Џандар), Љубица Ракић (Катарина Џандарова), Михајло Плескоњић (Гаврило Вуковић), Миодраг Петровић (Миле Вуковић), Велимир Бата Животић (Алекса Вуковић), Срђан Тимаров / Милан Марковић (Ване Сироче), Стеван Шалајић (Доктор Константин Грк), Драгомир Пешић (Жоја Рибар), Владислав Каћански (Рајко Певац), Миодраг Петроње (Реци Војо), Мирко Петковић (Учитељ Мићун), Тихомир Плескоњић / Новак Билбија (Криви Лука), Драгиша Шокица (Трифун Пијани), Добрила Шокица (Тетка Славка), Радослав Миленковић (Поручник Тасић), Зоран Богданов (Микан Бесни), Душан Роквић / Александар Гајин (Баћа), Младен Барбарић / Душан Роквић (Дане Нежења) и Александар Трипковић (Посилни).

„Док смо у фоајеу болнице чекали да га приме на одељење – сећа се Мирјана – Баја је изненада почео да говори монолог Белотића из *Свети Георгије*. Док није изговорио цео овај монолог, није хтео да крене на одељење. Волео је ову представу, а и улогу коју је у њој играо.“

Баја у загрљају са ћерком Вером
фото: приватна архива

А када би га знатижељни саговорник питао: Шта се дешава када му рад на улози не иде?, смркнутог лица Баја би одговарао: „Е, онда заиста – не иде...“ И ту би прекидао сваки наставак разговора на ову тему, ваљда свестан да ово „не иде“ не може и не сме да означи и дефинитивну глумчеву предају пред улогом која му се „опиरे“. Неопходно је, наиме, наставити рад, ваља ићи даље, треба копати, продубљивати, трагати, мучити се...

У породици Гардиновачки, Мира и девојке, Вера и Јелена, само би изненада констатовале да Баје нигде нема, да је напросто нетрагом нестао из стана. А онда би провериле да ли је њихов ауто на паркингу испред зграде, и када би установиле да ни аутомобила нема, знале су да је Баја одмаглио на Камењар. Тамо, у викендици, он би се осамљивао са текстом улоге да би се препустио раду. Његов приступ грађењу улоге – сведочи Мира – заиста је подразумевао копање, продубљивање, трагање, а понекад и пролазак кроз праве муке... „Спас је Баја увек проналазио на Камењару“, вели Мира.

Без обзира на годишње доба и конкретне метеоролошке прилике, он би на Камењару урањао у нове ликове, проучавао би их, опипавао им габарите и испитивао њихове дубине, одмеравао колико онога што је суштина драмског лика постоји у њему самом, али је размишљао и о томе где ће да потражи оно што драматис персона јесте, а чега у њему, у његовом искуству нема. У викендици би, одвојен од света и људи, па и од оних који су њему најмилији, учио текст и одмеравао себе према будућој режији.

Занимљиво је да је управо на Камењару – тамо где је највише уживао да другује с породицом и пријатељима, где је приређивео најлепша и најопуштенија дружења и где се најефикасније одмарао – да је баш тамо, на Дунаву, Баја начинио и своју усамљеничку лабораторију, уметничку радионицу у којој је себи знао да приреди жестока глумачка мучилишта. Није желео да своје дилеме и своја трагања, па и своје глумачке муке, дели са другима.

Друштво с Камењара
фото: приватна архива

Напорно је, рецимо, доживео рад на *Генералу Милану Ђ. Недићу* Синише Ковачевића у режији Небојше Брадића. Представа је настајала у продукцији зрењанинског Народног позоришта „Тоша Јовановић“.

„Изазов је, претпостављам – сећа се сада Мира – био тим већи јер је Баја био свестан да су улогу Недића пре њега играли и Данило Бата Стојковић у Звездара театру, и Бранислав Цига Јеринић у Крушевачком позоришту, и то овај други баш у Брадићевој режији. Зато је осећао огромну одговорност и нелагоду, исту онакву која би га прожимала сваки пут када би као глумац био доведен у позицију да се такмичи.“

Није, наиме, волео да уметност којом се бави буде третирана као спортска дисциплина. Да ли је, можда, процес рада на *Недићу* био једна од ситуација у којима би Гардиновачки себи рекао: „Е, када не иде, онда заиста – не иде...“?

Спремајући се за прву пробу *Недића*, али и доцније, у паузама између појединих циклуса проба ове представе, Стеван би се повлачио на Камењар и тамо би се, у пустој викендици, борио са својим (глумачким) демонима; тражио је прави Недићев тон, одмеравао изразе лица генерала и дефинисао властиту глумачку аутентичност у односу на сложену Недићеву повесну позицију и, нарочито, његов карактер.

Резултат: одлична представа и изванредно одиграна Стеванова улога.

Гардиновачки и позоришна криџика

Могоа је Баја Гардиновачки да се радује и одјецима које је његов глумачки ангажман у Српском народном позоришту имао у овдашњој позоришној критици. Чак и у представама СНП-а које код критике нису прошле баш најбоље, Гардиновачки би био апострофиран као актер који је свој део посла ваљано реализовао. Као пример може, рецимо, да послужи и критика вазда строгог Миодрага Кујунџића о представи *Смрти џириновачког џуџиџика* Артура Милера, у режији Димитрија Ђурковића. Кујунџић је, наиме, сасекао представу понајпре замерајући редитељу што је у сценском тумечењу драме инсистирао на леденој рационалности. Ипак, критичар вели и ово: „Миодраг Лончар као трговачки путник Вили Ломан, Милица Кљаић Радаковић као његова супруга Линда и Стеван Гардиновачки као њихов старији син Биф, напорно су сузбијали емоције, не одбацујући их никада до краја, па баш њима, свеједно што су оне одударале од жељене рационалне хладноће, досезали су до волумена трагедије”³⁴.

Сабирни ценџар, Александар Гајин,
Ксенија Мартинов Павловић и Баја, СНП
фото: приватна архива

³⁴ Миодраг Кујунџић, *Неуспех на друму живота*, „Дневник“, Нови Сад, 20.2.1977.

У оним другим представама, несумњиво успешним и хваљеним, критичари су редовно у први план стављали управо Гардиновачког.

У часопису „Позориште“, издање СНП-а, критика о представи *Клојка* Тадеуша Ружевића коју је у Српском народном режирала Невена Јанаћ потписана је иницијалима Д.Н. „Отац Стевана Гардиновачког, дат с правом мером суровости и тупости, права инкарнација Аврама/Оца/наступајућег фашизма“, записано је у критици. Ако је тачна претпоставка да се иза иницијала наводи Даринка Николић, дугогодишња позоришна критичарка новосадског „Дневника“, онда ова представа никако није први сусрет Гардиновачког и Николићеве. Већ је она гледала овог глумца, писала о његовим улогама и сврстала га, прво, у категорију обећавајућих, потом у ред оних који, у контексту изузетно моћног глумачког ансамбла тадашњег СНП-а, носе репертоар, и напослетку међу најбоље глумце нове епохе у повести Српског народног.

У критици о *Сабирном ценџару* Душана Ковачевића, а у режији Љубослава Мајере³⁵, Ксенија Радуловић из глумачке екипе издваја само једно име. „Тачним и пробраним средствима, улогу професора остварио је Стеван Гардиновачки...“, а критичар „Гласа јавности“, анализирајући неколико глумачких остварења, на првом месту помиње Бају: „Редитељева концепција је заснована на глумачкој игри: Стеван Гардиновачки пажљиво гради деликатну улогу посредника између два света...“³⁶. За Радио Београд критику о *Чуду у „Шарјану“* СНП-а писао је Маир Мусафија: „Стеван Гардиновачки, искусан глумац способан да са лакоћом освоји простор за игру...“³⁷

Само толико? Тек неколико речи о носиоцу главне роле и игри врсног актера? Да, јер су обим критика или дужина текстова у радијским и телевизијским емисијама посвећеним садржајима из културе још тада били радикално ограничени. Критичари су, наиме, имали таман толико простора да анализирају редитељски концепт и, у појединим случајевима, драмски предлог, а о анализи глумачких средстава преостала је тек по реченица, или тек полуреченица.

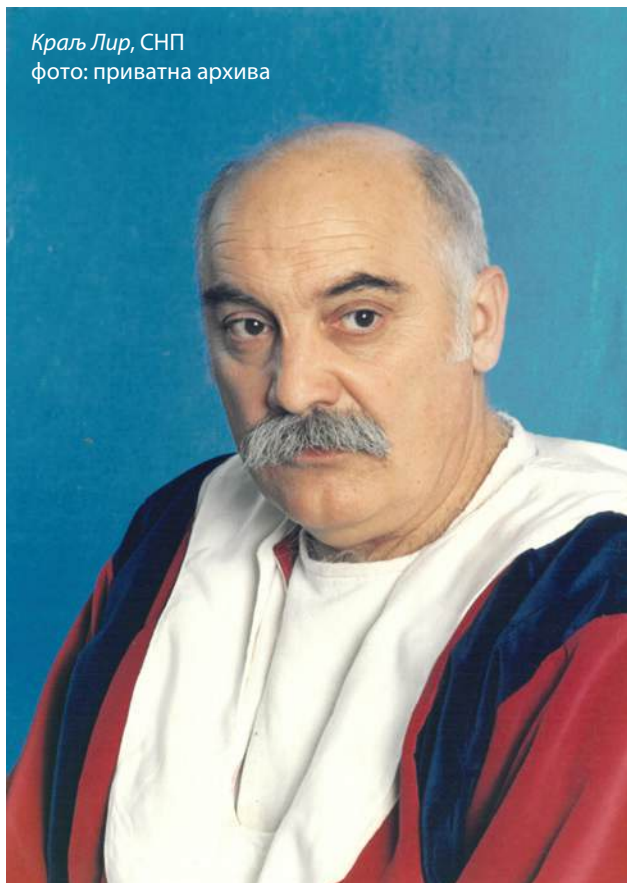
У том контексту преседан представља критика Даринке Николић о *Мрешћењу шарана* Аце Поповића, у режији Егона Савина. Она, наиме, на самом почетку свог текста набраја имена глумачког тима, а на првом месту је – Стеван Гардиновачки. Пошто је навела сва имена актерки и актера, Николићева констатује: „...осморо маестралних глумаца, функционишући прецизно као савршени механизам, у пуној и, на нашим сценама на којима се једино глумачки стандарди не доводе у питање, ретко виђеној форми и

³⁵ Ксенија Радуловић, *Сандуци за живе и мртве*, „Блиц“, Београд, 1.11.1999.

³⁶ Александар Милосављевић, *У свету добрих духова*, „Глас јавности“, Београд, 2.11.1999.

³⁷ Маир Мусафија, *Поетска драма*, Радио Београд, 29.9.1992.

Краљ Лир, СНП
фото: приватна архива

апсолутној концентрацији, били су онај пресудни чинилац који је представу *Мрешћење шарана* (...) учинио значајним позоришним догађајем. Уверивши нас, притом, дефинитивно, да у земљи у којој су глумци (и кошаркаши)³⁸ највеће „природно богатство“, управо њима припада сам шампионски врх“³⁹.

Осим што сведочи о глумачким даметима Гардиновачког, ова критичаркина констатација нас у исти мах мах подсећа и на аргумент који Баја помиње објашњавајући зашто је, управо у време ове премијере, прихватио функцију директора Дrame СНП-а. Убрзо потом, Гардиновачки на репертоар ставља *Меру за меру* Шекспира, у редитељској поставци Дејана Мијача. У представи ће као гост заигати Војислав Брајовић, који данас тврди да је Драма СНП-а у Бајино време имала један од најбољих глумачких ансамбала у тадашњој држави.

И претходник Даринке Николић у „Дневнику“, већ поменути Миодраг Кујунџић, југословенски критичарски ауторитет, убрзо по доласку Гардиновачког у Нови Сад, запазио је овог глумца. У критици о Чеховљевом *Ујка Вањи*, у режији Дејана Мијача, између осталог каже и ово: „Стеван Гардиновачки у улози њеног супруга [Јелена Андрејева у тумачењу Милене Булатовић Шијачки – *џрим. А.М*] Сребрјакова као (данас и у нашој средини присутни и препознатљиви, бради упркос) симбол научничке јаловости“⁴⁰.

³⁸ Репрезентација тадашње Југославије је те године освојила сребрну медаљу на Олимпијским играма одржаним у Атланти (САД).

³⁹ Даринка Николић, *Купатило, моје мило*, „Дневник“, Нови Сад, 3.12.1996.

⁴⁰ Миодраг Кујунџић, *Срећно неверство*, „Дневник“, Нови Сад, 5.12.1970.

Убрзо потом, а поводом премијере *Ромео и Јулије* Шекспира, такође у Мијачевој режији, Кујунџић на њему својствен начин, дакле оштро и беспошtedно, критикује недовољно добру дикцију неких од актера представе и начин на који су изговарали стихове, а међу ретке изузетке сврстава Владу Матића, Ивана Хајтла, Мирка Петковића, Драгишу Шокицу и Стевана Шалајића⁴¹.

Ако је на почетку овог поглавља констатовано да се Баја могао радовати критикама о представама у којима је играо, нарочито је морао бити задовољан одјецима које је његова глума имала у критици у периоду његове пуне глумачке зрелости, дакле током осамдесетих и деведесетих година прошлог и у првој деценији овог века. У том периоду нема ниједне критике чији би аутор имао шта да замери глумачком ангажману Стевана Гардиновачког. О томе, између осталог, сведоче критике о представама *Три чекића (о срју да и не ѿговоримо)*, *Јеѿор Буличов*, *Краљ Лир*, *Бела кафа*, *Чудо у „Шарјану“*, *Ђенерал Милан Ћ. Недић*, *Мрешћење шарана*, *Сабирни ценѿар*, *Госѿода Глембајеви*, *Мера за меру*, *Шесѿ лица ѿраже ѿсца*, *Је ли било кнежеве вечере?...*, односно текстови које су писали најугледнији овдашњи критичари.

Мрешћење шарана, СНП
фото: Бранислав Лучић

⁴¹ Миодраг Кујунџић, *Хуморна дадиља у трагедији*, „Дневник“, Нови Сад, 23.3.1972.

Шта предузећи када је позориште подривено, окруњено?

Већ је констатовано да Гардиновачки у позоришту није био ангажован једино као глумац. Има много јасних доказа да није био срећан што се нашао на позицији директора Дrame Српског народног позоришта. Уосталом, сам Баја је то неколико пута изјавио, а о томе сведоче и сећања Мирјане Гардиновачки. Ситуација у СНП-у у том тренутку, концем 1996. године, а у часу када је позоришна сезона већ почела, наједном је постала оптерећена кризом. У једном од новинских коментара, оном у београдском „Блицу“, писало је тада: „Након велике гужве, уметничких и политичких оптужби, Српско народно позориште у Новом Саду, које је на својој „сцени“ имало више управника него представа, како тврде зли језици, ових дана опет нормално функционише. На место директора Дrame, после Ралета Миленковића, ових дана дошао је глумац Стеван Гардиновачки...“

Наиме, Радослав Миленковић, глумац и редитељ, изненада је, након успешног низа представа Дrame, поднео оставку на директорску функцију, а Мира Бањац је одбила понуду да га наследи на челу ове уметничке јединице. Зато је било неопходно хитро реаговати, поставити неког поузданог с несумњивим ауторитетом у глумачком ансамблу новосадског театра. Стеван Дивјаковић, тадашњи управник СНП-а, позвао је Гардиновачког.

Због чега Баја није волео што је директор? Нема сумње да је у часу када је постао директор, Гардиновачки имао довољно искуства, знања и мудрости, да је умео да се извуче из сваке неприлике која би га компромитовала као доносиоца одлука. Што се пак самих одлука тиче, такође је имао и знања, и искуства, и мудрости да донесе оне праве одлуке које се на првом месту односе на конципирање репертоара Дrame СНП-а. Па ипак...

Новинарки новосадског „Дневника“ Нини Попов, Гардиновачки је одмах након именовања на функцију првог човека Дrame СНП-а рекао следеће: „И даље сам превасходно глумац. Прихватио сам ову понуду само да бих помогао да се на почетку сезоне већ усвојени репертоар одржи и реализује, као и да позитивна уметничка енергија, која постоји у СНП, дође до пуног изражаја. У овом тренутку не видим свој други задатак, сем, наравно, уговарања представа за следећу сезону. Не би требало мистификовати овај посао, само ћу уз глумачки ангажман обаваљати још један посао и надам се да ће ми и моје колеге у томе помоћи...“⁴²

У истом интервјуу за „Дневник“, Баја наглашава да се ослања на тимски рад. Зато, када користи множину, он не мисли само на подршку управе СНП-а, него и ону коју очекује од глумца, својих колега: „Наша улога је пре свега да служимо добром позоришту и доброј представи, као што је пре неко вече било са *Мрешћењем шарана*, нема важности ко је управник или директор, јер представа сама за себе говори и о томе какви су они били“.

⁴² Нина Попов, *Нови директор Дrame Стеван Гардиновачки*, „Дневник“, Нови Сад, 3.12.1996.

Доцније, у приватним разговорима, када сам Бају питао да ли је ову помоћ и добио, Гардиновачки је направио кисели израз лица и завртео шаком. Био је то речит одговор.

Узгред, исти они зли језици поменути у краткој вести у „Блицу“, одмах по именовању Гардиновачког на место директора Дrame СНП-а, поново су се, такође у „Блицу“, огласили: „Зли језици који не мирују већ кажу да ће [Гардиновачки – *џрим. А.М*] поделити судбину својих претходника“. Вероватно су и овакве најаве и слични коментари – новински, подједнако као и чаршијски – код Баје изазивали мучнину и стварали осећања нелагоде што се уопште нашао на овој позицији. Па ипак, такав какав је био, решио је да својим ангажманом за Дramу СНП-а учини најбоље што може.

О кадровској политици коју је као директор водио речито сведочи и репертоар из времена када је Гардиновачки руководио овим уметничким сектором. Да је у периоду између 1. децембра 1996. и 16. августа 1999. године – колико је обављао ову дужност – као продуцент реализовао само једну представу – Шекспирову *Меру за меру* у режији Дејана Мијача, већ би значајно задужио и своје позориште и српски театар. Осим тога, једно од најзначајнијих подмлађивања глумачког ансамбла Дrame остварено је управо у време када се Гардиновачки бавио кадровском политиком Дrame. Није, међутим, Баја мислио само на подмлађивање глумачког ансамбла. Ангажовао је, наиме, и шири тим сарадника позоришта и довео младог драматурга да би појачао тим који промишља репертоар Дrame и контролише реализацију онога што је планирано.

У чему је онда био проблем? Зашто је нерадо пристао да постане руководилац? Највероватније зато што се није пријатно осећао у роли која подразумева командовање. Исувише је он поштовао своје колеге, одвећ је добро знао с каквим се све мукама они непрестано сусрећу. Осим тога, пребогато је, такође, било и Стеваново искуство са другим директорима, па отуда он није олако и без зазора пристао на позицију која подразумева „командовање“. А ова улога, разуме се, предвиђа и изрицање наредби, контролу и – кажњавање. Ништа од свега овог није пристајало Баји. Можда су у његовом животу, ипак, дубоке трагове оставили отац Веселин и његови резолутни ставови. Управљање (као командовање) Стеван није подносио ни када је служио војску, а не треба сметнути с ума ни године које је, као млад почетник, провео у Суботици и Зрењанину: памтио је он године свог театарског шегртовања.

Због свега тога је, сада као директор Дrame, Гардиновачки исказивао посебну пажњу управо младима, почетницима које је не само довео у Дramу СНП-а, него их је и пажљиво уводио у позоришни репертоар. Најављујући премијеру *Мера за меру*, Гардиновачки је нагласио да је један од циљева ове продукције, осим дабоме жеље да СНП добије добру представу и задовољи своју публику, те оснажи глумачки ансамбл искуством рада са Дејаном Мијачем, али и да, нарочито, младим глумицама и глумцима буде понуђен рад са овим редитељем као својеврсна допуна редовног школовања⁴³.

То данас памте они које је у овом периоду Гардиновачки ангажовао, али се његове пажње, бриге, љубазности, разумевања и колегијалности – не само у доба када је био директор, него увек и у свакој прилици – сећају и Бајине старије колегинице и колеге. Стеван је, наиме, у потпуности и непоколебљиво припадао роду глумаца, и ово припадништво га је за сва времена обележило; оно је формирало његов карактер и његово понашање – у животу, на пробама, на представама, па је исто тако пресудно одредило и начин на који је разумео и обављао директорску функцију...

⁴³ Конференција за штампу одржана у Српском народном позоришту 18.12.1998.

Чудо у „Шарјану“, СНП
фото: Бранислав Лучић

Мрешћење шарана, Баја, Александар
Гајин и Владислав Каћански, СНП
фото: Бранислав Лучић

Но, кренимо редом. Логичним, наравно.

Када је једном преломио и одбио понуду из Београда, Стеван Гардиновачки је, нема сумње, донео одлуку којом је био задовољан. Био је, наиме, задовољан и својим статусом у Српском народном позоришту и глумачком каријером коју је реализовао у овом театру, али и генерално животом у Новом Саду. Миран, породични живот му је одговарао, а додатни спокој је, видели смо, пронашао на Камењару. Све ово је указивало на идилу. Па ипак, једним делом је његова глумачка личност осећала потребу да се увек изнова опроба и изван оквира СНП-а и Новог Сада. Прилику за то је имао гостујући у представама театара из других градова – Београда и Зрењанина, на пример, где је играо у такозваним независним продукцијама. Прилику за ове „излете“ Гардиновачком је, рецимо, понудио новосадски театар Дупло дно, у чијој продукцији је настала инсценација Пиранделовог комада *Шест лица играју њисца*. Праве глумачке изазове, он је с друге стране, проналазио играјући на филму и телевизији. Једном приликом је, управо поводом ове теме, изјавио: „Играо сам са готово свим београдским и југословенским глумцима свих генерација. Нисам остао у оквиру Новог Сада. Ти сусрети са колегама из осталих средина утицали су, свакако, на моје схватање посла и мој однос према професији...”

Није Баја био склон да се задовољи постигнутим и достигнутим. Не само да је осећао природни немир сваког истински одличног глумца који је свестан да осећај задовољства због онога што је остварено неминовно води у глумачку смрт, него је и истински желео да властито глумачки таленат непрестано бурси и искушава у „сударима“ с другима, да се одмерава са другима, али не са било којим колегама, него с оним врхунским. Е баш такву прилику су му пружале филмске и телевизијске продукције.

И у театру, конкретно у Српском народном позоришту, такође је волео изазове, а њих су му пружале представе које у сваком смислу подразумевају смелост и амбициозност. Већ и латимичан поглед на улоге које је одиграо у свом матичном театру указује на чињеницу да га није мимоишла готово ниједна уистину велика, уметнички значајна и доцније релевантним признањима награђена представа. У једном часу, очигледно незадовољан стањем у свом позоришту, рекао је: „СНП има одличан ансамбл, а добро организован и усмерен глумачки потенцијал, са добрим редитељем и текстом – мора дати резултат. Позориште сигурно не може да се сруши, падне за годину дана. Али, када се подрије, окруни, требаће му много времена да се поново усправи. Свакако више од годину дана. У '93. били смо најбољи са *Чудом у „Шарјану“* и *Кир Јањом*, а у '94 – ништа“. Управо га је ово „ништа“, нарочито након несумњивих успеха *Шарјана* и *Кир Јање*, чинило незадовољним и, у крајњој линији, несрећним.

И још нешто, изузетно значајно, Гардиновачки додаје у овом интервјуу: „После одласка Синише Ковачевића са места управника СНП-а настао је вакуум, али не у смислу летаргије него у стилу „може да буде, не мора да значи“. Продукција је потом била скромна, а репертоарско-кадровска политика конципирана тако да за праве уметничке изазове није било места. (...) Памтим сјајно време СНП, велике представе, у доста њих сам и сам учествовао, али сада недостаје озбиљан приступ репертоару и кадровским решењима...”

Не смемо, дакле, сметнути с ума ове Бајине речи када процењујемо разлоге којима се руководио у часу прихватања позива да постане директор Дреме СНП-а, али их ваља имати на уму и када одмеравамо свест Гардиновачког о одговорности коју подразумева ова позиција у театру.

Осим богате и импресивне традиције Српског народног позоришта, као театра који је током комплетне своје повести увек имао одличан глумачки ансамбл, једна од важних узданица Баје Гариновачког – и као глумца и као директора Дrame – била је Академија уметности у Новом Саду. Користио је сваку прилику да нагласи значај ове школе за новосадско глумиште, али није ни крио понос због чињенице да дипломирани студенти и студенткиње новосадске Академије често попуњавају редове у престижним престо-ничким позориштима. Сам, међутим, није пропуштао колоквијуме и нарочито испите студената Академије, а као директор Дrame СНП-а умео је да за своје позориште регру-тује комплетне глумачке класе.

ТВ
ДРАМЕ. СЕРИЈЕ. ДЕЧЈЕ СЕРИЈЕ.

ЧУДО У ШАРГАНУ

ПРЕДСТАВЕ НЕ МОГУ ДА
ПРОМЕНЕ СВЕТ И ДРУШТВО, АМ
МОГУ ДА УКАЖУ НА НЕГАТИВНЕ
ПОЈАВЕ, МОГУ ДА ОПОМЕНУ,
МОГУ ДА УПУЧУ НА ТО ДА БУДУ
БУДУ БОЉИ ДА УПУЧУ НА БСТЕ
ТИКУ И ЕТИКУ. ИГРАО САМ У
ДОСТА ТАКВЫХ ПРЕДСТАВА.
РОЛУБНАЧА. РОДОУЧПЦИ. ГЛЕМБ
ЈЕВИ. БЕЛА КАТА.

ФИЛМ

СТИКИ АРЕНА 78 ГОД

ВИЦАК

1 3
МАНЕКЕЧ. БОКОВИ. НЕМА ВИШЕ

4
8
M
7
20
-11-
B.L.?

ГИМНАЗИЈА

ЛАЈНА И ПАРАЛАНА. УСПЕХ ПРЕДСТАВЕ.
УСПЕХ У ШКОЛИ. НЕЋУ ШЕСТИ ХЛЕБ
ОД МАТЕМАТИКЕ.

БЕОГРАД

ЛУТКА СЦЕНА Б. АЦИЈА. ЖИВА
СЦЕНА И. СПАСОЈЕВИЋ. СТУДИО
Б. ПУТНИКА. З. ВЛАЧАР. МВ СТ.
7 МЛАДИХ.

СУБОТИЦА.

КАНДИДА. ПОКУПИЛИ СА УЛИЦЕ
НЕДОЛАЗАК НА ПРЕДСТАВУ

БЕЧКЕРЕК

ИЗ ПОДЕЛЕ У ПОДЕЛУ. ЗАПАЗНО
ПОК. М. ХАЏИЋ. ИСТОВРЕМЕНО БГА
И Н. САД.

НОВИ САД

ШТА ЈЕ СВЕ УТИЦАЛО НА
ОЈАЈАН АНСАМБЛ. ОДЛИЧНИ РЕДЧ
ТЕЉИ. ВЕЛИКА ПРОДУКЦИЈА. ТРЧ
СЦЕНЕ.

АЗД. БРАКА МИРЈАНОМ ГАРДИНОВАЊИ
ПРЕЗИМЕ. КО ЋЕ КОГА ДА ГУРА.
НАЈВЕЋИ НАВИЈАЧ. И НАЈСТРОЖИ
КРИТИЧАР.

САРАДЊА СА МИЉАЧЕМ ЛЕГЕР
ДАРНА ПОКОНДИРЕНА ТИКВА.

МИТА БУРКОВИЋ ТА ВАИЧА
ПРИЧА. ОРЕШКОВИЋ МРЛУ ШЕ

ДОЋЕ. ПА ЕГОН САВИН. НА

ЊЕМУ ЋУ СЕ ВЕЧЕРАС

МАХО ЗАДРЖАТИ. КУЛТНА

СВЕТИ ГЕОРГИЈЕ УБИВА АНДАХУ.

ТА КЛАУСТРОФОБИЧНА

КОМЕДИЈА

Размишљања о животу у позоришту
фото: приватна архива

Он је живи волео неизмерно

Већ смо видели да је управо на Камењару Баја Гардиновачки чувао своју „глумачку радионицу“ од света, али је, исто тако, чувао и себе од света, па и од себи најближих. Није желео да им смета својим недоумицама и трагањима, својим нервозама и фрустрацијама, баш као што је изолацијом и себе штитио од буке и беса, од вреве и тривијалности свакодневице. „Био му је неопходан мир“ – наглашава Мира. И додаје: „Неизмерно је волео живот. У свему и у сваком тренутку је уживао. Волео је и да попије, и да поједе, и да се дружи, и да се карта, и да се коцка... Ништа себи није ускратио. Али, када би радио, све се мењало; био је у стању да се одрекне свега, свих задовољстава, и да се у потпуности усредсреди на посао, на рад на улози, на пробе, на проблеме продукције, на рад са редитељем и партнерима... На позориште! Тада би постајао фанатик који као да никакве везе није имао са оним хедонистом. Када би добио нову улогу, у кући би на снагу намах ступало правило: НЕ ДИРАЈ БАЈУ! Тада су укидане и све његове уобичајене обавезе према кући и породици. Ништа га више не би занимало. И то њега, Бају, који је иначе био брижан отац, пажљив муж, одан пријатељ, вазда поуздани колега... У таквим ситуацијама Камењар је постајао његов универзум – без обзира да ли је лето или зима, да ли су врућинчине или напољу веје снег. Зимом би тамо заложио пећку и само би се увече вратио кући да одспава у топлоту, а сутрадан би или на пробу или назад у викендицу“.

Једноставно, био је изузетно посвећен послу и није дозвољавао да спољашње околности на било какав начин и у ма каквој мери утичу на његов посао. Но, да ли је све баш било тако? Наиме, није Мира једина која сведочи да је Баја био осетљив на критике. Нарочито оне које би добио после контролних проба. „Да, у једном часу би ми рекао како би волео да навраћам на пробу – потврђује Мира – и видим докле су стигли. Ипак, није био расположен за критику, што не значи да му критичке примедбе нису значиле, или да је искључиво очекивао похвале. Био је, наиме, веома осетљив, па сам морала да бирам речи и водим рачуна о томе како да му саопштим своје примедбе – да нешто није добро, да је нешто нејасно, да неки односи између ликова нису сасвим чисти, да извесним својим глумачким решењима подилази публици... Ако бих у својим формулацијама била исувише директна или чак груба, он би редовно бурно реаговао, побунио би се, спреман и на свађу. А онда би ми, после извесног времена, покатак након само дан или два, рекао: „А да дођеш поново на пробу?“ И ја бих, наравно, отишла. Било је очигледно да је после нашег претходног разговора добро размислио и да је променио баш оне елементе на које сам му претходно критички скренула пажњу. Када бих му то и рекла, када бих га похвалила, он би био страшно поносан и срећан.“

„Мој Баки, био је велико дете“ – понавља Мира, наново са сетним осмехом.

Управо у овом светлу, можда, треба посматрати и неке наизглед необичне Бајине ставове.

Зет Стеван, ћерка Вера,
Мира и Баја
фото: приватна архива

Ћерка Јелена, последњи сусрет
са татом на аеродрому
фото: приватна архива

Мира даље сведочи: „На неки начин је, барем у случају Јелене, наше млађе ћерке, Баја поступио налик свом оцу Бати. Није јој, наиме, дозволио да следи своју жељу, а Јелена је жарко желела да се бави драматургијом. Једноставно, преко ноћи ју је уписао на права. И данас, као дипломирана правница, она исказује истински таленат за драматургију, али јој отац нипошто није дозволио да оде на пријемни. „Доста нас је троје позоришних лудака у породици“, говорио је“.

Вери није бранио да конкурише на глуму, али... „Али је страшно драматично про-живљавао њене пријемне испите – вели Мирјана – није смео да гледа њене испитне вежбе, нити је имао храбрости да је гледа на сцени у представама. Можда је и зато имао тако чврст став према Јелени.“

Није, међутим, лако пристао на Верину жељу да се посвети глуми. Вера, старија ћерка, увек је за њега имала највише разумевања, између њих двоје – каже Мира – одувек је функционисала нека посебна „тајна веза“. Па ипак, Вери је Баја наменио студије економије. Мира се, наравно, бунила: „Не смеш нашој деци да радиш оно што су мени радили моји родитељи – да им браниш да саме изаберу свој пут у животу. Уосталом, зар и ти немаш исто искуство са својим оцем“, питала је мужа. Али не, Баја је имао своје драме и трауме, своје фрустрације и страхове. Веру је самоиницијативно уписао у економску школу. „Ја сам у то време – сећа се Мира – по цео дан и целу ноћ радила Гомбровичево *Венчање* код редитеља Јежија Јероцког, па је и мене изненадила таква његова чврста решеност. Баја је чак отишао код Петра Банићевића и молио га да Веру не прими на пријемном за глуму. Несрећна Вера, упорна каква је, три пута је полагала пријемни, све док класу није примао Бранко Плеша. И код њега је одлазио Гардиновачки – сведочи данас Мира – али Плеша није хтео да услиши Стеванове молбе. Баји је одговорио: „Ја о томе одлучујем“. И примио је Веру.

Тако су се муке Вериног оца наставиле. И убудуће он неће смети да на сцени гледа своју Веру. Било је то јаче од њега. Евентуално је – признаје сада Мира – вирио из неког ћошка или са стране, из „џепа“ позорнице. Поново ће Мира, наравно с осмехом, рећи: „Баки, мој, велико је дете био“.

И опет се, не без устезања, намеће питање: шта Мира мисли под овом констатацијом о Баји „великом детету“? Она, пак, понавља оно што је већ рекла: Баја је попут детета имао потребу да угађа себи, да задовољава властите критеријуме, да буде свој и да верује да су такви његови критеријуми апсолутни. Наравно да је бринуо о својим ћеркама и да није желео да буду изложене ризицима с којима је он, током каријере, бивао суочен. Осим тога, искуство га је научило истини да таленат и знање нису гаранција успеха, нити морају увек да буду пресудни за ток глумачке каријере. Знао је Баја и да многи закулисни токови и те како умеју да одреде судбину глумаца и глумица, али је, нема сумње, био свестан и објективних околности које, ништа мање, могу да угрозе успешан ток професионалног живота младих у театру.

Можда је оваква Стеванова ригидност последица његове свести о огромној одговорности и великим жртвама које подразумева глума као професија, али и да живот у театру има своје каткад ружно наличје; у случају Вере свега овог можда испрва није био у потпуности свестан, али је баш зато био тако чврст и непопустљив када је на ред дошла Јелена.

Но, у овом контексту се поставља и питање како је делио позорницу са супругом Мирјаном, такође глумицом?

Заједно на сцени

Играли су, наиме, Мира и Баја заједно у многим култним и вишеструко значајним представама Српског народног позоришта. Рецимо у Симовићевом *Чуду у „Шарјану“* или у *Три чекића (о срју да и не ѿговоримо)* Деане Лесковар – обе у режији Егона Савина и обе са статусом прекретничких пројеката у појединим фазама рада овог театра, али су скупа на позорници били, рецимо, и у *Мушкој сѿвари* Франца Ксавера Креца у режији Милоша Лазина...

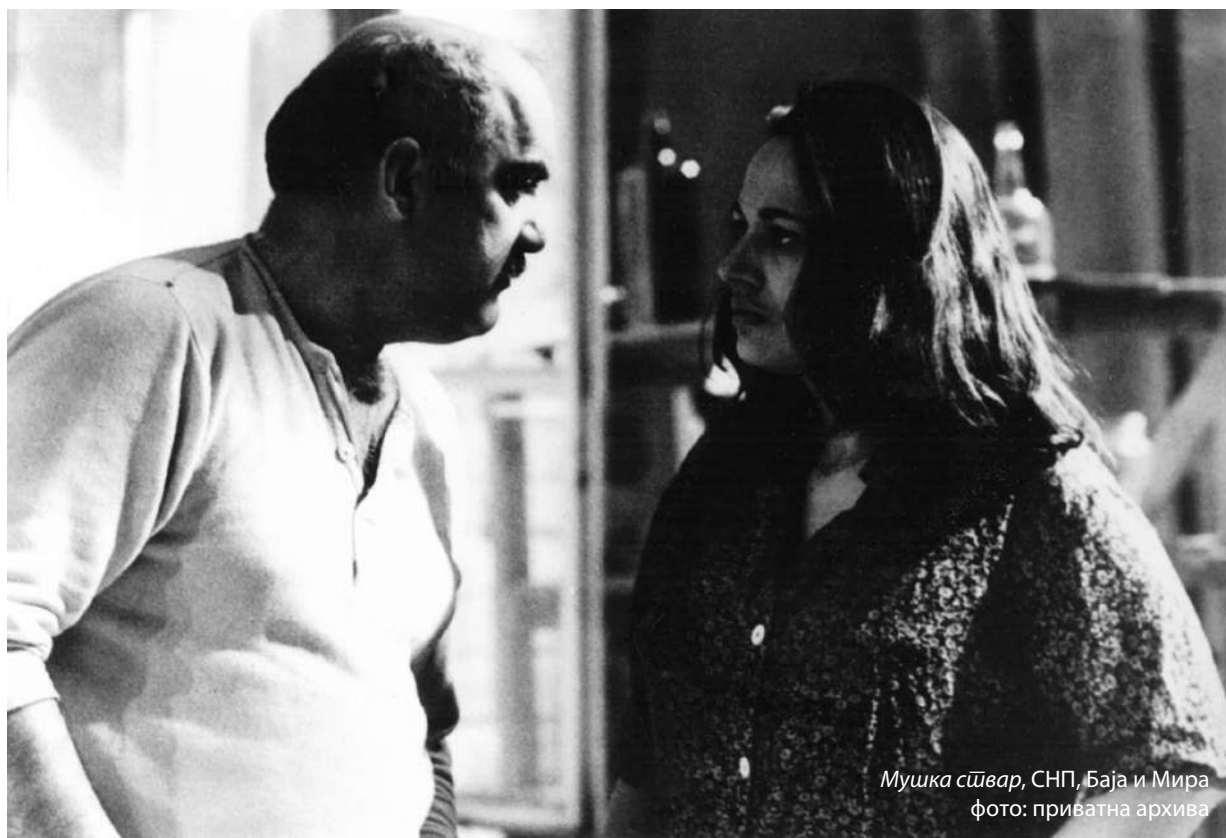
Ево шта је након премијере представе *Мушке сѿвари* у СНП-у за „Дневник“ (13. април 1981) написао предани хроничар новосадског и војвођанског театарског живота Миодраг Кујунџић: „...Крајњи резултат је натуралистичка представа у којој су неке битности текста и идеје, а нарочито њихова социолошка надградња, процеђене кроз стерилни филтер. У складу с таквим схватањем Крецовог текста ликове Марте и Ота остварили су Мирјана и Стеван Гардиновачки. На сцени су били двоје глумаца преданих послу, њим стваралачки заокупљени и узнети. Умели су да собом и својим остварењем вежу гледаоца, да себе наметну гледалишту врло сугестивно. Доследно задржавајући равну интонацију личности лишене и страсти и љубави, неспособне да у себи нађе подстицај за надмашавање таворења у просечности, Мирјана Гардиновачки дала је лику Марте туробно самозадовољство учмалости. Сличним је бојама и поступцима Стеван Гардиновачки сликао лик Ота, местимично допуштајући гласовно уздизање изнад равни баналног равнодушја. Нагонско очајање и часовита ерупција беса делују понекад ефикасније када су изражени шапатом но криком“.

* * *

Један од њихових заједничких пројеката била је и прва (и једина) представа Новосадског драмског театра, позоришта чији су оснивачи, између осталих, били Мира и Баја. Играли су брачни пар у *Јанезу* Синише Ковачевића у режији Љубослава Мајере. На 50. Стеријином позорју ова представа је добила две Стеријине награде – Мира је награђена за улогу Ристане Крањц, а Ковачевић за драмски текст.

На питање да ли је Баја био љубоморан када би Мира добијала награде, она каже: „Није био љубоморан, али је осећао нелагоду када би се догодило да смо практично обоје у конкуренцији. Био је то, на пример, случај када је *Јанез* био изведен на Позорју. Увече, у време када је жири доносио одлуке, били смо код куће у Новом Саду, а онда је Баја наједном нестao. Отишао је на Камењар и осамио се. Провео је и ноћ у викендици. Ујутро је стигао кући и најискреније ми честитао. С једне стране му је било драго када смо заједно на сцени, а с друге, мислим да није волео када бисмо били доведени у ситуацију да се такмичимо“.

Мира је претходно, управо за улогу Ристане Крањц, добила награду на Сусретима војвођанских позоришта и „Зоранов брк“ на Данима Зорана Радмиловића у Зајечару. Данас Мира са осмехом каже: „Радовао се мој Баја, радовао се“.

Мушка сѣвар, СНП, Баја и Мира
фото: приватна архива

У оперети *Кнегиња чардаш*,
Баја и Мира, СНП
фото: Миомир Ползовић

Ћило (формални и привремени)⁴⁴

Статус Првак-доајен Дrame СНП-а Стеван Гардиновачки је стекао септембра 1991. године, а већ је речено да је у пензију, овенчан Златном медаљом „Јован Ђорђевић“ (1996), највећим признањем СНП-а, отишао само формално (26. августа 2001). Наравно, и након пензионисања наставио је да буде глумац; и даље је играо у позоришту, на телевизији, филму. Наставио је да долази у своје Српско народно позориште на премијере, али и да би се срео са колегама, као и на пробе представа које је припремао или да би

⁴⁴ Глумци, наиме – барем они који су нам своју уметност даривали и посредством филма и телевизије – никада нас сасвим не напуштају; остају са нама и увек нас изнова обрадују када их гледамо на великом или малом екрану.

разговарао са пријатељима. Паркирао би мерцедес код службеног улаза у СНП и елегантно ушетао у Театар где су га сви, од портира до управника, дочекивали са највећим уважавањем и нескривеном радошћу. Приликом ових сусрета, на питања о „Немцима“, „Холанђанима“ и Мири, одговарао би кратко, не упуштајући се у детаље, али уз редовно широки осмех, са појачаним сјајем у очима и озареног израза лица.

Но, лице би му се увек нагло уозбиљило када би, због вести о водостању и најаве могућег подизања нивоа реке, био упитан какве су прилике на Камењару. Онда би, попут искусног морнара који је живот провео пловећи и који зна све тајне великих вода, стручно објашњавао шта ће се догодити и како ће се ствари на Дунаву даље развијати.

Не, ова два примера неких од дивана са Бајом, не указују на то да је о кћерима, унучићима, супрузи и зетовима мање бринуо него о водостању и потенцијалној угрожености од поплаве његове камењарске викендице, него је – ономе ко то хоће и може да разуме – јасно стављао до знања да за њега постоје теме о којима је вољан да говори, али да има и оних других, које не намерава да отвара изван друштвеног круга који је сам одредио и прецизно омеђио. У своју интиму, наиме, Гардиновачки, није пуштао свакога.

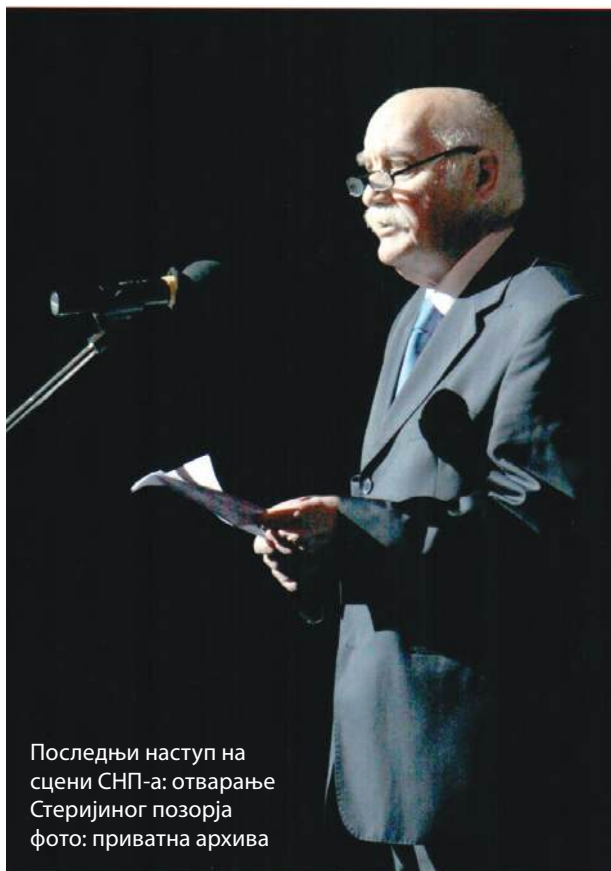
Наравно, у разговорима са њим неизбежна тема био је и театар. Њу је радо прихватао, давао своје коментаре – каткад за саговорнике болно искрене, но вазда утемељене на оном типу „поморског искуства“, али у овом случају заснованом на искуству старог *Њозоришној вука* који у само две, три речи, уз речити израз лица и одговарајући покрет шаке, поставља прецизну дијагнозу. Њу, међутим, није изрицао аподиктично, тоном свезнајућег мудраца, него с много разумевања и уз подтекст који би, када би био преточен у речи, гласио: „Ја рекох, а ви видите шта ћете“...

* * *

Као и сви наши медији, и „Политика“ је, у броју од 30. јуна 2011. године, известила о одласку Стевана Баје Гардиновачког. Осим основних података о каријери великог глумца, у тексту пише и следеће: „Стеван – Баја Гардиновачки, првак Дrame Српског народног позоришта, преминуо је у Новом Саду после краће болести. (...)“

Публика га је последњи пут испратила са сцене на недавном 56. Стеријином позорју, када је својом пригодном беседом отворио ову најугледнију српску позоришну смотру.

Стеван Гардиновачки рекао је једном: „Из Војводине се мицао нисам, што рекао Мика Антић: „Не стидим се дугих гаћа и отегнутог говора“. И зашто би? Овог другог поготову: био је један од највећих глумаца, тамо где људи помало „отежу“ с речима. Ако ћемо право,

Последњи наступ на сцени СНП-а: отварање Стеријиног позорја
фото: приватна архива

Последњи наступ на сцени СНП-а:
отварање Стеријиног позорја
фото: приватна архива

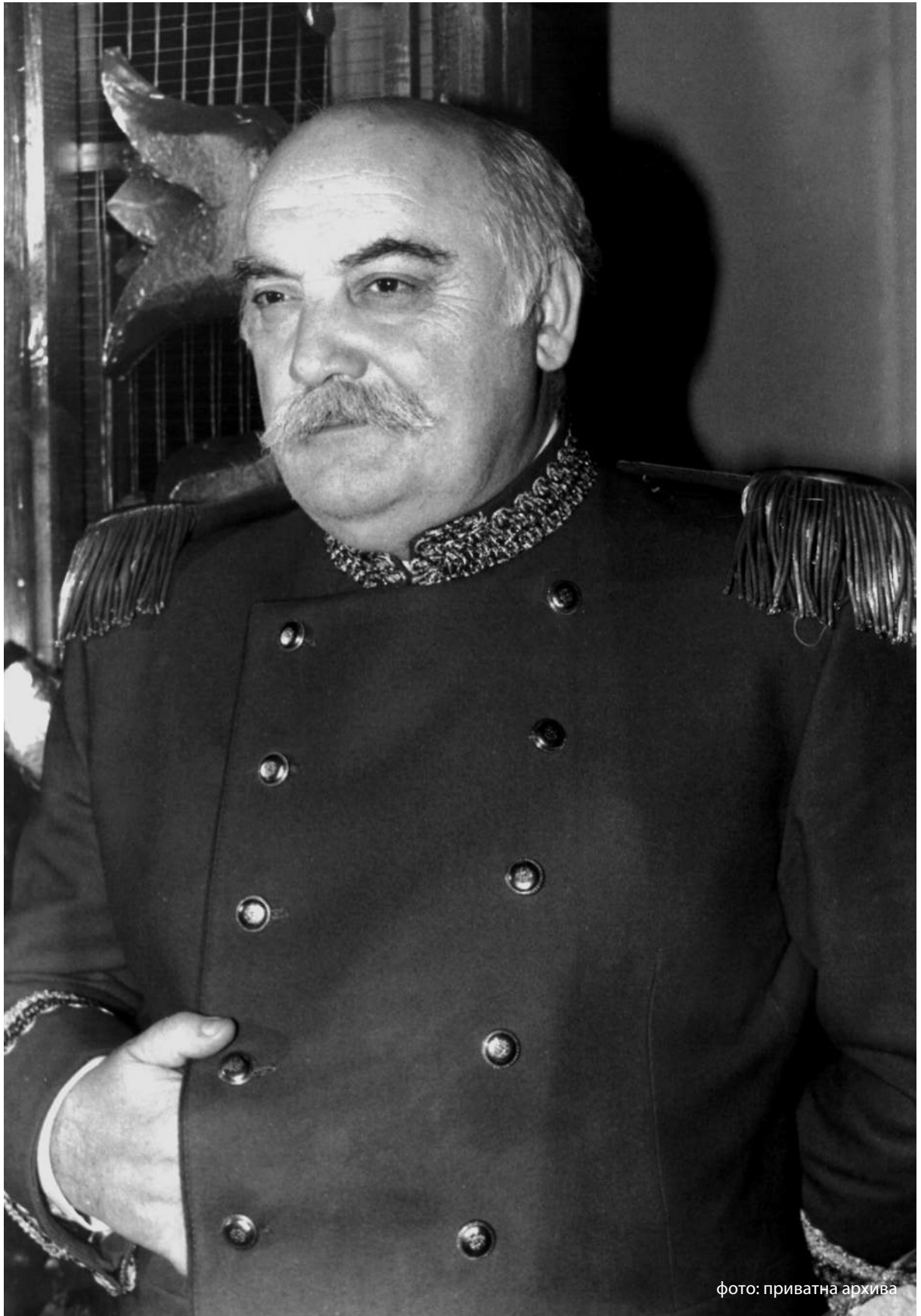
у младости је он сањао београдске позорнице, али се некако увек десило да су му у последњи час биле предалеко. У међувремену, селио се из једног у друго војвођанско позориште и у тим крајевима његова звезда брзо је засијала, а доброг глумца и други лако препознају.

Велики и мали екран су, дабоме, најбоље представили широкој публици Стевана Гардиновачког, и не само као Банаћанина и лалоша. Једна давна улога, епизодна али „златна“, у филму Александра Ђорђевића *Свићићи пре свиђања*, донела му је 1978. пулску „Арену“. Сам је признавао да је тада схватио да је ушао у свет популарних. Није он више био „споредни лик“. И на Бају, како су га од детињства звали, готово се сручила лавина разноразних награда. И понуда, такође. Некад се догађало, причао је, да од десет драма у годишњој продукцији ТВ Нови Сад он игра у осам.

Своје прво глумачко искуство стекао је као гимназијалац у Зрењанину, изабрали су га за школску представу *Лажа и ђаралажа*, после које су га многи потапшали по рамену, говорили му да је глума позив за њега. А млади Баја није био сигуран да и то није некаква „лажа“ – и шала. Тај школски Стерија, међутим, као да је за њега био судбински и отворио му пут ка позоришту. Тамо ће га се тек наиграти. Стеван Гардиновачки био је пријатељ многих уметника, а један од колега којих се веома често сећао био је Павле Вуисић, та „људина од човека“, како га је описивао.

Бајина глумачка прича почела је са Стеријом а завршила се овог пролећа последњим аплаузима на сцени – на 56. Стеријином позорју. У „свом“ СНП-у Стеван Гардиновачки одржао је малу беседу којом је отворен тај велики празник театра. А публика је могла чути и: „... Вечерас ће се десити једна стварност која је створена, а није права, али је она истинита, јер је човекова“.

Вест да више нема Баје, барда истог тог позоришта, нажалост је стварност... Која је права.“

Чудо у „Шарјану“
фото: Бранислав Лучић

Мушка сѣвар, СНП
фото: приватна архива

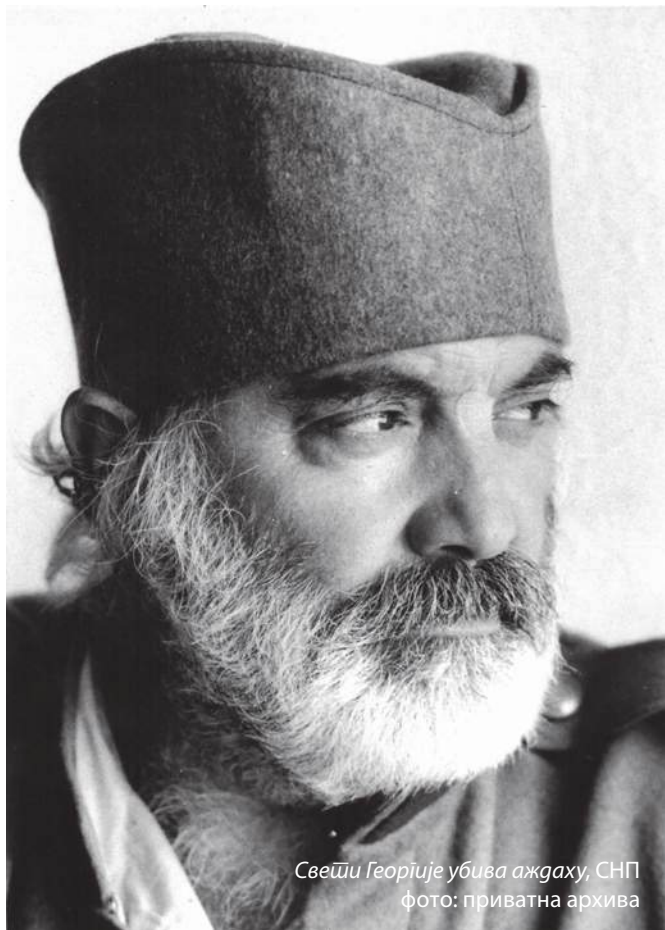
Јанез
фото: приватна архива

Деца сунца, Баја, Лазар Брусин,
Сава Дамјановић, М. Топић,
С. Матић и Гоца Винокић
фото: Архив Народног
позоришта Зрењанин

Добитник Октобарске награде
фото: приватна архива

Свети Георгије убија аждаху, СНП
фото: приватна архива

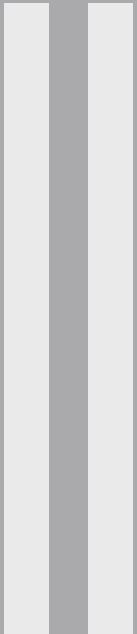
Муж иде у лов,
Стеван Марионц, Аца Шајбер и Баја
фото: Архив НП Зрењанин

фото: приватна архива

Ансамбл представе
Пљачка, СНП
фото: приватна архива

ДЕО

Сведочанства
и сећања
о Стевану Баји
Гардиновачком

Вида Огњеновић

Баја Гардиновачки или ѿлума усијана

Могао је да буде шта сâм изабере. Онако маркантне, уочљиве појаве, виспрен и речит, окретан и једноставан, лаког хода и војвођански отменог наступа, могао је да заустави поглед тамо где му око заигра и да се док трене лати тог посла што му се оку наметнуо. Онако наочит и стамен, а питоме нарави, благ и кавалерски ведар, изгледао је као модерна реплика мађарских племића које смо виђали на фотографијама из ранијих времена. Да је живео у њихово доба, овај хусарски жустар, крепак и уредан, све под конац, господин, био би међу њима, и по стасу и по гласу, чувени првак. Његова животна енергија, уз широки осмех и игриву лакоћу успостављања добре атмосфере, чинила би сваку униформу и сабљу више модним но војничким детаљима.

Глумац Стеван Баја Гардиновачки могао је заиста да заузда живот као коњаник бесног ајгира, да га узме у своје руке и да вртоглаво јуриша преко препона и чини узбудљиве узлете, најпре младићки жестоке, а онда све захтевније изазовне и ћудљиве ризике у јуришном настојању да од живљења направи перманентну утакмицу. Могао је, а и могло му је бити долично да тера лаке чезе или четворопреге с разиграним вранцима и да побеђује на јесењим тркама по равној Панонији, од Темишвара, преко Сомбора па до Вуковара, или на север до Печуја и Фехервара. Могао је бити дунавски шајкаш на гласу, па да причају: кад је онакав, ко ли га створи, роди ли га шајка или мајка. Могао је с онаквим гласом да буде певач, а усто спретан свирач цимбала, па да лети свира и пева по славонским чардама, а зими у бидермајер сепареу пештанског хотела „Асторија“. Да се родио век раније, могао би бити чувени фишкар, надалеко познати доктор права, који не зна за изгубљену парницу, а усто је чувени ирош и бећар. Бракове би разводило у једном потезу, да остане као раздељак на средини улаштене косе. Могао је сваке јесени фишкарски да долази са оркестром и бираним званицама на језеро Балатон да прослави ко зна коју веридбу по реду. А онда у пролеће поново да се доведе фијакером, али с тамбурашима, да прослави раскид оне јесење веридбе. Могао је бити вечити галант младожења, па да о њему пише романе Јаша Игњатовић, а девојке да певају „Сомбор варош, Сомбор варош, мој Баја нотарош, ал шта му је, тешко мени, зашто неће да се жени“.

Да, све је то могао овај глумац, династичког, краљевског имена Стеван и бећарског надимка Баја, Гардиновачки. И могао и постизао и доказивао. Проверио је све те могућности на много начина у оних више стотина живота које је проживео у двосатним реинкарнацијама, призивима, понирању, променама и вибрирању између живота и привида, на сцени и на екранима. Приличили су му и име и надимак.

Име Ставан сасвим одговара за став и хабитус озбиљног драмског првака који за сваку улогу бира средства, као да му је прва. Никад ниједну није рутински покривао плошном илустрацијом, нити код публике већ испробаним ефектним поштапалицама лаког калибра. Напротив, његов уметнички поход на усијавање улоге почињао би спорим али пажљивим упознавањем личности коју је играо. Чинио је то лагано, бојећи се да му не промакне нека ситница која би могла да буде карактеристично полазиште за одгонетање лика. Настојао је да сваку личност на свом глумачком репертоару у дословном смислу растумачи најпре себи, ступајући с њом донекле и у полемички окршај. Пажљивим иследничким поступком лагано је откривао суштину личности испод онога

што је замаскирано афектираним маниризмом и литерарним општим местима која симулирају животност. Глумец Стеван Гардиновачки добро је уочавао и умео да савлада замке претварања писаног у говорни исказ. Постизао је то промишљеним персонализовањем начина говора и радом на спасавању његове особености од сваког претеривања. Био је мајстор говорне глумачке радње којом је доводио улогу до усијања.

Надимак Баја је сасвим приличио оном наочитом баји као зифт црне косе и очију што сијају као два букета свитаца, уз осмех налик месечини, да парафразирам песника који је овако говорио о глумцу Гардиновачком. Тај је Баја знао многе тајне добре комике и могао да глуми кога је хтео из велике разноврсне скупине комедијских ликова. Играо је „бајински“ својски и ником налик ђаволски занимљиво шекспировске или стеријанске стођаволе који знају где ђаво спава, а уз то имају и начина да то открију онима који о томе ни не слуте, или пак греше у корацима ка том сазнању. А притом, Баја је тако добро умео да буде и безазлено спадало, или збуњен као брица Тошица. Знао је да се снебива као чеховљевски несигурни, лирски стидљивко или губитничка фигура из Ковачевићевог пука неснађених безазленика.

Моћ и воља за довођење улоге до пуног усијања су у глумачкој личности Стевана Баје Гардиновачког биле у пуном сагласју. Заиста је могао да буде све што је хтео и на животној и на позоришној сцени и постизао је то у свом сценском и несценском битисању. Импулси његове животне и стваралачке енергије су се преплитали, утркивали, узајамно се сумњичили, искључивали, па поново налазили и допуњавали, све док нису постали једно скоро недељиво биће у тој особеној узајамној зависности од уметничког усијања. У ствари, није другачије ни могло да буде, јер није Стеван Баја Гардиновачки изабрао глуму за животни позив, него је било обрнуто. Глума је њега изабрала, и то много пре но што је он могао да се пита о томе. Глума га је изабрала и отворила му пут до сјаја. Зато је његова глума – глума усијања.

Драгиња Вогањац и Баја у представи
Је ли било Кнежеве вечере?, СНП
фото: Миомир Ползовић

Небојша Брадић

Баја, јосѿодин Гардиновачки

Шекспир је мислио да ћемо, ако можемо да разумемо глуму, боље разумети и људску природу. Наравно, ми смо једине животиње које могу да глуме. Да ли „глума“ значи „претварати се да се буде неко који ниси?“

Наравно, то је тачно. Лавови то не раде; лав је лав. Леопард може да мења своја станишта, али он је још увек леопард. И, погледајте пса на филмском платну или на сцени или у вашој дневној соби: без обзира шта он ради, без обзира на положај у који га ставите, свеједно да ли спава, шета или уринира, то је пас и ова чињеница одређује његово понашање. Људска бића се стално мењају. Између осталог, људска бића су веома добра у лагању.

Велики глумци умеју да, претварајући се да су „неко ко нису“ ипак задрже оно „своје“, да сачувају властиту „боју“ и нешто што је само њима својствено. Имао сам прилике да радим са некима од њих. Умели су да охрабре, подуче, да иду са мном руку подруку, да слушају, да сумњају, верују, одушевљавају се, инспиришу... Међу њима су били Ћуза Стојиљковић, Ћурђија Цветић, Цига Јеринић, Маја Димитријевић, Миша Јанкетић, Баја Гардиновачки... Овде застајем.

Баја... Благородан и драг, а на сцени оштар и понекад опак. Ћенерал Милан Недић. Умео је да уђе под кожу генерала-председника владе-издајника и да брани оно неодбрањиво.

Пуно смо на пробама разговарали о судбини оних који су се усудили да прекораче праг велики као питање: шта је то што чини разлику између хероја и издајника. Најчешћи одговор је био да је то идеологија која његову честитост и морал ставља у службу лажних вредности, претварајући га у фигуру без ослонаца у животу и у себи самом. Али, то није било довољно за креацију Ђенерала Милана Недића, једне од маестралних улога господина Баје Гардиновачког. Он је уверљивост проналазио у неким, само њему блиским, изворима који су додатно инспирисали представу и покретали њен наратив.

Постоје два типа људи који желе да постану професионални глумци: или је њихов его толико развијен да нису задовољни све док не стану на сцену или испред камере, или су, попут већине осталих, иначе много избирљивијих, несигурни у своје место на свету па траже сигурност у учењу текста знајући да ништа неће поћи по злу – барем у следећа два сата – јер ће све бити организовано.

Баја Гардиновачки је, трагајући за одговорима, перманентно постављао питања на која смо мислили да већ имамо одговоре, па је иницирао и да му поставимо нека наша питања о позоришту и глуми. Када сам га, на пример, запитао шта мисли о Станиславском, и да ли је могуће применити Систем глуме, одговарао би на свој начин: „Ја сам погрешна особа коју треба питати о било којој глумачкој дисциплини зато што, када узмем било коју књигу о глуми, ја се са њом слажем. Мислим, налазим да је у Систему Станиславског стварно то што ја не могу бити уверљив у улози ако некако не апсорбујем искуство лика у моје сопствено искуство, ако не пронађем извесне еквиваленте у мом животу, вероватно емоционалне, који могу да ми помогну да се идентификујем са емоционалном ситуацијом лика... Наравно, ако су намере писца и порука комада снажни, можеш да глумиш и тако што ћеш само научити текст и ако се потрудиш да се на сцени не саплићеш о намештај, али ће ипак бити много боље, много ефективније ако је глумац посвећен сопственим искуством“.

Никада му није било тешко да сцену поново проба, али и да сам затражи да понови неки фрагмент, реплику или ситуацију. Ово је иначе ретка појава у свету у којем се свима жури и где свако трчи са једног на други посао. Веровао је у припрему, у понављање лекција које су током периода проба научене. То је неопходно да би подршка остатка глумачке екипе, као и магија речи које изговара, подржали глумца и помогли му да се усуди да скочи с врха скакаонице у базен, иако није потпуно сигуран да у њему има довољно воде. Или ће, можда, полетети баш када додирне површину воде. Овај аспект глуме веома је важан и он прави разлику између великих глумаца и оних који то нису.

Због тога се Баја Гардиновачки изузетно старао да атмосфера на пробама буде добра. Био је увек на свом месту, и пре но што би почело читање текста или мизансценка проба, а његов глас би „подизао“ температуру на пробама и очекивања и осталих актера и ауторског тима. Постоје моменти интензивне концентрације у пробној сали, који или нису били планирани или смо о њима само разговарали; редитељ и глумац такве моменте препознају као тренутке инспирације када доспемо до истине о лику или комплетном комаду, а да ове истине раније нисмо знали. И, од те истине, од тог сећања на тренутак када сте осетили да сте мање своји него што је уобичајено, а да сте више лик на коме радите но што сте до тада били, можете изградити остатак лика и остатак представе.

Моменат када слова и линије текста почну да живе на сцени, то је истина за којом сам, заједно са Бајом, тачније са господином Гардиновачким, трагао давне топле јесени у зрењанинском Народном позоришту „Тоша Јовановић“. Током тог процеса успоставило се лепо поверење и пријатељство које би изнова оживљавало на Стеријиним позорју или на премијерама у Српском народном позоришту.

Егон Савин

Глумац који је зрачио *шојлином*

Брзо пролази време, нарочито у позоришту. Свакодневно су на сцени нове идеје, нове представе, нови људи... Старе представе се скидају са репертоара, неке остају да живе у сећању гледалаца, а многе бивају заборављене и одлазе у неповрат.

Великани одлазе и са животне позорнице. Осећа се у нашем позоришту одсуство великана.

У обиљу свакојаким садржаја и утисака брзо заборављамо оне који су нас одушевљавали својом уметношћу. Нема их више ни у анедотама јер су позоришни бифеи одједном нестали. А и тамо се много више прича о политици него о представама.

Један од прерано заборављених великана је Стеван Баја Гардиновачки. Нема ни бисту, ни улицу... није био политички активан.

Амнезија је дух нашег времена, али су упркос томе неке представе Српског народног позоришта остале незаборавне: *Свети Георгије убија аждаху*, *Три чекића*, *о срџу да не љоворимо*, *Клаусџрофобична комедија*, *Чудо у Шарјану*, *Мрешћење шарана*... У свим овим (да ли заборављеним?) представама Баја је био незабораван.

Био је сведен у изразу, модеран, сугестиван, технички беспрекоран... Његов израз био је психолошки нијансиран, а мени је остао незабораван по „топлини“ коју је зрачио са сцене.

Имао је ретку способност да сваки лик представи као неког нама добро познатог, неког свог, неког са ким смо врло блиски, чак интимни...

Мало је глумаца са којима сам радио толико лако и ефикасно. Познавао је ликове које игра у потпуности, до танчина...

Најзад, Баја је умео да постане „присан“ са публиком, а то је оно највише у нашем послу.

Заслужио је Баја Гардиновачки да неки „сокак“ у Новом Саду понесе његово име!

Клаусџрофобична комедија, СНП
фото: Бранислав Лучић

Льубица Ракић

Глумчина, колеџа и ђријашељ

Хеда Габлер, СНП
Љубица Ракић и Баја
фото: приватна архива

Ко је за мене Стеван Баја Гардиновачки?

Прво, муж моје другарице са класе Мире, са којом сам завршила драмски студио при Српском народном позоришту, затим мој старији колега, јер сам ја као клинка ушла у СНП, а он је већ тамо био формиран глумац са неколико година рада и стеченог искуства на сцени. Но, најважније од свега, био је мој пријатељ са великим словом П. Са Бајом сам играла у многим представама. Био је харизматичан, шармантан, духовит и предан свом послу. Живео је за позориште и у позоришту. Зато су сви наши приватни разговори били у вези са сценом и оним око сцене. Свака прича је почињала и завршавала се позориштем. Зашто? Зато што је позориште чаролија, паралелни свет у ком смо се играли, маштали, напорно радили, трачарили, коментарисали успехе представа које су биле на репертоару, али и неуспехе. Били смо вероватно и напорни за људе који су присуствовали нашим разговорима, за оне који су били ван те кутије у којој смо ми живели.

Да се вратим на тему Баје као партнера у раду на представама. Када се поделе задаци и кад свако од нас зна шта ради, када имамо редитеља који зна шта хоће, који има и идеју како да ту своју замисао спороведе на сцени, тада ми глумци немамо проблем. Стицајем околности нас двоје смо заједно радили са врхунским редитељима и зато је сарадња са Бајом као партнером била лака. Свако је имао свој задатак, допуњавали смо се по принципу акција – реакција, па у таквим ситуацијама није било нервозе ни повишених тонова. Када се створе такви услови за рад на представи, све бива лако и једноставно.

Е сад, Баја као пријатељ. Био је у сваком моменту особа на коју могу да се ослоним, да ми се нађе када сам у неком проблему и да ме подржи. Наше пријатељство почиње рођењем његовог првог детета, принцезе Вере, која касније креће маминим и татиним стопама. Сећам је се из времена када је проговорила. Тешко јој је било да изговори глас Љ, па сам за њу била Уба Луба. Од тада ми је остао овај надимак у породици Гардиновачки.

Неколико година доцније на свет долази принцеза Јелена. Она неће следити пут својих родитеља и постаће правница. Врло брзо после Јелениног рођења, након отприлике годину дана, постајемо и кумови, тако да сам са породицом Гардиновачки сада род рођени.

По рођењу моје принцезе уследиће рођендани, породична окупљања, још чешћи сусрети, наравно колико су нам то дозвољавали ангажмани у позоришту, рад на представама и играње у њима. Памтим заједничка играње јамба до дубоко у ноћ, славе... а наш друштвени живот био је обогаћен одласком на томболу. Не у Новом Саду, него искључиво у Бечкерек (Зрењанин), где је Баја растао, живео са родитељима и започео свој глумачки живот. Није било временске непогоде која би нас могла спречити да одемо на томболу у Зрењанин. Киша, снег, поледица... нису нам могле ништа. И све је ово трајало до 2011. године. Онда је настала – тишина. Тако нагло, за мене неочекивано. Ничим изазвано, отишао је без поздрава мој друг, колега и понајпре мој велики пријатељ...

Памтићу га у радничком комбинезону у ком је одлазио на пецање, и у оделу с лептир-машном и томпусом у руци...

Господин Стеван Баја Гардиновачки.

Глумчина.

Тихомир Станић

Као оџац

План је био да одемо у Нови Сад и да ме рођака моје снаје Душице Мира Гардиновачки и њен муж Баја виде и погледају шта сам спремио за пријемни испит на Академији. Стигли смо у Нови Сад, али их нисмо пронашли... Били су на путу... Гледао сам међутим ја њих – у представи *Мушке сивари*, у режији Милоша Лазина. Памтим то као јуче да је било, а од тада је прошло четири и по деценије. Памтим: у пробној сали Српског народног позоришта је направљена дашчара, у њој је смештена публика и – брачни пар у натуралистичој, беспрекорној, узбудљивој игри. Незаборавно! Тих година, пошто сам уписао глуму на Академији, тај брачни пар ме је прихватио, благонаклоно и пријатељски, као младог колегу. Играли смо заједно у многим представама.

Године 1998, скоро двадесет година касније, позвао је редитељ Јовица Павић Бају и мене да у бањалучком Народном позоришту Републике Српске играмо у представи *Командант Сајлер* Борислава Михајловића Михиза. И баш се ту поново догодила магија. Баја је играо Карла Сајлера, војвођанског Немца који је одгојио јеврејско дете као свог сина. На почетку другог чина, у драматичној сцени спознаје, он том детету, сада нацистичком комаданту Сајлеру, саопштава породичну тајну.

Када нас је гледао на гостовању у Атељеу 212, за ову сцену и Бајину игру Петар Краљ је рекао: „Пикадо!“ Хтео је да каже да су и сцена и Баја постигли погодак у саму среду среде! Још је давне 1967. године у режији Јована Путника, у Зрењанину, Баја као млад глумац играо исту улогу. Лепио је тада браду и играо човека много старијег од својих година. А онда, тридесет једну годину касније, кад су године и искуство учинили своје, појавио се толико аутентичан, реалистичан и благонаклон, постао је супериоран партнер који узнемиреног „сина“ суочава са болном истином. Било је то нешто најлепше у чему сам као глумац учествовао.

Заједно смо сатима путовали до Бањалуке и враћали се назад, свако својој кући. Пут је водио кроз коридор. Возио је Баја и прекрстио би се када бисмо прошли поред цркве. Бринуо је о мени као да сам му дете. Водио је рачуна о свему... па и да ли имам довољно пића за уснут... и хране ако огладним... и времена да одспавам... Другарски и очински је тражио одговоре на сва питања која су ме у то доба мучила... Био је и остао ту! Уз мене! Увек стамен и поуздан. Велики глумац и човек – Стеван Гардиновачки. Као отац!

Родољубци, СНП
фото: приватна архива

Љубослав Мајера

Nomen omen est

Чувар врта, баште, џардина, цвећњака, ружичњака...

Нећу пуно – „Све сос мера“. Не могу да не споменем Владу Каћанског и његове словне „обrade“ Стеријиног *Кир Јање*: Све са мером „па ћиш до велика слава да дођиш“.

Тражим – играм се словима (што би рекла Жута Ружице Сокић: „Словаци су људи, који се играју словима“)! Тражим неке повезаности имена са предметом, послом, карактером, темпераментом „посланијем“...

ГАРДИНОВАЧКИ – човек, који је изградио *џрадину* да би очувао своју башту, свој џардин, цвећњак, ружичњак... Да би бранио и одбранио нешто у шта је уложио сву своју страст, енергију, време, љубав, посвећеност,... све што му је била егзистенција у физичком и духовном смислу.

Термин ГРАДИНА у ширем смислу обухвата: сва праисторијска налазишта са доминантним географским положајем и са фортификационим системом... (а шта ли је друго био Бајин Бечкерек него питома равница којој је фалила градина која би обезбедила заштиту од дрског, изненадног напада ветрова са Карпата, ветрова који прете његовом ружичњаку, његовој џардини, башти!?)

Баја гардиста који служи својој градини! И онда долази интуиција (емоционална интелигенција) доброг чувара вртова: сагледавање и контрола повереног му подручја, што лакше организовање одбране стеченог! Темперамент тера на брзо реаговање, а карактер сугерише промишљеност и сагледавање могуће насталих промена. Брза калкулација зарад очувања – победе!?

А победила је – игра!

Хвала Ти Бајо, хвала Миро што си га чувала, и хвала Плауте што си ми помогао!

Срђан Тимаров, Баја и Мира
Гардиновачки, *Јанез*
фото: приватна архива

Стеван Дивјаковић

Пријатељ, уметник, ауторитет

Баја у представи *Мера за меру*, СНП
фото: приватна архива

Моја ближа сарадња са господином Стеваном Гардиновачким настала је 1996. године када сам га, као управник Српског народног позоришта, предложио за директора Дrame. Један од његових услова за прихватање места директора било је ангажовање младих глумаца, а међу десетак нових који су примљени, били су и Борис Исаковић, Срђан Тимаров, Југослав Крајнов, Милован Филиповић....

Предложио је, такође, и да се на основу темељних претходних разговора начини прецизан план вишегодишње сарадње са редитељима Дејаном Мијачем, Егоном Савином и Љубославом Мајером, који би режирали најмање по једну представу сваке наредне сезоне. Оваква његова визија, која је подразумевала дугорочан план репертоара, захтевала је да унапред буду одређени и остали редитељи, дабоме у зависности од планираног генералног програма који ће бити реализован у наредним годинама.

Стеван Гардиновачки је својим огромним ауторитетом решавао све уметничке потребе глумаца, али и осталих сарадника. Увек је то чинио на обострано задовољство – и њих и Позоришта. Био је то период када је Драма Српског народног позоришта остварила високе уметничке домете естетски профилисаним репертоаром који је подржала и стручна и најшира јавност.

Имао сам задовољство што сам сарађивао са пријатељем и уметником какав је био господин Стеван Гардиновачки.

Ивана Димић

Баја Гардиновачки

Душан Јакишић, Мирослав Фабри,
Божо Јајчанин и Баја
у представи *Мера за меру*
фото: Миомир Ползовић

Имала сам прилике да сарађујем са Бајом Гардиновачким кад је био директор Дrame СНП-а деведестих, знајући га као већ чувеног глумца. Иза њега су биле чувене представе: *Покондирена шиква* из 1973, *Голубњача* из 1982, *Балкански шпијун* из 1983, *Сјран-кације* из 1991, *Чудо у „Шариану“* из 1992. године. Баја је играо у свим значајним представама и као суботички, зрењанински и, наравно, новосадски глумац, а о небројеним филмским улогама да и не говоримо. Играо је Шекспира, Гогоља, Пирандела, Стерију, Нушића, Ацу Поповића, Душка Ковачевића... Био је омиљен код публике и награђиван од критике.

Био је на пробама дисциплинован, увиђаван и ретко обзиран у сценском понашању према својим колегама. Представљао је тачку ослонаца у раду, а своје улоге је креирао са ретким даром и шармом. У опхођењу са људима био је отмен и господствен и истовремено предусретљив и ефикасан. Имао је у себи нешто од Менера Пеперкорна⁴⁵ кад би се појавио, свеједно да ли на сцени или приватно: из њега је избијала снага и харизма, врло посебна радост и неодржив оптимизам. Увек се осмехујем са миљем кад помислим на Бају Гардиновачког како хитро и бучно улеће у просторију, како не довршава ниједну реченицу, али успе муњевито да се договори и све се одмах претвара у делање и постаје оствариво.

Такав је био Баја, врло посебан и непоновљив, доајен српског глумишта.

⁴⁵ Лик из романа *Чаробни брег* Томаса Мана, прим. А. М.

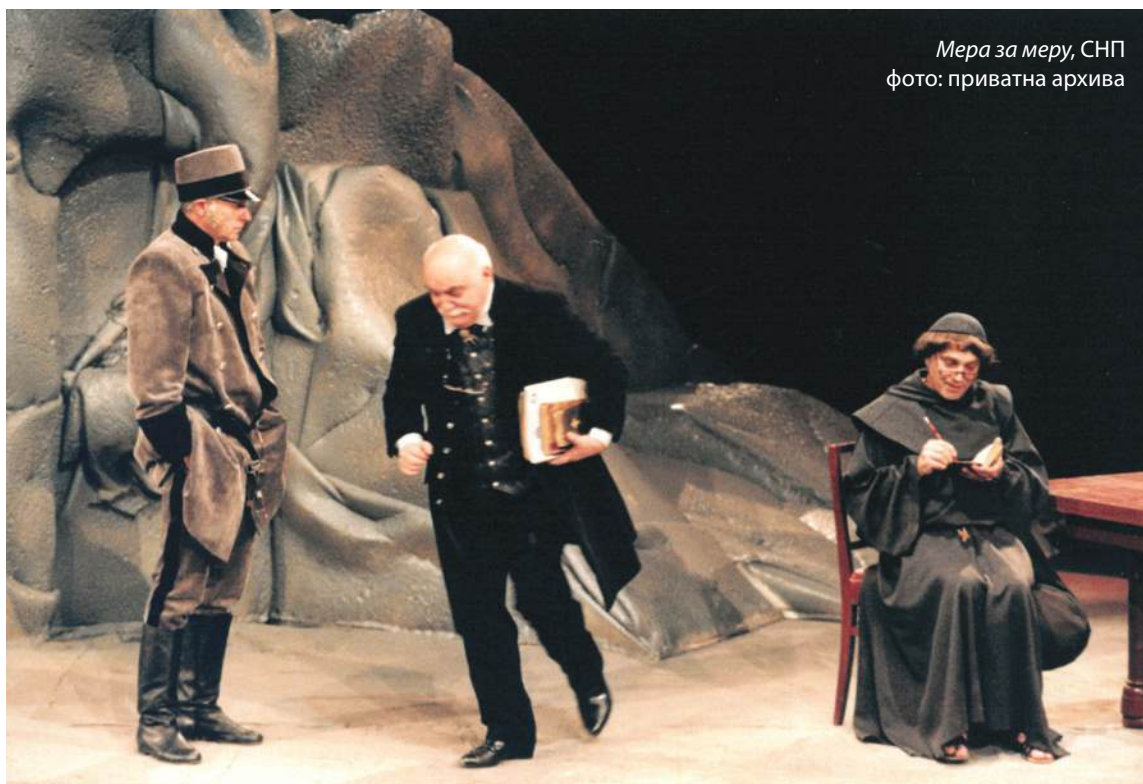
Војислав Брајовић

Срдачна особа и изузетан њлумац

Воја Брајовић и Баја, *Мера за меру*
фото: приватна архива

Срећан сам што сам играо у представи Српског народног позоришта *Мера за меру* Вилијама Шекспира у режији Дејана Мијача. Ова представа је по свему била и значајна и велика, па је таква била и по глумачком ансамблу који је у њој наступао. Дејан је том приликом окупио заиста сјајну глумачку екипу у којој су били и млади, и они средње генерације, али и старији, а сви глумачки асови: Борис Исаковић, Јасна Ђуричић, Срђан Тимаров, Драган Којић, Милован Филиповић, Васа Вртипрашки, Раде Којадиновић, Стеван Шалајић, Божо Јајчанин, Мирослав Фабри, Драгомир Пешић, Душан Јакишић, Милан Шмит, Новак Билбија, Лидија Стевановић, Јован Торачки, Вера Гардиновачки, Тања Пјевац, Ксенија Мартинов Павловић, Гордана Ђурђевић Димић, Небојша Савић, Јелена Антонијевић... Имао сам част да будем гост у овако добром ансамблу и играм улогу

Мера за меру, СНП
фото: приватна архива

Кнеза Вићенца. Српско народно је тада имало један од најбољих глумачких ансамбала у ондашњој држави, можда и најбољи, и тога сам био свестан јер сам каријеру провео у Југословенском драмском позоришту, театру који је одувек познат по најбољим глумицама и глумцима.

Овим ансамблом је, као директор Дrame Српског народног позоришта, управо у време када смо припремали *Меру за меру*, управљао Стеван Гардиновачки. Он је у овој представи и играо, али је њему било примарно то што је наш колега, што је глумац, а не што у реализацији пројекта има функцију директора. На првом месту, Баја је био изузетан партнер. У партнерској игри он је и примао, али је и активно давао, што је осталима на позорници олакшавало игру и чинило је узбудљивијом, креативнијом; тиме што је давао, подстицао је и инспирисао оне с којима је био на сцени. Искуство ми вели да су баш такви глумци – најбољи партнери. Но, и мимо онога што је нудио у представама и у процесу проба, Гардиновачки је био један од пријатнијих људи које сам срео у позоришту.

Осим тога, треба само погледати глумачку поделу за *Меру*, али и за друге представе које су настале у доба када је био директор, па ћемо видети да је управо Гардиновачки отворио врата читавој плејади тада веома младих глумаца, међу којима су неки данас наши најбољи, рецимо Јасна Ђуричић и Борис Исаковић. Уосталом, само је у подели за *Меру* било четворо добитника „Добричиног прстена“!

Мимо сцене, Баја Гардиновачки је био изузетно срдчан човек с којим је било дивно дружити се. Када ми, људи из позоришта, говоримо једни о другима, првенствено водимо рачуна о овој људској димензији наших колега и колегиница, јер о ономе што припада сфери уметности свој суд треба да дају други, понајпре публика и критика. Зато је нама толико важно да нагласимо оно људско у нашим колегама, а Гардиновачки је у себи имао и једно и друго – био је дивна особа и изузетан уметник.

Борис Исаковић

Чика Баја

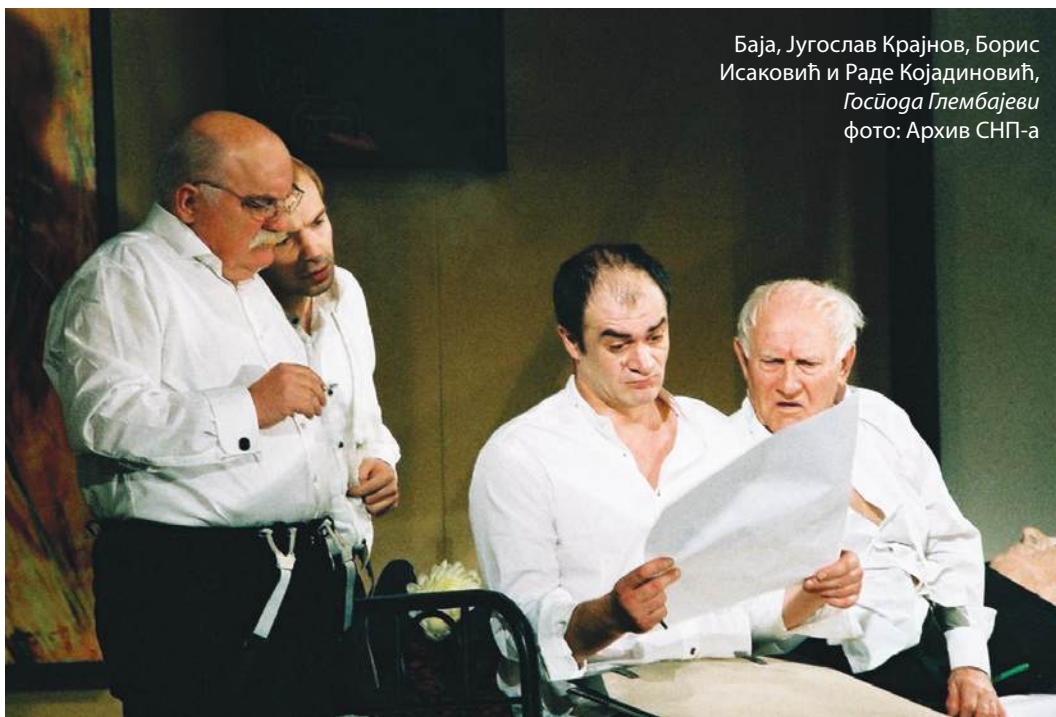
Чика Баја је мој први филмски отац. Имао сам тада, када је постао мој први филмски отац, осам или девет година. Много година касније, мојим доласком у Српско народно позориште, постао је и мој позоришни отац.

Прву Стеријину награду добио сам од жирија у којем је, наравно, био и Стеван Гардиновачки. Недуго затим, као директор Дrame СНП-а, чика Баја ме је произвео у младог првака (*jeun premier*). Дакле, све своје успехе на самом почетку каријере дугујем на одређени начин – чика Баји, његовој искреној подршци и својеврсном заштитничком односу. А тај је однос, кроз године које су протицале, на најлепши могући начин из пријатељства и поштовања у професији прерастао у нешто што је и много више од тога. Као да смо постали фамилија.

Наравно да је и његова Мира, а наша Мирка, здушно доприносила томе, тако да сада кад нашег и мог чика Баје нажалост више нема, она чини да ово наше пријатељство не нестане. Срећан сам због тога. Јер то је ретко.

Уз чика Бају сам учио да волим позориште. Од њега сам научио и да оно не трпи компромисе и да тражи најбоље глумце на најбољим местима у подели. Поштовао је и славио дар! Лако је било радити са Бајом на сцени. Огромно задовољство водити с њим разговоре о позоришту и глуми. Огромно задовољство је, уосталом, било ћаскати о чему год с њим, наравно уз неко добро вино. Дивно је било с њим у друштву смејати се и радовати животу.

Много сам волео Бају Гардиновачког. И остаће заувек у мом срцу.

Баја, Југослав Крајнов, Борис
Исаковић и Раде Којадиновић,
Госђода Глембајеви
фото: Архив СНП-а

Гордана Каменаровић

Нейоновљива бајка

Ово је једна, сасвим лична цртица о нашем драгом, великом, непоновљивом колеги, а пре свега другу, Баји Гардиновачком.

Било је немогуће не бити свестан Бајиног присуства – и на сцени и ван ње. Не (само) због упечатљиве појаве и звонког гласа, него због огромне енергије која је исијавала из њега. Неко би је једноставно назвао харизмом. Ја бих рекла – то је оно што раздваја глумца од ГЛУМЧИНЕ. А ова енергија је била све само не агресивна. Уз њу се партнер осећао сигурним и заштићеним, као огрнутим топлим покривачем поверења.

Младе глумце је прихватао с поштовањем као себи равне, а тако се према њима и опходио. Уживао је у енергији младости, њиховом повременом анархизму и неконвенционалности, па и греховима. То је и њега одржавало духом младим и непрестано радозналим. Никада за себе није тражио специјални статус, није наметао сваја решења и идеје, али ауторитет који је својим талентом и посвећеношћу природно и несвесно носио, чинили су да се с радошћу угледамо и учимо од њега.

Сећам се ситуације (глумачке најгоре ноћне море), кад сам једини пут избрисала из свести чињеницу да те вечери имам представу. Телефон је звонио, јавио се Баја, који ми је играо оца, али у том периоду био и директор Дrame. „Голе, је л’ знаш да вечерас играмо?“ У мени се све срушило, већ сам се видела на стубу срама због отказане представе... На мој узвик: „Не!“, одговорио је: „Не брини, ако одмах кренеш, стићи ћеш до своје сцене.“ Кренула сам на-врат-на-нос и ушла у позориште у тренутку када је представа већ почињала. Улетела сам у гардеробу, а на пулту ме је чекала кафа, коју ми је он поручио, да дођем к себи током пресвлачења. И стигла сам. Иза завесе сам га само загрлила. Никада то више нисмо поменули.

Ја сам само једна од срећних што су имали прилику да на сцени осете његов поглед који је уливао сигурност, из кога је извијала радост игре и сусрета с партнером. То се не заборавља. То је био наш Бајсони. Ахој!

Драгиња Вогањац

Писмо

Драги Чика Момо,

Недостаје ми наша бела кафа и барено јаје, макар и са длаком.

Данима ми одјекују у глави твоје речи: „У изопаченом времену живимо“⁴⁶.

Рекао си: све се умара и лапи и мирис и смрад, и слава и пораз, ништа није вечно.

Људи су вечни, чика Момо. Знаш колико их је много дошло у наш крај. Паметни, храбри, даровити, а све млади, а „млађи ми људи увек емпасују нег старији“.

Можда се све одвија „мимо наших снова“, али их зато има много и „лепи су, одишу ко земља после пролећне кише“.

Ми смо људи који живе од снова, једни умиру, други се рађају и заправо све остаје исто.

Знаш шта, сутра ћу „појачати тај наш радио, одврнућу до краја да грми што јаче може. Из ината нек трешти...“

Чућеш и ти ту музику!

Воли те Зора (Шишарка)

Драгиња Вогањац,
Гордана Ђурђевић Димић и Баја
Бела кафа, СНП
фото: Бранислав Лучић

⁴⁶ Сви цитати су из драме *Бела кафа* Александра Поповића.

Јасна Ђуричић

Бојови бирају ко ће им се приближити

Дивни, дивни Стеван Баја Гардиновачки!

У себи је носио скромност, дубину, топлину, господство, одговорност и истину. И као такав, био је најбољи представник достојанства, тишине и ширине војвођанске равнице. Никад у пози, миран и ненаметљив, а освајач пажње где год се појави. То могу људи који имају јак унутрашњи живот, који разумеју живот и људе, у чијем се дубоком погледу све види, а у застојима између речи све разуме. Страствено заљубљен у позив, колега који пружа подстрек, а као директор добар посматрач и човек од укуса.

И да је само уговорио *Меру за меру*, а не и играо у њој, било би довољно... Омиљени глумац мог омиљеног Дејана Мијача, али и Егона, двојице редитеља који су своје највеће представе изнедрили баш у Српском народном позоришту, и који, као и многи други, поделу без њега нису правили. Усхићење се осећало увек када би причао о тим многобројним великим представама чији је био део. Благо њему! Велика је то срећа, али, као што знамо, није случајно што је Небо баш њему подарило такве улоге и процесе, такве велике представе и успехе. Богови бирају кога ће пустити да им се приближи...

Оно најлепше што ми је у сећању на њега је заједништво и љубав којом су он и његова Мира пленили где год да се појаве, увек бивајући преко потребан пример и вазда жива инспирација за веру у достојанствену подршку и љубав између двоје људи. Леп, богат и испуњен живот имао је Баја. Сада негде пред Боговима наступа.

Баја, Зоран Богданов, Предраг Пеца
Ејдус, Јасна Ђуричић и Борис Исаковић,
Госјода Глембајеви, СНП
фото: Архив СНП-а

Лидија Стевановић

Барг

„Лидоч, Лидоч“. Чујем Бајин глас и данас.

Баја ми је одавно дао овај надимак – тако ме је звао, тако ме и данас зову колеге. Предиван надимак.

Чика Баја. Стеван Баја Гардиновачки. Играли смо у многим представама заједно. Смирен, концентрисан и стрпљив. Таквог га памтим са проба. Непогрешиво је знао шта редитељ жели и тражи од сваког од нас. На пробама и на представама имала сам колегу-партнера на кога сам могла да се ослоним и тражим савет.

Једно време Баја је био директор Дrame Српског народног позоришта. Правио је одличан репертоар, звао добре редитеље. То је било златно доба Дrame.

Баји сам се увек обраћала са Ви. Дружили смо се и ван сцене, али увек на Ви. Другачије није могло. Велико поштовање сам имала према њему.

Био је уметник, бард.

Нећу набројати наше заједничке представе, нека се тиме баве позоришни историчари.

Баја је био и остао заштитни знак Српског народног позоришта.

Мера за меру
фото: Бранислав Лучић

Кад је позориште имало бркове

Децембар је 1998. године. Службена Југо Флорида СНП-а граби аутопутем Београд-Ниш. Баја је за воланом, на сувозачком месту – ја, тада млађани редитељ Дrame СНП-а. Идемо за Крушевац да гледамо *Ћелаву ђевачицу* у режији Јагоша Марковића, са идејом да после седнемо са Јагошем и да договоримо његову режију у СНП-у. Пут нам брзо пролази док ћаскамо о свему и свачему, понајвише о Бајиној крушевачкој тазбини и гастрономији тог краја.

Кад смо се искључили са ауто-пута, Баја ме прекида наглим притиском десне подлактице преко мојих груди којом ме прилепи за наслон седишта. Потом врати руку на волан и наставља да вози као да ништа није било. Помислим можда је случајно и таман кад сам наставио да причам – Баја ме поново снажно прикуца за наслон. Тек тад схватам да он то махинално ради кад год је принуђен да мало оштрије закочи. До Крушевца исто се понавља још неколико пута. Кришом се смејуљим док замишљам одакле Баји оваква рефлексна реакција. Мора да је од деценија вожње његовог „вартбургџинија“ (Wartburg лимузина од миља) у коме је Бајина подлактица била једини безбедносни систем. Онда помислим да су деценијама на сувозачком месту биле Мира, а потом Вера и Јелена кад су одрасле. То је заштитнички рефлекс, овог пута према неком ког зна тек годину дана, и који није његово, али јесте нечије дете.

Наслов мог прилога за монографију посвећену Стевану Баји Гардиновачком је парафраза наслова сјајне књиге биографске прозе *Кад је свети имао бркове* у којој Ана Радмиловић прича о Зорану Радмиловићу, али као оцу. Баја је, као што знамо, попут Зорана имао такорећи амблематичне бркове. Ми, тадашњи питомци Српског народног позоришта, смо га само таквог и познавали – са брковима. Када га видимо млађег у неком старом филму, без бркова, то нам некако није Баја.

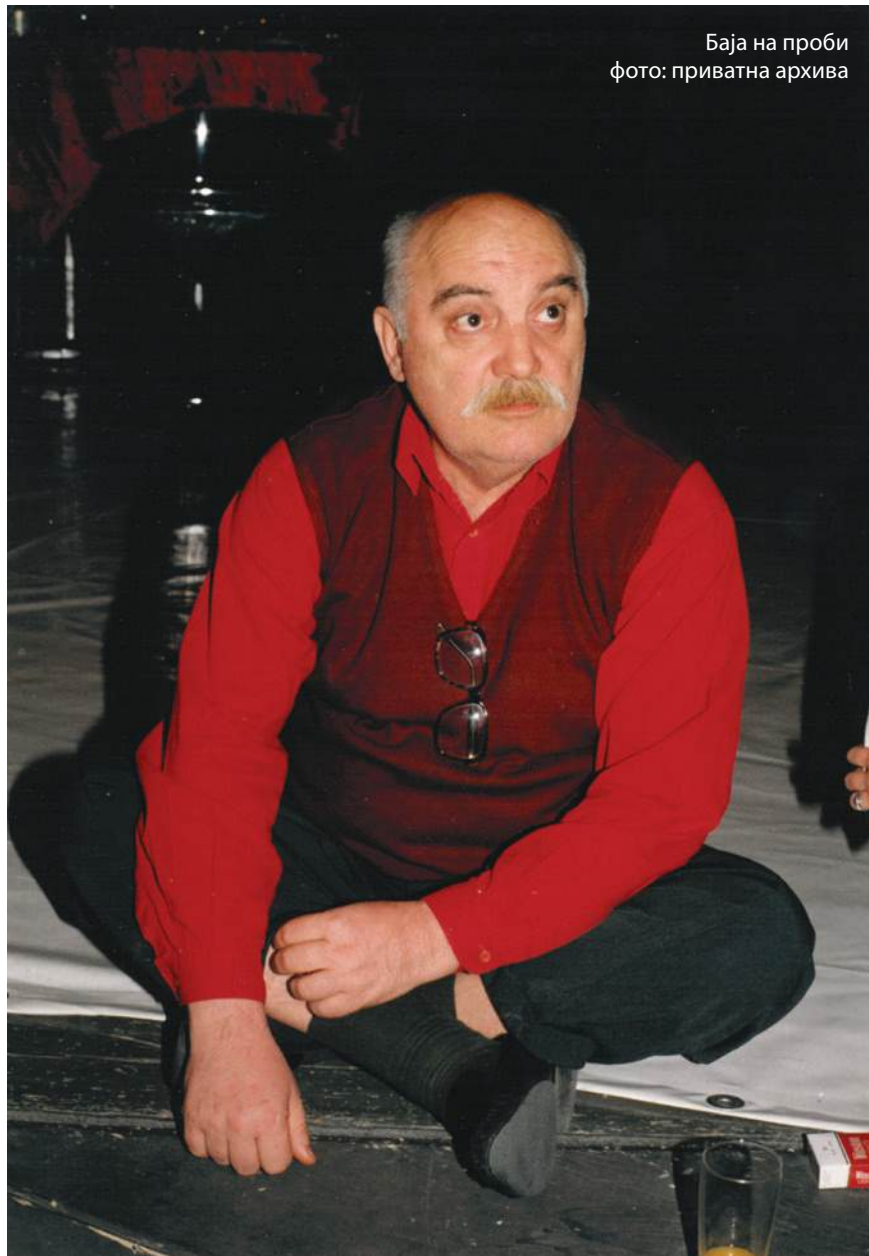
Бркови су овде, као и у Аниној књизи, метафора очинске фигуре, а мој прилог је сведочанство младог позоришника о Баји као директору Дrame СНП-а. Баја је за свог мандата од 1996. до 1999. године у ансамбл Дrame примио читаву плејаду младих, било у радни однос или као стипендисте. Поред мене, Бајини питомци су били још и Милорад Капор, Небојша Савић, Иван Церовић, Милован Филиповић, Јована Стипић, Вера Гардиновачки, Срђан Тимаров и Југослав Крајнов. Идеја је била јасна: подмладити ансамбл. Али постојао је још један разлог због чега је у великом таласу Баја довео младе уметнике.

Будући да сам био једини редитељ Дrame и да у том периоду Драма није имала драматурга, Баја ме је сматрао за неформалног помоћника, те ми је поверавао и своје планове. Једна од ствари која га је бринула била је идеја која је циркулисала у Управном одбору позоришта да се Камерна сцена укине и да постане само пробна сала. Уместо дебатована на ту тему, Баја се одлучио да на делу покаже колико би та одлука била погрешна. У поверењу ми је рекао да жели да ова млада група узме Камерну сцену под своје, да донесе свежу енергију и нову, тој генерацији ближу публику.

Енергије и дрскости смо имали на претек, али не и много практичног знања. У вишечасовним разговорима након контролних проба Баја је наступао као „строги ћале“. Нимало попушта на младост за и најмању стилску и жанровску недоследност, лошу

артикулацију, немотивисаност поступка. Можете претпоставити да смо сваки други Бајин коментар сматрали старомодним. Шта ћете, кочоперност је обрнуто пропорционална искуству. Од све те Бајине паске и свеprisутности у нашим уметничким почецима, ми смо почели између себе да разговарамо искључиво имитирајући Бајине фигуре, интонацију и његов тешки јужнобачки изговор, све са глађењем бркова, томпусом и одбијањем дима. Срђан Тимаров и ја и дан данас кад се сретнемо причамо само „бајински“, осим кад је нешто веома озбиљно у питању.

Оно што тада нисмо умели да перцепирамо је да смо, иако свакодневно „рибани“, заправо били заштићени. Баја ником није дао у ту башту. Нисмо знали ни да је Баја, као и сви други директори Дrame пре и после њега, био на удару дежурних сплеткароша унутар куће. Још мање смо знали за спољне притиске које је Баја трпео због нашег политичког ангажмана у представама. Ништа од тога није стизало до пробне сале и до

Баја на проби
фото: приватна архива

нас. Баја је све то крио од нас, да нас не контаминира, баш као што је читавог живота подлактицом надомешћивао непостојећи ваздушни јастук „вартбурџинија“ да заштити своје најмилије на сувозачком седишту.

Кажу за позоришнике да су вечита деца. Али да би деца могла да буду слободна у ра-
зиграности, машти и уметничком ризику, неко мора да се одрекне дечачког у себи и да
буде очинска фигура. Баја се за свог мандата одрекао глуме и осим мале улоге у *Мери
за меру*, у којој су играли практично сви активни чланови ансамбла, није се појављивао
на сцени.

То подсећа на златно доба Атељеа 212. Над њим је бдила Мира Траиловић и штити-
ла интегритет пробе, представе, глумца и глумице. Крхка је позоришна твар, толико
крхка да један злонамеран може да сруши заједнички напор двадесет добронамерних.
О спољним утицајима из партијских комитета и државне бирократије да и не говоримо.
Атеље је имао срећу да има Миру која је била спремна да од уметнице и даме постане
„булдожер у бунди“, како су је у шали звали.

Бајин мандат је трајао неупоредиво краће од Мириног у Атељеу, свега три године, јер
се он повукао са места директора Дrame да би пензију дочекао као оно што је одувек
био – глумац. Ефективно у питању су само две пуне сезоне, јер је трећа, она 1999. годи-
не, прекинута ратом. Упркос санкцијама и буџетима који су позориштима омогућавали
да раде тек 3 до 4 представе по сезони, за Бајиног кратког ваката настале су представе
које су Дramу СНП-а вратиле у сам врх српског позоришта (*Сабирни ценџар* и *Мачка на
усијаном лименом крову*, у режији Љубослава Мајере, Јагошеве *Мараџонке*, *Пеја или
џрилајођавање анђела* у режији Ласла Бабарџија – да поменем само неке). Врхунац ње-
говог мандата је истовремено и врхунац класичног, драмског театра на овим, српским
и ех уи просторима – Мијачева *Мера за меру*. Ако постоји перфекција у театру, онда је
то била *Мера за меру*. У сваком сегменту. Ко је представу видео, могао је да осети пажњу
и време које је сваком детаљу придавао Баја као продуцент. И овде се, као и у раду са
нама почетницима на Камерној сцени, могла видети рука брижљивог баштована.

Са ове дистанце јасније се разликује битно од небитног. Ми смо имали срећу да стаса-
вамо у околностима у којима је неко склонио све небитно да би нам створио простор
да се бавимо само оним што је битно. А то је свето тројство доброг позоришта: доку-
чити текст, себе (глумца, редитеља) и гледаоца (време и друштво у ком стварамо). И
апсолутно ништа више ван тога. За мене је и дан данас управо у томе сврха постојања
институционалног позоришта. Пошто смо у таквим условима почели, мислили смо да
је свугде и увек тако. Тако је, нажалост, само понекад. Можда је то само носталгија, али
чини ми се да је позориште имало више смисла кад је имало бркове.

Милован Филиповић Ера

Колеџа, мој први директор и Ауторитет

Од свих Гардиновачких, прво сам упознао Веру, на пријемном за глуму 1993. године. Уписали смо последњу класу великог Бранка Плеше на новосадској Академији. Случајно или не, били смо толико различити да нас је управо то неком невероватном брзином зближило. Вера је била најстарија, а ја најмлађи на класи, Вера је увек била близу глуми и глумцима, а ја нисам. Од првог дана она је постала мој заштитник, пријатељ, неко на кога увек могу да се ослоним. Тада, на пријемном, нисам имао појма ко су Верини родитељи, знао сам само да је две године раније била у ужем избору, а да је њен отац био против тога да студира глуму. Ето, мислио сам, ипак имамо нешто заједничко.

У октобру исте године започели смо да студирамо. На једном од првих часова професор нас је питао шта је глума? Свако је имао неку своју филозофију, углавном погрешну, а онда је питао Веру: „Шта су твоји родитељи?“ „Глумци“, одговорила је Вера. „И добро, шта је онда глума?“ „Па, посао“, рекла је. Знала је оно што ћемо ми остали сазнавати касније. А моје незнање о позоришту било је бесконачно. Колеге ми рекоше да је Верина мајка сјајна глумица, а да јој је отац велика фаца – како је могуће да то не знам!?

Исте вечери, чини ми се, била је премијера представе *После ђола века* на Камерној сцени Српског народног позоришта. Тада сам први пут ушао у зграду позоришта у коме, ево, радим већ скоро тридесет година. Када је представа почела, готово гласно сам рекао Вери: „Еј, овог глумца знам!“ „То је мој тата“, одговорила је. Тако сам упознао чика Бају.

Убрзо сам упознао и Миру и Јелену. И заиста, од тада је у оним тешким и сиромашним временима, један студент из провинције од ове породице увек могао да рачуна на помоћ и подршку.

Није мала ствар када ти на сваки испит и колоквијум дођу такве глумачке громаде попут Мире и Баје.

Деведесет шесте, био сам трећа година Академије, Вера је ушла у учионицу и саопштила ми да ћу играти у *Ревизору* који се спрема у СНП-у. Баја је, наравно, играо Градоначелника, а ја сам био Мишка. Имао сам једну сцену са текстом и још једну без текста. Нисам пропустио ниједну пробу. Гледао сам чика Бају како осваја ову велику улогу и како, од прве до последње пробе, позорницу претвара у свој простор. Већ тада чика Баја је за мене постао АУТОРИТЕТ. То је и остао...

Неколико година касније чика Баја је постао директор Дrame СНП-а, и одлучио да у ансамбл запосли младе глумце; имао сам срећу да сам био међу одабранима.

Биле су то две сјајне сезоне у СНП-у. Тада су настале неке, сада већ антологијске представе. Уз чика Бајину подршку тражио сам своје место у тадашњем ансамблу. У међувремену су тешка времена постала још тежа, преживели смо бомбардовање, а одмах након тога морао сам у војску. Када сам се вратио у Нови Сад Вера је већ живела у Немачкој, а чика Баја више није био директор Дrame. Постали смо колеге. Ја сам њега увек ословљавао са „чика Бајо“, а он мене баш тако – колега.

Од овог колеге увек сам добијао најдобронамерније и најконкретније савете, тако важне за сваког глумца, нарочито ако је млад. По правилу, имао сам огромну трему када

бих знао да гледа неку од представа у којима сам играо. Не, није чика Баја био строг или непријатан, али осећао бих узбуђење зато што ми је његово мишљење било важно. А знао сам и да ће ми рећи – истину, баш као и да ће је образложити. Те његове истине су ми увек биле истински од огромне помоћи. И, што је нарочито важно, временом сам ову истину научио да читам и без разговора с њим. Такође, научио сам и да само на основу чика Бајиног покрета разумем какво је његово мишљење и о мојој игри и о представи. Довољно је, наиме, било да ми покаже увис подигнут или на доле усмерен палац, да видим његову гримасу, његов поглед... и све ми је бивало јасно.

Мој однос према чика Баји био је условљен и чињеницом да сам одувек био свестан да имам његову подршку, а то је код мене стварало обавезу. Осећао сам да не смем да га разочарам или изневерим његово поверење. Уосталом, када би био задовољан оним што сам на сцени урадио, знао је да, онако у пролазу, кратко каже: „Нисам погрешно, лепи мој“. За мене је то био најважнији комплимент, јер је долазио од мог АУТОРИТЕТА.

Када је чика Баја отишао, нисам ни покушао да нађем некога ко би ми био Ауторитет, некога ко би чика Бају заменио. Можда за тако нечим није ни било потребе. Године су пролазиле, постао сам директор Дrame. Тада, у таквој ситуацији, непрестано бих мислио шта би ми чика Баја саветовао. Знао сам, рецимо, да би он подржао младе колеге, па сам на том трагу радио на обнови ансамбла и, баш као што је и Баја то чинио као директор, у Дramу СНП-а смо довели много младих глумаца.

У ходнику, испред дирекције Дrame, поставили смо фотографије глумаца који су били велики када сам ја улазио у ансамбл. На једној је, наравно, чика Баја. Док је канцеларија директора била моје радно место, застао бих поред његове фотографије и увек би ми његов поглед рекао: „Пази шта радиш, немој да ме разочараш, лепи!“

Данас, са колегом Марком Марковићем, често цитирам чика Бају, од оне чувене: „Дуго сам био *Рубинов*⁴⁷ манекен“, до неких суштинских истина изговорених можда у шали. Једну такву добро памтим. Када би се повео разговор о глумачким групама, чика Баја је имао своју „систематизацију“. „У позоришту – говорио је – постоје четири врсте глумаца: они који носе, они који доприносе, они који не сметају и они који одмажу. Само, лепи, никада немој да будеш у овој четвртој категорији...“

⁴⁷ Мисли се на *Рубинов* вињак.

Милорад Капор

Каг је Бої земљом ходио

Прича каже да, док је „Бог још увек ходао земљом“, добри, племенити, паметни и талентовани су се нешто питали. Чика Баја је био саздан од много више дивних особина у односу на горе побројане, па је и на основу ових својих особина замољен да малчице запостави своју дотадашњу стопроцентну посвећеност музама Талији и Мелпомени, те да глумачки ансамбл најстаријег нашег националног професионалног театра одржи на путу успеха уметничке игре који су утрли славни претходници, али и да га поведе даље.

А даље, каже ова прича, чика Баја је приметио да је глумачком ансамблу, након мноооо-го година, неопходно освежење новим лицима. Зато се запутио далеко од оних кафана где су се иначе наметали разни кандидати за статус глумаца, те је отишао на Академију уметности. Тамо је у мраку учионица видео много младих глумаца, па је између њих изабрао кандидате достојне Српског народног позоришта.

Ова прича још вели да је чика Баја био попут оца даровитим али хировитим и амбициозним клинцима које је одабрао и увео у позоришни ангажман. Дувао им је у крила желећи да уметнички и људски високо полете, мудро и искрено их прекоревао када би се ови отимали, кроз рупице на сценским завесама гвирио и гледао их на позорници, радујући се сваком аплаузу који би ови његови пулени добијали. А и они су упијали његов занат, од њега учили како се ваља изборити са великим, захтевним драмским ролама, како заслужити најпрестижније уметничке награде, како исказати властити став и кроз њега изразити поштовање свим својим колегама и уметничким сарадницима, али, ипак, како, поврх свега, остати посвећен и скроман. И нико од оних који су били тадашњи чика Бајин избор, док је он међу њима ходио, није скренуо са пута који им је он маркирао, све.

Тај чика Баја имао је брчине, а испод њих је, у устима, имао цигар. Имао је и дивне и миле, крупне очи. Имао је и слатке гласове: „Ш, Ж, Ч и Ћ“, које су сви волели да имитирају. Имао је он и своје прелепе и предобре виле – Мирјану, Веру и Јелену, којима је био посвећен и које су га надахњивале.

Ето, такви људи су некада овом земљом ходили са Богом, а ову истиниту причу вам је испричао чика Бајин Капорица. Па када овај лист некако (случајно) доспе и међу Стеванове прсте, нека прочита и ово: недостајеш ми мој чика Баја, много... ш’му матер!

Баја, Милорад Капор и Раде Којадиновић
на гостовању у Будви
фото: приватна архива

Срђан Тимаров

Свечани јлумац – Сїеван Баја Гардиновачки

Срђан Тимаров и Баја, Јанез
фото: приватна архива

Одувек сам баш тако замишљао правог глумца. Видео сам га таквог. Њега! Баш такав став, глас, изглед, однос према глуми... Такав на сцени, на делу, а такав и иза сцене, такав и у кафани... Прави глумац! Свечан! Гласан! Присутан! Када је он ту, нема ти друге – исправиш кичму. Успостави се неки виши ниво, неко посебно достојанство, постанеш свестан важности професије и осетиш укус правог позоришта. Када си поред Њега као да полагеш Свечану обавезу.

Памтим колико је поштовао оне који су пре њега стварали Српско народно позориште, са каквим је само наклоном говорио о њима. Па како се одевао за премијере – свечано одело, лептир машна... Али памтим и да смо једну нову годину дочекали у дому Гардиновачких у пижамама – пижама парти; то смо ми, млади глумци, задали, а он је прихватио.

Владислав Каћански, Срђан
Тимаров, Мирко Петковић и Баја,
Свети Георгије убија аждаху
фото: приватна архива

Чика Баја – себе је тако звао.

Лепи мој – то смо му били ми, тада млади.

Врло смо га често цитирали, а и имитирали.

О његовој посвећености сведочи и једно вече у „Треми“ (позоришном клубу СНП-а). Био сам прва година глуме, мрачних 90-тих, и тешко сам дошао до најважнијег уџбеника глуме, *Система* Станиславског. Баја примети да ту књигу држим у рукама и каже: „Лепи, дај ми тог Станиславског на неколико дана да чика Баја то мало прелиста“. Обнављао се глумачки, није допуштао да зарђа, занимала га је глума суштински јер је увек изнова учио. Такви су веома ретки.

Увек је био ту! Од мог првог корака у позоришном свету. И некако је увек био са мном у оним најважнијим тренуцима. Био је ту када сам гледао своју прву представу у СНП-у. Али, и када сам у животу играо своју прву улогу у представи *Свети Георгије убива аждаху*. Па и ону другу у представи *Три чекића (а о срџу да и не ѿговоримо)*. Дао ми је прву главну улогу у животу, било је то у представи *Јанез*, а био сам прва година глуме, тек сам кренуо. Веровао је у мене. За ову улогу сам добио и своју прву глумачку награду. Скупа смо, на истом фестивалу награђени за улоге у истој представи. Тако смо опет били заједно.

Онда је уследио низ заједничких представа у СНП-у, а затим и круна нашег односа и заједничког пута – *Мера за меру* и *Луђио*, кога сам одиграо, једна од мени најзначајнијих и најдражих улога, одвели су ме у Југословенско драмско позориште. Баја је тада био директор Дrame СНП-а и играли смо заједно у овој представи. Као да ме је тада послао за Београд, у који је некада давно и сам намеравао да оде и да тамо игра. Када је имао емисију на Телевизији Нови Сад, направљену њему у част, желео је да будем његов гост. Почели смо заједно и рад на *Покондиреној џикви* (приватни пројекат), али нам се није посрећило да „изађемо“. И поново ме је хтео у подели.

Гледао сам и од њега учио како је „до краја“, истим ангажманом и несмањеном снагом играо сваку представу, па и у најмањем месту (неким би то била „тезга“, али не и њему). Вучни глумац, плејер, увек локомотива – и у главним и оним мањим улогама. Увек исти жар, исто хтење, исти високи ниво.

Уз њега сам са представом *Јанез* искусио и глумачко „чергарење“; било је то 90-их година, оних најтежих. Где све нисмо играли. Научио сам како се зарађује глумачки хлеб и како се за њега поштено и тешко изгара. Баја је био строги чувар, оријентир, референтна тачка унутар позоришне куће. Навијач, посвећени заљубљеник и чувар професије. Разговарао је па се и расправљао – увек о глуми, о представи, о позоришту. Па и када се зезао, биле су то театарске анегдоте, шале. Театар је био његов живот. Али је то био и Камењар – његова викендица. Са сломљеном ногом на гостовању играо је насловну улогу у *Јанезу*: нога у гипсу, он на штакама, а летње доба, претопло. Није било отказивања.

Он је у мене, сигурно подсвесно, „уписао“ мој садашњи однос према театру: Представа и Театар увек су свечаност! Празник! А Баја је у том Празнику увек био припадајући, прави, свечани Глумац.

И за крај, тренутак који ми највише значи. Година је 1986, 16. је септембар, премијера представе *Свети Георгије убива аждаху*, режира Егон Савин, Српско народно. Имам десет година и играм значајну дечију улогу Ванета Сирочета. Моја прва рола икад. Имам такву трему да ми је пред почетак представе крв поцурила из носа. На реду је сцена у којој Ване треба Нинку Белотићу (игра га Баја) да изрецитује дугачку песму *Прилеј*. Стајем пред Бају, он ми у очима прочита свашта, а понајвише страх, па ми ставља руку на раме, постави ме да лепо стојим, погледа у очи и сасвим приватно, само да ја чујем, каже: „Ајде“.

То „Ајде“ било је моје позоришно-глумачко крштење.

Хвала од срца и заувек мој Чика Бајо!

Александар Ђурица

Симбол Града и Позоришта

Већ извесно време размишљам о томе да би требало да напишем текст о нашем великом глумцу Стевану Гардиновачком Баји. И ево, то сада радим у последњи час, не због тога што сам заборавио, нити је разлог то што немам инспирацију. Желео сам, наиме, да напишем текст који би био ефектан, а који би био одраз мојих сећања на Бају Гардиновачког.

Када помислим на Нови Сад, рађају ми се многобројне асоцијације, што је, ваљда, и нормално јер је то мој родни град. Поред свих људи, догађаја, топонима који мени лично значе Нови Сад, постоје и неки универзални симболи овога града.

Отуда, уз Петроварадинску тврђаву све са сатом, тамбураша, ФК Војводине, Дунава, Штранда... постоје и људи који својим именом и делом персонификују овај прелепи град – Мирослав Антић, Вујадин Бошков, Ђорђе Балашевић... Један од тих људи који су задужили овај град, не само зато што је био део најбољег ансамбла у послератној Југославији (СНП осамдесетих и раних деведесетих година), него због чињенице да кад год се помене његово име, асоцијација је Нови Сад. И обрнуто. Или заједно. Неодвојиво.

Дакле, велики глумац и човек СТЕВАН ГАРДИНОВАЧКИ – НОВОСАЂАНИН!

Баја на
Петроварадинској тврђави
фото: приватна архива

Бранислав Трифуновић

Један је Баја

Касним на прву пробу. То је једино што никада не смем јер сам студент и јер ми је то прва представа у Српском народном позоришту и нико ме више неће никада звати да глумим. И потпуно ћу то разумети. Ја касним, а тамо седе неки озбиљни глумци и један од најозбиљнијих. А ја касним! Мене ће неко да чека. Улазим у позориште, у пробну салу, дим је већ свуда, кафе су попијене, а ја гледам где он седи. „Извините молим вас, сат није звонио. Бла, бла...” и само чујем „Добро јутро, сине. Само седи”.

Нико више ништа није рекао јер је он своје рекао: „Добро јутро, сине.”

У мом крају кад бисмо, ретко додуше, за неког рекли да је баја, то је значило да је тај шмекер и господин, храбар и емотиван, духовит и паметан, оштар и праведан, нежан и некако ненаметљив. Не знам ко је њему дао надимак, али је то једини случај за који знам да апсолутно пристаје оном ко га носи. Како на сцени, тако и у животу.

И глупо је кад за живота неким људима не кажемо хвала за све што су нам дали, а ни сами нису знали колико нам то значи. Хвала за све улоге које смо упијали, хвала за све савете иза сцене и хвала што сте ме пустили да седим ту негде поред и мислим да учествујем у разговору и хвала што сам видео како то у ствари треба да изгледа.

И што се мене тиче, само је један баја на овом свету. Баја Гардиновачки.

Банетова прва представа на сцени
Српског народног позоришта
Право на Руса са Јованом Стипић
фото: Марко Миловић

Даринка Николић

Све са мером

Мера за меру, СНП
фото: Бранислав Лучић

Баја Гардиновачки је био надасве упечатљива глумачка појава: имао је посебну сценску присутност, оно што зовемо „харизмом“. Отуда, кад се нешто дешава на сцени – било да он има неку реплику, или да ћути – гледалац одмах обрати пажњу на њега, сви погледи из гледалишта иду ка њему. Уз то, имао је аутентични баритон и наступ сигуран и упечатљив. Али, Баја се ниједног тренутка није нешто нарочито трудио да ову присутност постигне, он је напосто то *био* – и баш ова његова особина ме је одувек фасцинирала. Довољно је било да се појави на сцени – ти ћеш да га одмах запамтиш.

Друго, Баја Гардиновачки готово никада није претеривао у свом глумачком изразу. Запамтила сам га прво по улогама у комичком жанру: редитељи су га тада највише бирали за комедију – али је и он имао дар за комедију, а играјући је, никада није прибегавао претеривању, нити карикатури. Играо је Стерију, рецимо у *Лажу и њаралажи*, па онда слугу Јована у *Покондиреној њикви*, Мијачевој чувеној представи, али је он и ове најразноврсније комичне ликове играо управо на доследно препознатљив начин – „све са мером“, што би рекао Стеријин Јања. Баја је увек умео да се контролише. Играо је најшири класични репертоар комедије, али је и при тумачењу модернијих комичних тексто-

ва по правилу показивао велику самоконтролу, и што је исто тако важно, показивао је добар укус: увек је знао када је доста.

Што се тиче појаве у „озбиљнијим“ жанровима, издвојила бих, као једну од најважнијих, улогу Просјака у *Чуду* у „Шарјану“ Љубомира Симовића. Све је ту на неки уравнотежен начин упечаљиво, али ништа није пренаглашено. А тек као Ескало у другој Мијачевој антологијској представи у Српском народном позоришту, у *Мери за меру* – та позиција, начин на који Баја игра овај лик, постаје као нека врста амалгама, боље рећи константе која на окупу држи основу ове представе. Памтим још једну његову интригантну и крајње модерно одиграну улогу, насловну ролу у *Јанезу* Синеке Ковачевића, у режији Љубослава Мајере.

Да је Баја умео и знао убедљиво да тумачи и оне, у модерном смислу трагичне улоге, показује и његова интерпретација Лугара у Мијачевој *Голубњачи*. Ову, али и на сличан начин друге тешке, захтевне улоге Баја је играо са себи својственом лакоћом: ниси ниједног трена могао да осетиш да се он упиње, да хоће да те очара или заведе – он је „само“ радио свој посао, сталожено, мудро и концентрисано. Са данашње дистанце, уверена сам да је могао одиграти и више таквих улога, само да је имао прилике. Али без обзира на то, убеђена сам да је Стеван Баја Гардиновачки био, по улогама које је остварио, у најширем распону – од Нушића до Лабиша, од Крлеже до Чехова и од Душана Ковачевића и Аце Поповића до Пирандела, један од уметничких стубова Српског народног позоришта у последњих пола века.

Баја, Добрила Шокица и
Велимир Бата Животић,
Чудо у „Шарјану“, СНП
фото: Бранислав Лучић

Светислав Јованов

Баја или оїрезни осмех

„Сваки зид представља врата.“

Ралф Валдо Емерсон

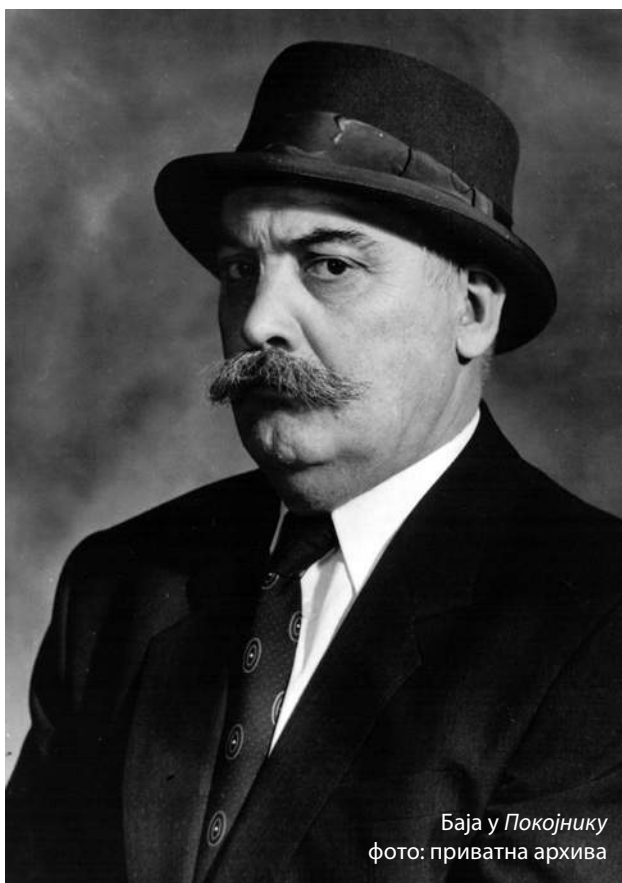
Најчешће опште место којим је карактерисан уметнички израз Стевана Гардиновачког, званог Баја од свих нас који смо га присно познавали и безрезервно волели и ценили, јесте тврдња како је он „глумац без фаха... разноврстан и реалистичан“. А ипак, као у ретко ком случају када су у питању наши „извођачи позоришних радова“, феномен Стевана Гардиновачког – у даљем тексту Баје – представља репрезентативан пример *очишћености као врхунске шјајне*. Као што је свако од „обичних“ лица овог глумца било тек једна од безброј фацета његове универзалности, тако је и свака варијанта суздржаног осмеха – „заштитног знака“ његове мимике – представљала другачију, увек контексту примерену комбинацију ироније и разумевања.

Дабоме, ова, суштински (пост)модерна и у основи трагикомичка оријентација Бајиног глумачког сензибилитета развијала се постепено, кроз различите жанровске фазе и „доминанте“, али и кроз садејство/сарадњу са поетикама неколицине значајних редитеља. На изврстан начин „најављујући“ је улогом Мате Букарице у *Представи „Хамлеџа“ у селу Мрдуша Доња, оїћине Блаїуша* редитеља Желимира Орешковића (Српско народно позориште, 1972), Баја уобличава на врхунском нивоу технику „опрезног весељака“, тачније суздржане комике, управо улогом Јована у Мијачевој епохалној и превратничкој поставци *Покондирене шикве* (СНП, 1973). Реч је, с друге стране, о његовом аутентичном, а функционалном доприносу мијачевској стратегији колективне комике, коју најтачније карактерише опаска Феликса Пашића како је „померање према комичном... увек праћено ћутњом.“⁴⁸ У оквиру поменуте (ипак класичне) комичке матрице крећу се и Бајина тумачења Кир Диме у *Тврдици – Кир Јањи* Димитрија Ђурковића (1978), али и сочнија и „разбарушенија“ улога Жутилова у *Родољубцима* Слободана Унковског (1986).

Прва значајнија сарадња са редитељем Егоном Савином – који ће, уз Дејана Мијача, највише посредовати у развоју Бајиних креативних могућности – реализована кроз тумачење лика Милиционара Вулета у поставци *Клаусџрофобичне комедије* Душана Ковачевића, означава Бајин видљив и одлучујући помак ка *шраїикомичком* изразу. Показаће се, међутим, да такав помак неће следити једнозначне нити униформне путање. Прихватајући, наиме, као игралачко полазиште стопардовску максиму, према којој „модерна трагикомедија у себе укључује и трагедију“⁴⁹, Баја Гардиновачки, с једне стране, улогом Спасоја Благојевића у Мијачевој верзији Нушићевог *Покојника* (1989) акцентује ирационалност трагикомичне акције, док као Момчило Јабучило у *Белој кафи* Александра Поповића (1990), померањем иронијских регистара ка трагедији и апсурду ефектно поентира Плешину сложену редитељску визију.

⁴⁸ Према: Даринка Николић, *Дејан Мијач*, Српско народно позориште, Нови Сад, 2017, стр. 38.

⁴⁹ Verna A. Foster, *The Name and Nature of Tragicomedy (Studies in European Cultural Transition)*, Ashgate, Aldershot (England) – Burlington (Vermont) 2004, стр. 13.

Баја у Покојнику
фото: приватна архива

У наредној деценији, током које бива крунисана његова креативна сарадња са Егоном Савином и Дејаном Мијачем, Баја Гардиновачки досеже пун рафинман глумачког израза и то превасходно кроз истрајно „пречишћавање“ трагикомичке равнотеже у *ироничну ѿсеудо-равношјежу*. Најпре, у Савиновој поставци Симовићевог *Чуда у „Шарјану“* (1992), његово лик Просјака обележава иронија чија је видљивост обрнуто пропорционална ефекту – отуда и Просјаково „разумевање“ слабости осталих поседује апсурдну тежину прећутаног. Насупрот томе, Бајин (и Савинов) Борко Грацин, анти-јунак „вашара конвертита“ у поставци Поповићевог *Мрешћења шарана* (1996), у тој мери је органски и манично дефинисан кроз регистре наивних компромиса, да нам његово срозавање у предмет бурлеске делује као фасцинантан крах „кловновског начела“ – али и Пирова победа ироније. Међутим, синтеза ироније и разумевања у Бајиној представљачкој стратегији ипак достиже врхунац кроз Мијачеву пројекцију (театра и света) у *Мери за меру* (1999). Поверивши му улогу Ескала, „старог властелина и намесника“, Мијач пружа Баји Гардиновачком не само прилику за *разумско дисѿанцирање* на маргину *свих зајлеѿа*, него и могућност за *иронијско уживљавање*. Наиме, показујући нам – посредством Ескалове маске – како Жидова тврдња да уметност „живи од ограничења, а умире од слободе“⁵⁰ важи и за живот, Баја Гардиновачки истовремено у пуном опсегу афирмише идеју о опрезној игри као врхунском виду разумевања, па чак и основном начелу на темељу којег свет функционише. Али, који свет – несклад или равнотежа? Одговор на то, сугерише дистанцирани кловновски осмех Баје Гардиновачког, треба свако од нас да пронађе сам за себе.

⁵⁰ Према: Албер Ками, *Уметник и његово време*, у: *Антологија француског есеја*, изабрао Милан Комненић, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 360.

Мирослав Мики Радоњић

Стеван Баја Гардиновачки – уметношћ њлуме

Несумњива вредност и једна од највећих драгоцености српског позоришта јесу велика глумачка имена. Никада наш театар није оскудевао у бриљантним и незаборавним креацијама драмских уметника, чије су улоге остале упамћене као трајно богатство неспутаног духа и дуговека баштина, упркос неумитној ефемерности сваког позоришног чина. У овој блиставој плејади имена ипак се издваја неколицина непоновљивом харизмом, сценском енергијом, шармом и савршено уверљивим, природним и осебујним глумачким изразом. Без било какве сумње, међу њима је Стеван Баја Гардиновачки.

Од првог ангажмана у Народном позоришту Суботица (1961–1965), потом у зрењанинском НП „Тоша Јовановић“ (1965–1969), и коначно у Српском народном позоришту (1969–2001) у ком је играо и након одласка у пензију, све до краја живота 2011. године, оживљавао је најразличитије карактере у представама широког стилског и жанровског распона. Било да је реч о комедијама Јована Стерије Поповића, Бранислава Нушића, Александра Поповића или Душана Ковачевића, чијим ликовима је удахнуо несвакидашњу енергију, жовијалност и заразну дозу хумора, или драмским текстовима Мирослава Крлеже, Хенрика Ибзена или Сенише Ковачевића, у којима је показивао суптилне валере психолошког нијансирања трагичних протагониста, Гардиновачки је суверено доминирао сценом, при чему је увек посебну пажњу посвећивао партнерима на позорници.

Његови специфични глумачки поступци, говорна техника и одлична дикција у садејству са ноншалантном сценском природношћу, стварали су утисак да се са завидном дозом једноставности суочава са комплексним задацима у карактеризацији комичних, драмских или трагичких ликова. Изгледало је да се у свакој ситуацији, ма како она била захтевна, у свим тим многобројним улогама, налази у савршеном балансу и окружењу које мајсторски испуњава својом појавом.

Очигледно је у случају Баје Гардиновачког реч о исконском таленту, избрушеном инстинкту и блиставој креативности, што је неминовно резултирало хипнотишуће упечатљивим глумачким остварењима. Све то, па и много више, могло се уочити у *Јанезу* Сенише Ковачевића, у режији Љубослава Мајере, Новосадског драмског театра, са маестралним Гардиновачким у улози Јанеза Крањца, заставника Југословенске народне армије у ратном вихору деведесетих година претходног века, у рату који та војска није могла да добије јер није ни била припремљена за грађански сукоб. Лична драма појединца растрзаног између етичких норми, националне припадности и искрене заклетве дате земљи која неумитно нестаје, преламала се у лику трагичног губитника, неснађеног апатрида, чији је једини грех то што је веровао, из данашње перспективе посматрано у, нажалост, утопијску идеју братства и јединства југословенских народа.

Сличан пример врхунске уметности глуме отелотворен је у лику Борка Грацина, прикладљивог, на моменте бескрупулозног, а у сваком случају морално проблематичног интелектуалца, који након Резолуције Информбироа исказује прагматичан став о идеолошко-политичким питањима, чије су последице на људске судбине неретко бивале погубне. *Мрешћење шарана*, антологијски текст Александра Поповића редитељски је уобличио Егон Савин, са сјајним ансамблом Српског народног позоришта, где се у глумачком

Владислав Каћански и Баћа,
Мрешћење шарана, СНП
фото: Бранислав Лучић

мачкој екипи снова са бриљантним Душаном Јакишићем, Јасном Ђуричић, Владиславом Каћанским, Александром Гајином, Лидијом Стевановић, Новаком Билбијом, Горданом Ђурђевић Димић, ипак посебно истакао Баћа Гардиновачки.

Шта тек рећи за његовог Светозара Милетића, у једном од најбољих српских драмских текстова друге половине двадесетог столећа, ауторке Виде Огњеновић која је и режирала незаборавну представу *Је ли било кнежеве вечере?* у Српском народном позоришту? Играти тако значајну историјску личност, једног од најважнијих и најутицајнијих српских политичара свог времена и цењеног градоначелника Новог Сада, који након дугогодишњег ропства тешко физички и психички оболи, а не упасти у замке непотребне патетике, баналне интерпретације и опште познатих бигорафских чињеница, могао је само велики глумац. Сцене између Милетића и његове ћерке Милице, у тумачењу Драгиње Вогањац, до те мере су биле снажне, потресне и емотивне, да су неизоставно изазивале искрене сузе у публици.

Само поменути све позоришне улоге Баје Гардиновачког захтевало би много простора, а њихова озбиљнија анализа представљала би материјал за велику студију. Он је био уметник глуме у дословном значењу, али и достојанствен, одмерен, културан, скроман и ненаметљив господин ван сцене. Те особине сврстале су га у ред незаборавних и племенитих театарских људи чије су бравурозне креације оплемениле и обогатиле животе срећника који су их гледали на позоришним даскама.

Жељко Хубач

Господин у шеширу

Стевана Бају Гардиновачког сам први пут на сцени гледао у прошлом веку, почетком деведесетих, када се међу студентима Факултета драмских уметности као ствар престижа тумачио одлазак у Нови Сад, на представу једног од, у оно време, наших најбољих ансамбала (ако не и најбољег) – Дrame Српског народног позоришта. Сећам се да сам као студент отворених уста гледао Бају као Јабучила у сјајној Плешиној *Белој кафи*. Глумачка игра је представу водила пут некакве, мени тада недовољно разумљиве и сасвим особене, Поповићеве „речите“ гротеске, коју сам у својој глави крстио као „довољно меку да би јој се поверовало како приказује стваран отисак менталитета једног народа“ (цитат белешке коју сам открио у својим студентским списима везаним за предмет Историја југословенске драме). А на завршној години студија гледао сам београдско гостовање *Мрешћења шарана*, представе коју је Егон Савин режирао малтене као мелодраму, што ми се није допало, али од те представе ми је у сећању остала сцена у којој су Баја Гардиновачки и Батица Каћански својом глумачком снагом успели да дају смисао овом редитељском поступку. Истине ради, и данас понекад у мислима чујем онај бравурозан сценски смех Саше Гајина из ове представе, али о томе неком другом приликом.

А овом приликом не бих се удбљивао у бројне аргументе који говоре у прилог неспорног Бајиног глумачког дара, него ћу покушати да осветлим извесна, за мене драгоценна, искуства која сам стекао радећи као драматург у периоду када је Гардиновачки био директор Дrame СНП-а. Био је то, наиме, мој први професионални ангажман у театру и сећам се да сам био јако нервозан пред први састанак у дирекцији Дrame. Дошао сам у Нови Сад сат пре заказаног термина, свратио до клуба где сам попио два вињака која ми нису помогла да се решим трење да се прилично неприпремљен упутим на састанак. Кад сам ушао у канцеларију видео сам човека озбиљног израза лица који је на моје изненађење устао, пружио ми руку и са господским осмехом на лицу рекао „Добро дошли млади господине!“ Ко ме познаје тешко ће поверовати да сам, за тренутак, остао без текста те да сам, тек на питање „Да ли сте за кафу?“, узвратио са „Добар дан“ и намах извадио свеску и оловку, спреман да запишем оно што сам мислио да ће ми директор Дrame саопштити, а што је везано за мој будући ангажман у Драмаи. А он ме је дискретно ошачовао и уз реч „Дозволите“, узео моју већ отворену свеску, затворио је и рекао: „Ја бих да се прво упознамо, уз кафу, мада ми нисте рекли да ли је желите“.

Врата његове канцеларије била су отворена током трајања нашег првог разговора, а Гардиновачког је интересовало како видим репертоар националног театра, шта је то што би младе људе мојих година интересовало да виде у позоришту, како водити дијалог с публиком, ко је од студената глуме на ФДУ посебно даровит... Секретарици, која је неколико пута улазила у канцеларију, он је благим климоглавом показивао да разговор не треба да прекида, а мени се извињавао што му је она за тренутак скренула пажњу.

На путу ка Београду, све време ме није напуштао диван утисак господског професионалног уважавања који до тада (а богоми и у многим потоњим годинама) нисам имао прилику да осетим у театру. А био је то тек почетак.

Од Стевана Гардиновачког сам, током две године колико сам радио у СНП-у, пре свега научио како се ваља опходити према сарадницима, када их и како треба похвалити, а посебно када и како их критиковати. Никада нећу да заборавим када сам једног дана баш озбиљно каснио на састанак који је Гардиновачком био изузетно важан и када ме је он, осетивши да имам безброј припремљених изговора за кашњење, дочекао широм отворених очију, без прекора у изразу, али са разоружавајућим питањем „Којим добром колега?“. Без обзира на то што је био љут, Баја је тога дана на састанку који смо имали с Дејаном Мијачем, у неколико наврата инсистирао да изнесем своје мишљење зашто је *Мера за меру* у том тренутку бољи комад за репертоар од *Тиша Андроника*, а када се тај дуги састанак предвече успешно завршио потврдом поделе и термина почетка проба, директор ме је, када смо остали сами, питао да ли сам срећан. Када сам му одговорио да јесам, погледао је у сат на зиду дирекције Дrame и рекао ми „Видите, ја нисам у потпуности, с обзиром на то како ми је јутро дангубом започело“. Никада више нисам каснио на састанак са њим.

Са Бајом као директором прошао сам и за мене до тада несвакидашње непријатну ситуацију прекида на раду представе. Као драматург био сам веома незадовољан радом редитеља током проба Шизгаловог комада *Љубав*. Сви моји покушаји да допринесем процесу били су неуспешни, а неповерење код глумачке тројке у односу на редитеља кулминирало је током пробе на којој су пале и тешке речи. Ансамбл је позвао директора; Баја је дошао на Камерну сцену и замолио глумце да му покажу шта су до тада урадили. Након одгледаног прогона, питао је глумце да ли мисле да има смисла наставити са радом на представи, али под условом да се премијера помери за две недеље? Глумци су ћутали. Онда је исто питање поставио редитељу и мени. Редитељ, којем сам дао предност да одговори, рекао је да не би о томе са Бајом разговарао пред глумцима, а мени се из уста отргло: „Зашто?“. Баја ме је погледао и рекао: „У праву сте, колега. Хвала“. Захвалио се свима на томе што су му пружили прилику да погледа пробу, устао и отишао. Сутрадан сам, пре одласка у канцеларију директора, на огласној табли видео обавештење да се рад на представи обуставља. Када сам ушао у канцеларију, питао сам Бају, онако с ногу, како се осећао редитељ када му је саопштио одлуку, он ми је рекао: „Подједнако лоше као и глумци“. Када сам му рекао да се осећам одговорним за све што се догодило, јер је предлог комада и редитеља био мој, он ме је замолио да не придајем себи толики значај, а да је за све одлуке у Драми пред свима у позоришту, како за оне добре, тако и за оне лоше, одговоран само он.

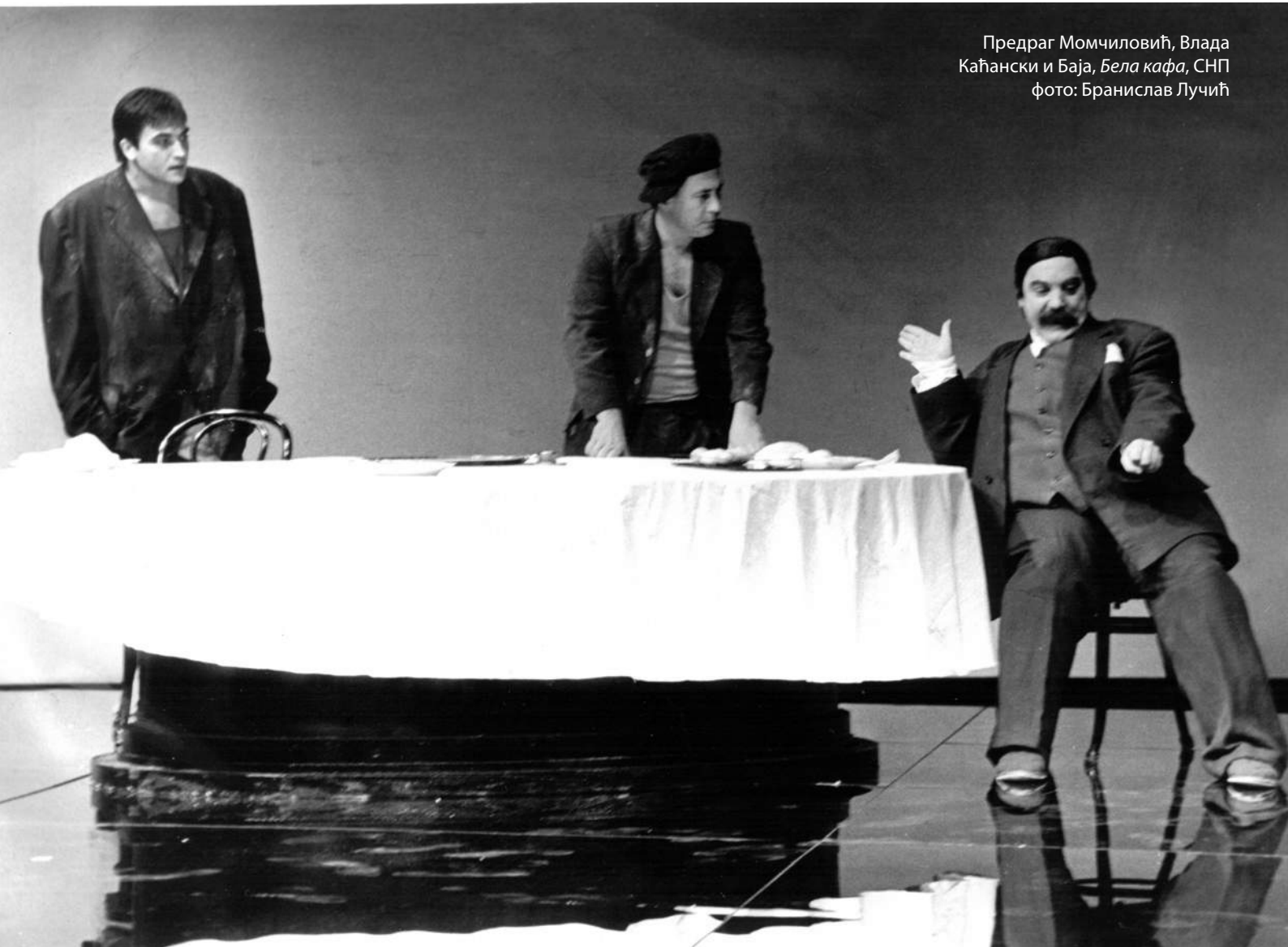
Баја је са мном прешао на „ти“ у једном изузетно осетљивом тренутку мог живота. Наиме, једног дана ме је дочекао с писмом које је добио од анонимног пошљаоца, а у којем је писац ове пашквиле на врло ружан начин упозоравао Бају да желим да га угрозим на месту директора. Када сам, запрепашћен садржајем, питао шта он мисли о написаном, Баја ми је рекао да не зна, јер као директор нема навику да чита непотписана писма. Чињеница да је писмо отворено и да је он гледао у њега док сам улазио у канцеларију, заиста ме је узнемирила јер сам његов одговор схватио као неискрен. А онда ме је Баја погледао скоро очинским погледом и обратио ми се први пут до тада у првом лицу једнине: „То је мој став као твога директора, али као радознао човек ја ћу ти рећи, Жељко, да је ово писмо изразито сумњивог садржаја написала особа која мене не познаје“. Тога дана ме је први пут одвео на ручак, који је дискретно сам платио, чиме је хтео да ми стави до знања да је, иако смо све време причали само о репертоару Позоришта, у питању пријатељско, а не пословно дружење у кафани.

Из ових неколико анегдота, али и из многобројних које у овом тексту нећу евоцирати, желео сам да апострофирам како сам од Баје усвојио неколико важних принципа којих

сам се држао као директор Дrame Народног позоришта, јер су били важан део мога искуства: веома је важно ставити до знања сарадницима да сте спремни да пред другима преузмете одговорност за одлуке које сте донели, чак и ако су ваши сарадници својим грешкама допринели да морате да донесете рђаве одлуке. О овим грешкама разговарајте унутар сектора који водите, на начин да свако схвати у чему је његова одговорност, а да грешке не би биле поновљене. Затим, кад год можете не затварајте врата своје канцеларије јер је то најбезболнији начин да покажете да свој посао радите отворено и без тајни, а значајно је и за вас јер ћете, хтели то или не, увек морати да будете концентрисани док водите пословне разговоре. И најважније: у сваком квалитетном пословном односу у позоришту крије се потенцијал за пријатељство.

Мој први потез када сам, двадесетак година након рада у СНП-у, добио прилику да самостално креирам репертоар, била је *Бела кафа* Аце Поповића. Ову премијеру сам интимно посветио сећању на мог првог директора, Стевана Бају Гардиновачког. А данас му посвећујем осмех на лицу уз који завршавам писање текста о овом господину у театру.

Предраг Момчиловић, Влада
Каћански и Баја, *Бела кафа*, СНП
фото: Бранислав Лучић

Јелена Гардиновачи Бајстербос

Таџа

Једна реченица сажима емоцију...

Највише на свету целом... Толико је тата био вољен. Волели су га пријатељи и колеге. Волели су га продавци на пијаци и позоришна публика. А највише ми, његове Гардиновачке. Био је наш. Био је и ваш, али је увек и без компромиса био само свој.

Највише на свету целом... Глумац. Увек глумац, и у позоришту и код куће. За мене, прагматичног студента права, живот са троје глумаца био је понекад прави изазов. Било је много смеха. Знали смо и лепо да се посвађамо. Никад није било досадно. Ни нама, а ни комшилуку.

Највише на свету целом... Татин хумор. Татин бескрајно заразан смех. „Седам је, децо! То је без вица! То је тренутна чињеница!“ И сада га чујем како нас буди. Новогодишње свечаности, мајски сусрети и септембарско-октобарски алкохоличарски дани. Месеци када је конзумирао алкохол...

Највише на свету целом... Нови Сад, Дунав и Глумачка улица. Пецање. Дружења на Капењару.

Јелена Гардиновачки, млађа ћерка

У шетњи центром града
фото: приватна архива

Баја са унукама Лара и Лена

Лара, деда и нана и срећни тата Херет

Кумови и пријатељи. Отварање Стеријиног позорја и последњи аплауз новосадске публике.

Највише на свету целом... Његова Мирела. Мира и Баја, то су срца два. Новогодишњи концерт. *На лейом љавом Дунаву*. Мама и тата играју валцер у дневној соби.

Највише на свету целом... Вера и ја.

Татика Патика нас није често чувао. Али сваки пут када јесте, био је незабораван. Пета у точак од бицикла. Пета у точак од мотора. Санкање са погрешне стране брега. Оне према Дунаву (јер тамо није била гужва). Татин врисак: „Вера кочи!“. Одлазак на пијаци где ме је тата изгубио... И сваки пут иста реченица: „Немојте да кажете мами“.

Највише на свету целом... Зетови и унуци. Божић. Сви заједно. И Немци и Холанђани. Тата уноси бадњак. Бескрајна срећа.

Највише на свету целом... Толико нам тата недостајеш...

Породица Бајстербос

Јелена и тата плешу

Александар Попов

Деда Баја и ја

Срећни тренутак у
дедином загрљају

„Аћика сине, идемо нас двојица!“. Тако је деда увек говорио. Никад нисмо знали где тачно идемо, а није нам било ни битно. Кад кренеш с дедом Бајом, знаш да ће бити добро.

Све је почињало на његовој пијаци (Лиманска). Ми је и данас зовемо „деда Бајина“. Тамо нас је чекао када бисмо долазили из Немачке. Хтео је да нас први види, да нас први загрли. Да нас води кући.

Прошетали бисмо пијацом, не због куповине – него да сви виде да смо стигли. Деда је уживао у тим сусретима, а пиљари су коментарисали: „Стигао унук из Немачке!“ Он би само климао главом и смешкао се.

Увек би ми купио погачицу са чварцима. И онда бисмо кренули у град – позориште, Клуб да се окрепимо, црква. Тамо бисмо упалили свеће, а он би ми купио неку малу иконицу. Нисам знао ни зашто се то ради, нити чему служе. Али сам знао да, кад ту иконицу понесем назад са собом, носим и њега. И ево их још увек, стоје у регалу као драгоцене успомене.

Али један дан се посебно урезао у моје памћење. Требало је да идемо на пецање. Прво моје! Тата и деда су све спремили претходне вечери – мамце, удице, штапове... Ја нисам ока склопио. Ујутру устајемо рано, возимо се... и завршавамо у – манастиру.

Никад нисам сазнао зашто.

Нисмо пецали тог дана. Али кад данас мислим о томе – не смета. Можда је деда знао нешто што ми нисмо. Можда је ТО било пецање. Тишина. Мир. Наше мисли. Он и ми.

Био је тих, али никада нечујан. Био је – свој. У сваком тренутку.

Био је човек којег су сви поштовали. Без помпе, без галаме. Знао је да саслуша, да попије пиће с било ким, да никога не гледа с висине. Скроман, а толико снажан у присуству. Био је тихо упориште свима око себе.

Мени је оставио лекцију – како живети једноставно, а оставити дубок траг.

И сада, кад затворим очи, видим нас на Камењару. Томпус лагано гори. Две ракије на столу. Смешкамо се. Уживамо.

Нас двојица.

Пецање са дедом

Јелена Попов

Заувек у мом срцу

Имала сам једанаест година када је деда преминуо и нико од нас није помишљао да ће нам сусрет с њим у болници бити последњи.

Радост у гласу и његовим очима што смо дошле мама и ја говорили су нам: биће све у реду. Шалио се, смејали смо се, био је позитиван, веровао је да ће и ово да прегура и да ће наставити снимање неке серије.

Такав ми је остао у сећању. Оптимистичан, пун љубави и вере, одговоран. Мој брат Аца и ја смо били поносни на њега. И данас се хвалимо да је управо он био наш деда. Имао је неку посебну енергију, где год да смо били с њим, увек би био примећен, а језик никада није био препрека за комуникацију.

Његова ведрина, хумор, спонтаност и самоувереност мамили су нашу пажњу. И баш због свих ових његових врлина желела сам да и ја њега учиним поносним на мене – на годишњем јавном часу из клавира. Редовну публику наступа ученика музичке школе чини ужа и шира родбина, па су на мој први клавирски концерт, наравно, дошли и нана и деда Баја. Наступ сваког учесника био је испраћен аплаузом, а када сам ја одсвирала

своје ноте мој деда је у трећем реду устао и не само што је аплаудирао него је узвикивао „Бравооо! Бравооо...!“, а сместа му се придружила и нана уз „Бравооо додајући и име: „Бравооо Јелооо!“. Сви су ме запамтили, а ја ћу памтити тадашњи осећај важности и посебности, јер сам једина на том концерту добила „озвучени“ аплауз.

И још један догађај са дедом. Био је то неког давног 31. децембра. Нападало је баш много снега. Аца и ја смо хтели да се санкамо испред зграде у којој смо становали. Пошто је китила јелку, мама је замолила деду да нас спусти лифтом. Били смо мали, па у лифт нисмо могли сами. Саслушао је мамину молбу седећи у својој фотељи на ходнику испред стана и пушећи томпус, јер се у стану за нашег боравка није пушило, погледао је Ацу и мене и питао нас: „Јел можете сами лифтом доле?“. Углас смо узвикнули: „Можемо!“ и одмах улетели у лифт. Између првог спрата и приземља нестало је, међутим, струје и тада је започела представа – за комшилук, а за нас – трагедија. Од тада нас никада више није у лифт пуштао саме.

Но, било је у нашем односу и суза – увек због расанка. Ми смо у Немачкој, а нана и деда Баја у Новом Саду, у Србији. Иако су често долазили код нас, и премда смо ми распусте проводили код њих, мени то никада није било довољно. Желела сам с њима још више обичних дана, много више наших дружења без неког посебног повода, више заједничких тренутака који пролазе споро.

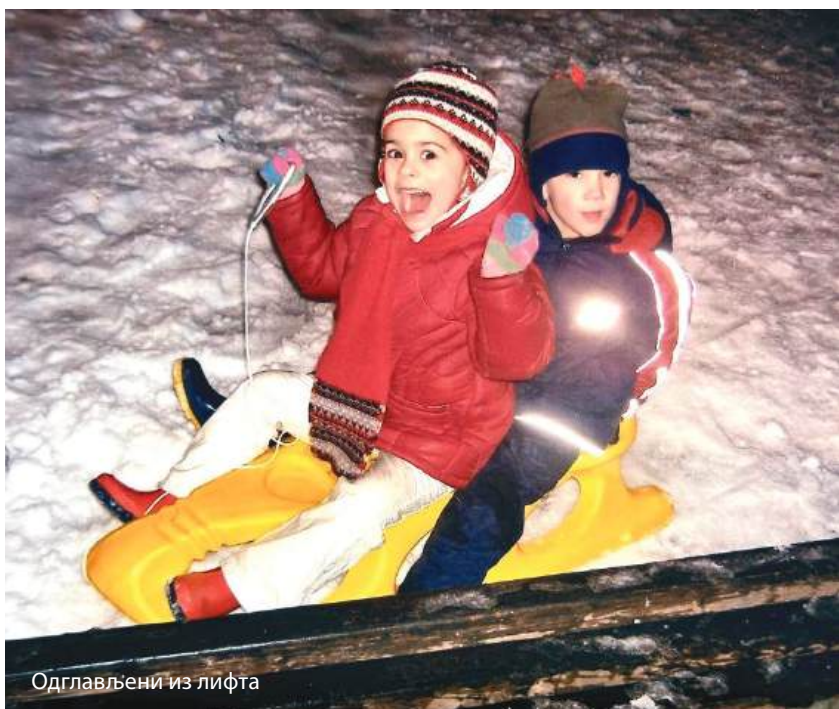
Верујем да је деда био најсрећнији када је био са својима. Није то увек говорио, али је показивао погледом док се играмо, док се с нама шалио, док нас је стискао у загрљају и „боцкаво“ љубио.

И данас када размишљам о њему, срце ми се испуни топлином.

Као што је он веровао у живот и да љубав никада не престаје када неко није физички поред тебе, тако и ја верујем да ћемо се једног тренутка поново срести. Јер он није нестало. Он је свуда. У смеху, у погледу лептира, у стиху... У мом срцу.

Играње балета

Одглављени из лифта

Неда Симоновић (девојачко Шалајић)

Сећања на кума Бају

Породице Гардиновачки и Шалајић су већ више од пола века нераскидиво повезане најразличитијим нитима, пре свега искреним пријатељством и међусобним поштовањем које је владало, и још увек влада, међу свим члановима обе породице. Осим тога што су Баја, Мира и Шалаја били колеге и колегинице са посла, партнери у многобројним представама у Српском народном позоришту, радијским и ТВ емисијама, увек су из публике били праћени будним оком моје мајке Тамаре, која није пропуштала ниједну њихову заједничку представу, нити гостовање, која је просто живела њихове успехе, била њихова највернија публика, али и најжешћи критичар. Из великог пријатељства проистекло је и вишеструко кумство, тако да је мој отац Шалаја имао част да Баји и Мири (којој је иначе био и један од предавача у Драмском студију) буде кум на венчању, док је моја мајка Тамара крстила њихову децу, Верицу и Јелену, и била изузетно поносна на обе девојчице, а захвална кумовима на учињеној части.

Навиру ми сећања...

Због неизмерног другарства, обе породице постале су и комшије на Камењару, у тзв. глумачкој четврти, јер су осим „староседелаца“ (Шалајићи, Хајтлови, Тапавички, Веснићи-Васиљевићи) петнаестак година касније и Гардиновачки тамо купили викендицу. Бајина и Мирина кућица налазила се недалеко од наше.

На Камењару је увек било живо, дружило се код једних и других увек уз коју чашицу пића, мезе, роштиљ или рибљу чорбу, а свака од породица је због тога испред куће имала огромне дрвене столове и клупе на којима је у сваком моменту могло да седне

Увек у расправи каква је
представа била, највернија
публика Тамара Шалајић

Срећни људи,
Стеван и Тамара Шалајић

бар десетак особа. Око наших плацева тада није било никакве оградe, слободно се и за час прелазило од једних до других комшија и стално се дружило. За разлику од Бајине и Мирине викендице која је такође била на стубовима, а доле између стубова имала и озидану просторију, наша је првобитно била само на стубовима, а између два стуба имала је дугачак пулт на коме су обично стајале резервне чаше, судови и флаше пића за онај дан када је дружење било код нас. За тим пултом мама би после ручка обично прала судове или кувала кафу.

Приликом таквог једног глумачког и комшијског дружења, када је у гостима било десетак особа које су после доброг ручка, седећи за великим столом гласно дебатовали о актуелним темама, појавио се на нашем плацу незнанац гурајући поред себе бицикл. Претходно прислонивши бицикл на оближњи пањ, мислећи ваљда да се ради о шанку неког бифеа (због пуно људи за столом и гомиле празних чаша и флаша), пришао је пулту и на мађарском се обратио мами, од које је вероватно помислио да је келнерица, изговоривши: „Еђ vinjak“.

Мама, по природи велики паничар, тргнула се и уплашила непознатог човека, који је деловао и доста припит, погледала је лево према Баји и Шалаји и успаничено викнула: „Он тражи вињак!“. А кум Баја и тата, готово у исти мах устадоше са клупе и одговорише: „Па дај му вињак!!!“

Ето таква је била атмосфера на Камењару, увек пуна топлине и срдачности, где су и незнанци и случајни пролазници били драги гости и Баји и тати.

Сећам се да сам као новопечена гимназијалка почела да учим да свирам гитару, онако „из невезаног“ од другова, за своју душу (тада су се плаћали само приватни часови енглеског због опште културе, а из математике – да се поправи оцена). Баја, Мира и тата су се у то време баш враћали са неког гостовања из Словачке или Чешке, док им је мама уобичајено била пратилац и путовала о породичном трошку на сва гостовања – од Каћа до Москве. Тако је било и овог пута. Родитељи су ми тада у иностранству купили праву акустичну гитару, да ме изненаде. Али проблем је био како је пренети преко границе (бојали су се царине). Ту је кум Баја одиграо велику улогу и спасао ствар. Уопште, био је предузимљив, а за економска питања и трговину много сналажљивији од Шалаје. Речју, био је човек од акције. Када је цариник, као по команди очима погледао у инструмент, питајући на словачком да ли има нешто да се пријави за царину, Баја је одмах зграбио гитару у руке, као да ће да засвира и проговорио вероватно једину реч коју је знао на језику цариника: „дивадло“, што је значило позориште, а онда је клатећи се у ритму и глумећи да свира, запевао опонашајући словачки говор, видно наглашавајући задњи слог: „Свирамооо... певамооо... играмоооо...“. Цариник је схватио да се ради о уметницима и, захваљујући Бајиној глуми и његовом шарму, вероватно закључио да гитара представља део позоришног мобилијара за наступ, па их је пустио да прођу границу

без царине – упркос томе што се инструмент „цаклио“ и што је био очигледно недавно купљен. Тако је мој поклон, захваљујући куму, окарактерисан као позоришни реквизит, па су мама и тата прошли без додатних трошкова, а ја сам по повратку с њиховог путовања добила најлепше изненађење.

Испричаћу сада и омиљену секвенцу из наших живота, када сам као девојчурак од четрнаест, петнаест година, својом глумом успела да преварим Бају и Миру, али и све присутне за столом. Био је почетак јесени, још увек сунчано, али и прохладно да би се кумови дружили цео дан на Камењару, с обзиром на то да су Мира и Баја недавно постали родитељи и добили ћерку Верицу, која је тада била бебица од највише три или четири месеца, а која у то време још није почињала ни да седи. Због малецке је било zgodније видети се са кумовима у граду, па их је мама позвала да дођу код нас у госте и направила ручак у нашем стану у Католичкој порти. За глумачка и нека значајнија окупљања већег броја гостију тада је служила прва просторија нашег стана (у коју се улазило директно са степеништа зграде – нека врста великог правоугаоног предсобља), коју су моји претворили у трпезарију са великим столом за ручавање. Из трпезарије се улазило у још већу собу мојих родитеља, у којој је, иза врата, уз леви зид, стајао велики кауч браон боје. Кауч се из трпезарије није могао видети, док намештај позициониран на средини собе и директно видљив из трпезарије није битан за ову причу. Не сећам се да ли је тада за ручком било још гостију (можда Маца Кљајић, легендарна суфлерка СНП-а и велика пријатељица обе фамилије), али се сећам да су Мира и Баја стигли пред ручак са носиљком у рукама у којој је Верица мирно спавала. Уснулу ћеркицу, заједно са носиљком, унели су у мамину и татину собу, носиљку ставили на поменути велики браон кауч и тек мало притворили врата собе да разговор у трпезарији не пробуди дете, али и да одмах могу да реагују чим чују да се беба пробудила. И док су се они лепо дружили за трпезаријским столом, стигла сам из школе, поздравила се са свима, прошла кроз трпезарију и тихо ушла у собу да видим кумицу. Видевши је, после две, три секунде изненађено и полугласно сам узвикнула: „Верице, како си брзо порасла, па ти већ ходаш!!!“

У трпезарији одједном тајак, помислише: како је могуће да четворомесечна беба хода?! Први се снашао Баја, који је пренеражене фаце скочио са столице и дојурио у собу да види шта се дешава, док су остали скамењени остали за столом чекајући епилог... Кад оно – Верица у носиљци мирно спава, а ја иза Бајиних леђа умирем од смеха... Укапирао је Баја да сам само хтела да се нашалим, тихо је опет притворио врата и са огромним олакшањем, машући главом, као да ми је кроз смешак поручио: „Неваљалице једна, баш си нас препала“.

Шта ћете, нама Шалајићима хумора, глуме и шале никад доста, ваљда ме зато нису ни грдили... Сви су се после тога смејали.

* * *

Од када више нема наших кућица на Камењару, са Миром се редовно чујем, а понекад и видим, па сазнам како су Јелена и Верица и њихове породице у иностранству, а моја ћерка Миа, пошто је једина из породице Шалајић наставила традицију и постала глумица, виђа се са Миром на пробама и представама, док је прошле године у позоришном Клубу успела и Верицу да види, када је ова, приликом кратког боравка у Новом Саду, дошла у Позориште да гледа *Скуилъаче ђерја*.

Нажалост, данас ни Баја, ни Шалаја, а ни Тамара нису више физички са нама, али сећајући се лепих тренутака из прошлости чувамо успомене на њих у својим мислима и срцима и чврсто верујемо да се они и даље друже на неком небеском Камењару, гледајући на све своје ближње одозго и пазећи да им се ништа лоше не догоди.

Миле Исаков

Наш Баја

Када ме је Мирјана Гардиновачки замолила да напишем коју о њеном Баји за монографију о њему, чепркајући по његовој биографији са поприличним изненађењем сам открио да је тај, по говору типичан војвођански глумац, рођен у Београду. Сензација није у самој чињеници да је тамо рођен, него што није отишао тамо у потрази за каријером, као што је то учинила већина понајбољих новосадских глумаца. Због телевизије, која овде није постојала све до 1975, а и да би били на оку најбољим и најутицајнијим редитељима, одлазак у београдска позоришта био је масовна појава, од Мире Бањац и Гуле, до Тике Станића и брачног пара Исаковић. Морао сам да је повратно назовем и упитам како је дошло до те грешке.

Случајно – рече Мира – случајно се тамо родио, јер његови су из Зрењанина, а случајно је био и ожењен колегиницом која није желела да напушта Нови Сад. Може се чак рећи да је њиховом трајању у Српском народном позоришту скромно допринело њено одлучно противљење селидби. А онда је дошла и РТВНС са богатим драмским програмом, па и филмска продукција „Неопланта“, чија се запажена остварења не могу ни замислити без Баје Гардиновачког.

После јој се – каже Мирјана – и захваљивао на томе што је остао ту, свој на своме. А, како и не би кад је из Новог Сада постигао све оно по шта су други ишли у Београд, понекад и понешто више.

Лично сам га најбоље упознао кроз сарадњу у послу, која се најчешће завршавала вишесатним анализама у позоришном клубу. Наиме, заједно смо, уживајући у послу и дружењу, радили на култној ТВ серији осамдесетих, *Специјална редакција*, коју смо из недеље у недељу осмишљавали Ђоле Балашевић и ја, уз инспиративну импровизацију глумаца, који су се с текстом сретали тек на снимању сваке нове епизоде. У тандему са Ланетом Готовићем, као инспектор за ОНО и ДСЗ, Баја је раскринкавао све примисли вербалног деликта Балашевића, Берчека, Диклића, Мире Бањац, Тике Плескоњића, Енвера Петровција, Ратка Полича, Емира Хаџихафисбеговића... Дакле, не мрдајући из Новог Сада, нити даље од Мишелука и новосадске телевизије, догурао је до прве поставе југословенске глумачке репрезентације. Како и приличи Прваку СНП-а.

Баш је био Баја!

Баја и Павле Вуисић у филму *Животи је леј* Боре Драшковића, 1985.
фото: приватна архива, исечак из филма

Протојереј-ставрафор Душан Н. Петровић, професор

Моја сећања на Бају Гардиновачкој

Када је ове године на онако достојанствен начин, господски и ауторитативно отворио Стеријино позорје нико није могао ни помислити (а вероватно ни он сам) да му је то последњи наступ у животу пред оноликим аудиторијуму у Српском народном позоришту. Само неколико недеља касније, тачније на празник Видовдан, С. Г. Баја се после кратке болести упокојио у 75. години живота.

Сви смо се ожалостили, али се сви покуравамо вољи Животодавца, подсећајући се на речи псалмопевца „Човек је подобан ништавности, његови дани пролазе као сенка!“ (Пс. 143,4).

Када сам као млад свештеник дошао из Београда у Нови Сад за пароха храма Пресвете Богородице 1974. године, већ годину дана касније био сам сведок подизања нове зграде Српског народног позоришта. Нова зграда Позоришта подигнута је уз Светоуспенски храм, тако да сам за прве комшије добио глумце и особље позоришта.

Слава код Гардиновачких

То је још увек било време безбожног режима и када је одлазак у храм јавних личности био раван јереси.

Глумачка гарнитура Позоришта навраћала је у храм врло ретко, а број посетилаца глумца и глумица могао се избројати на прсте једне руке.

Међутим, међу тим ретким посетиоцима нашег храма издвајао се својом ревношћу и одмереном црквеном дисциплином наш познати како из позоришта, тако и из ТВ серија и филма, Стеван Гардиновачки Баја.

Све док га нисмо лично упознали, и док се нисмо спријатељили, како ми свештеници, тако и наши помоћници у цркви, били смо задивљени његовом ревношћу (пошто је скоро сваки дан свраћао у храм, обично пре пробе или представе).

Но, када смо се упознали, и када нам је он испричао неке појединости из свога живота, онда су нам многе ствари биле јасне.

Одгојен у српској православној кући у којој се када је питању права вера знао ред и поредак, где је добио добар верски одгој и у којој се гајила црквена дисциплина (одлазак у храм, посет и причешће), наш Баја је сво то предано неговао.

Требало га је само видети са каквим страхопоштовањем и љубављу улази у свети храм. Како стоји у ставу „мирно“ док се моли. Из таквог начина понашања избијала је јака и непоколебљива вера. Очигледно, молио се усрдно и искрено.

Био ми је искрен и добронамеран пријатељ. Много пута када сам му се јадао због неких ствари које нисам могао да урадим или сам у неком послу погрешно, саветовао ме је да се смирим, а да ће други пут бити боље и да се нипошто због тога не секирам. Било је у тим његовим саветима нечег очигледно топлог, братског, људског, хришћанског. А шта ћете више?! Због ове његове искренности и љубави, неизмерно сам му захвалан.

Када сам 2000. године постављен за ректора Карловачке богословије, Баја је наставио да ме прати како у Петропавловском храму – Доњој цркви, тако и у Богословији.

Редовно је долазио на све литургије у Сремске Карловце, а у Богословији, на слави школе Светог Арсенија Сремца, редовно је имао своју тачку.

Са својом супругом Мирјаном, која је такође првак Дrame Српског народног позоришта, проживео је у складном браку, као ретко који глумачки пар. Своје кћерке Веру и Јелену неизмерно је волео, као и своје унучади на које је био поносан.

Наш народ има обичај да каже када неко умре, да је могао још поживети. И ми тако кажемо да је наш Баја могао још поживети. Но, „човек снује, а Бог одређује“.

Ми само знамо да су његовом смрћу сви осиромашени. Почев од његове супруге, деце и унучади, и нас његових искрених пријатеља, а да се једино небо обогатило.

Niko

IXE

DA

OTKAZE

111A PRAHA

PRESTAVU

Мира на почетку
каријере

Вечера код Хајтлових

Старија ћерка Вера

Беба Вера

Беба Лара

Викендица на Камењару

Први концерт унуке Јелене

Унуци Александар и Јелена

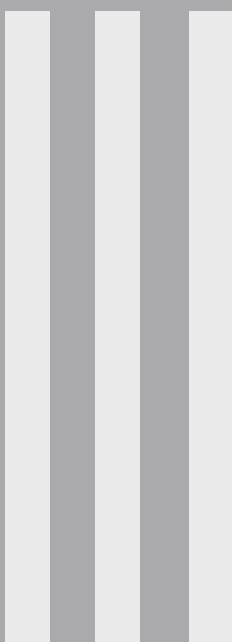
Беба Лена

Заједничко спавање код нана и деде

Срећна Нова година

ДЕО

Улоге у позоришту,
на филму и телевизији,
награде и признања
Стевана Гардиновачког

Улоге у позоришту

Жрџве слободе

31.10.1944, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“

Кандида

16.5.1961, Суботица, Народно позориште

Идем у лов

11.10.1961, Суботица, Народно позориште

Земља смешка

23.2.1962, Суботица, Народно позориште

Лудогра

10.3.1962, Суботица, Народно позориште

Игра љубави и случаја

12.5.1962, Суботица, Народно позориште

Ойштинско дејје

12.9.1962, Суботица, Народно позориште

Појлед с мосџа

10.11.1962, Суботица, Народно позориште

Наше и ваше зјоде и незјоде

23.11.1962, Суботица, Народно позориште

Авеџи куће на језеру

1963, Суботица, Народно позориште

Резервисџа

13.1.1963, Суботица, Народно позориште

Вајар маски

23.2.1963, Суботица, Народно позориште

Кокице

3.3.1963, Суботица, Народно позориште

Девојка без мираза

29.4.1963, Суботица, Народно позориште

Оскар

21.4.1965, Суботица, Народно позориште

Венчаница

12.10.1965, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“

Деца сунца

6.5.1966, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“

Муж иде у лов

17.5.1966, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“

Лажа и ѓаралажа
 4.10.1966, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Одумирање међеда
 28.11.1966, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Ко ће да сѓасе орача
 12.1.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Командант Сајлер
 16.2.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Љубав
 16.3.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Београд некад и сад
 11.4.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Два ведре воде
 12.5.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Јелена Ћешиковић
 2.10.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Бој је умро узалуд
 15.11.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Новојодишња ѓрича
 30.12.1967, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Животи у мојим рукама
 21.1.1968, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Бујрум
 6.3.1968, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Несахрањени мртваци
 10.4.1968, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Саћурица и шубара
 22.9.1968, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Кошићана
 29.10.1968, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Зимска бајка
 20.11.1968, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Силазак Орфеја
 14.1.1969, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Изјананици
 12.3.1969, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Зла жена
 9.4.1969, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“
Бојојављенска ноћ
 26.11.1969, Нови Сад, Српско народно позориште
Породица Тош
 11.12.1969, Нови Сад, Српско народно позориште
Мрачна комедија
 24.2.1970, Нови Сад, Српско народно позориште
Сексирама
 28.4.1970, Нови Сад, Српско народно позориште

Стеван Шалајић и Баја, *Буба у уху*,
СНП, фото: приватна архива

Све збој баише

13.10.1970, Нови Сад, Српско народно позориште

Три мускеџара

20.10.1970, Нови Сад, Српско народно позориште

Ујка Вања

3.12.1970, Нови Сад, Српско народно позориште

Наш траг

15.1.1971, Нови Сад, Српско народно позориште

Флора јосјодина Флоријана

28.2.1971, Нови Сад, Српско народно позориште

Кайлар и цар

25.5.1971, Нови Сад, Српско народно позориште

Пљачка

14.10.1971, Нови Сад, Српско народно позориште

Та ваша ѝрича

7.1.1972, Нови Сад, Српско народно позориште

Добри војник Швејк

4.2.1972, Нови Сад, Српско народно позориште

Ромео и Јулија

21.3.1972, Нови Сад, Српско народно позориште

Предсјавна „Хамлеџа“ у селу Мрдуша Доња, ойђина Блађуша

23.5.1972, Нови Сад, Српско народно позориште

Посеђа сџаре даме

17.10.1972, Нови Сад, Српско народно позориште

Наџражденије и наказаније

14.1.1973, Нови Сад, Српско народно позориште

Госпођа министарка

31.3.1973, Нови Сад, Српско народно позориште

Покондирена џишка

16.10.1973, Нови Сад, Српско народно позориште

Буба у уху

25.10.1973, Нови Сад, Српско народно позориште

Вучјак

8.1.1974, Нови Сад, Српско народно позориште

На дну

22.10.1974, Нови Сад, Српско народно позориште

Љубавно писмо

4.11.1975, Нови Сад, Српско народно позориште

Мегаља

15.1.1976, Нови Сад, Српско народно позориште

Пуч

22.10.1976, Нови Сад, Српско народно позориште

Смрт штировачкој џишника

17.2.1977, Нови Сад, Српско народно позориште

Госпођица Јулија

4.6.1977, Нови Сад, Српско народно позориште

Сакуљани, а о кайишалу

9.11.1977, Нови Сад, Српско народно позориште

Полишеи

30.3.1978, Нови Сад, Српско народно позориште

Покојник

10.10.1978, Нови Сад, Српско народно позориште

Кир Јања

17.12.1978, Нови Сад, Српско народно позориште

Субоша, недеља, џонедеља

20.2.1979, Нови Сад, Српско народно позориште

Драги Аншоан

13.5.1979, Нови Сад, Српско народно позориште

Преноћишће

21.10.1979, Нови Сад, Српско народно позориште

Лов на дивље џајке

8.2.1980, Нови Сад, Српско народно позориште

Долња земља

28.3.1981, Нови Сад, Српско народно позориште

Мушке сивари

11.4.1981, Нови Сад, Српско народно позориште

Бидерман и џаликуће

11.2.1982, Нови Сад, Српско народно позориште

Кайеџан Џон Пилфокс

30.4.1982, Нови Сад, Српско народно позориште

Голубяча

10.10.1982, Нови Сад, Српско народно позориште

Стамена Бајина глума

Многе првачке улоге годинама већ чекају да их тумачи Стеван Гардиновачки

Пред популарним новосадским локалом «Мрца» на Пулиновом булевару разговарам са Стеваном — или, популарније и мени ближе: Бајом — Гардиновачким о његовом глумаштву. Повод разговору је његово представљање на Фестивалу на Тврђави, на коме и ја чиниојствујем.

Питах се, не казујући своју недоумицу и Баји: не желе ли приређивачи фестивалског програма, организујући разговор о њему, да Српском народном позоришту ударе — штрику преко носа зато што оно не тражи, па зато и не добија, од овога глумца онолико колико он може дати? Волео бих да је тако.

Две злосрећне судбине

Ко и колико данас тражи од Гардиновачког? Ко у Српском народном позоришту размишља да би Гогољев Градоначелник и Шекспиров Фалстаф требало да су само неки од међаша у Бајиној каријери? И колико таквих — да кажемо реч из глумачког жаргона — масних улога чека на њега с потпуном неизвесношћу да ће га дочекати?

Крајем минуле сезоне Баја је с групом глумаца Српског народног позоришта играо у «Јанезу» Синише Ковачевића у режији Љубослава Мајере. Да је среће и памети та би представа била једно од остварења Српског народног позоришта у прошлој сезони и не би она деловала као израз бунта групе глумаца незадовољних статусом, маложанованих, незадовољно искористених чланова ансамбла најстаријег српског позоришта, малтене као израз њиховог дисидентства. А оно, опет да је среће и памети у тој групи, ставило би још пре две године на репертоар једно дело Синише Ковачевића, да на тај начин искаже поштовање бившем управнику, али и револт против његовог, бесловесног и злонамерног новосадског општинског управе, која је Ковачевића најурлила из СНП-а.

Насловни лик у Ковачевићевом «Јанезу», пак, један је од оних стаменских којима је Баја дао свој силовити печат. Трагизам човека коме је насиље одузело идентитет, дакако у нашим данашњим приликама, повод му је да искаже и много више но што је једна злосрећна судбина којој су ратне околности предодредиле очај. Бајин Јанез губитник је чије очајање још није потпуно лишено вере у могућност друштвене правде и праведности. И најгорчи јад и јед у којима се бар слутити ако не и видети изјављене, може давати извесну наду. И неподношљиво може се поднети ако се човек, попут Андрићевог фра-Петра у цариградском казамату, узда у веру да «док год има мрака, биће и сванућа». Може ли нам ико казати како живети када смо свесни да сванућа нема? Може ли ико то казати Јанезу?

Размере великог паћењаштва дао је Гардиновачки и у лику генерала Милана Неђића, чије кобно одређење да сарађује с окупатором, да би Србији колико-толико олакшао бреме окупације, у послератном времену у јавности, у политици и пропаганди победника, изазива осуду без сажалења. И Неђића је Баја тумачио ван сцене СНП-а, у Народном позоришту у Зренянину, као гост. У овој улози обједињавао је Баја трагизам злосрећника судбински предодређеног да с нацијом дели очај пораза и опште злосреће.

Најдуже је Баја живео с ликом Јована у «Покондиреној тикви». Био је на дагитовској «средокрањини живота» пута» када је 1972, у Мијачевој режији, у Веселом театру «Бен Акиба», наступио као домишљати слуга Јован у кући скоројевићке Феме. Своје стварне године неприметно је прикривао, да би Јовану дао природну младачку виспиреност. Пролазиле су затим године, тај Јован је, заједно са «Покондиреном тиквом», стигао и до Народог дивада у Братислави, и до Художественог театра у Москви и — докле све не... па и до велике сцене СНП-а, и до нове зграде. На позорници поживео је око 270 пута, увек јед-

нако — како би тинејџери моје младости рекли — убедљиви фразер који уме да изађе на крај и са Фемом и са Ружичићем, али и са изабраником свог срца Анкицом. Старио је Баја, али није старио Јован. Није сметало ни када се, што с годинама иде, раскрупљао — да не кажемо: угајно — ни када је пустио бркове. Остао је до краја живијалан, увек радосно озарен овим ликом до кога је несумњиво држао.

Доста година после «Тикве» у «Родољубцима», где је тумачио лик Жугиљова, Стерија му је поново дао снажан подстицај, овог пута дакако да изгради један од оних ликова својствених нашем

Стеван Гардиновачки

— и не само нашем усталом — патриотардном каријеризму и користољубљу коме је безобзирност отац, а подмуклост мати. Није кривица ни Стерије, ни Баје Гардиновачког, а свакако ни других успешних тумача тог лика, што он проговара не само четрдесетосмачки него и данашњим језиком.

А како се између фиктивног родољубља, примитивизма и користољубља лако и ефикасно ставља знак једнакости, показао је и у Брешановом «Хамлету» из Милуше Доњек: друштвено превирање без етичке чистоте и у овој прилици погодило је тријумфу подлости и страха.

Лок каскам с Бајом у предвечерје топлог јесењег дана, и док се сада, не преузимајући обавезу да тумачим његово целокупно стваралаштво, присећам тек неколико остварења из његове богате каријере, непрекидно ме опседа једна мисао: да је он глумац оне чврстине какву смо, на филмовима, видели код Хари Бора, Хелфрија Богарта, Жана Габена. Стаменост и продорност Бајина има мисаоности и срчаности, он делује силовито и убедљиво, он верује лику кога тумачи и верује у његово дејство међу гледаоцима. И лику из другог плана, као на пример у представи «Кад би Сомбор био Халивуд», уме да, снагом речи пре свега, подари значај протагонисте. У њега је реч онај прворазредни изражајни чинилац у глуми без чије је артикулације губи смисао текста.

Достојанство става и речи

Није подлегао помодности скрнављена речи, својена њеног смисла на тротоарско ачење коме је не један ваљани глумац платио велики цех. Достојанство става на сцени, достојанство казне речи, достојанство племените функције глуме у целини, у њега су подељено значајни чиниоци.

Баја је у каријери променио три позоришта. Почео је у Суботици, наставио у Зренянину и најзад дошао у Српско народно позориште. Прича ми како је, као сваки новоангажовани члан СНП-а, и он са стрепњом посла премијере очекивао реч и суд Мише Халића. Претрпео је неколико његове зацекерне на почаста неславе. А онда, када је у «Сексирани» заблестио, дан-два после премијере Миша му је, на хвалећи га, малтене успут рекао: да тога дана, ако нема других обавеза, дође к њему на вечеру. Тај позив, у том тренутку, каже, имао је за њега онај значај каква су касније имале награде којима је свој глумачки пут обележио.

Белешка из дневника, записана 17. а прочитана 27. јула 1995, на Новосадском летњем фестивалу на вечери посвећеној Стевану — Баји — Гардиновачком.

Милодрог Кујунџић

ТАЈНИ ПОРОК ЈЕДНОГ БОБИЈА

„Та ваша прича“ Џона Хопкинса у режији Димитрија Бурковића

На сцени Српског народног позоришта већ дуже време мије изведена овако складна и оптимална, дотерана и у својој архитектоничкој чврстој представи, као што је „Та ваша прича“ Џона Хопкинса у режији Димитрија Бурковића. Прича коју Хопкинс води јесте сурова, постучица протагонисте јесу драстични, истина је да ова драма открива огавне страхе људског карактера; можда ова драма, нарочито њени трајни чини, поготово начин на који је он изведен, може да поремети спокојан сав људи лабавих нерва. Но на један такав тренутак унутрашњи отпор извесног броја гледалаца, а на тај начин и на тај начин у ње.

Говорити Џона Хопкинса, за нас је мали аутор. Кратка информација о његовом животу и делу у програму ове представе казује да је Хопкинс сарађивао у сценаристичким списима британске телевизије на већем броју серија, да је написао неколико телевизијских и две позоришне драме. Ако се о њему

може судити на основу дела које је пред нама, Хопкинс је је дан из низа спретних писаца, несумњиво добар пратилац теорија савременог театра, у-кратко: професионалац иза шаша из добре драматуршке школе. А пошто је у моди писање о суровости људи, пошто је у моди чепркање по подвези, овај се писац приклања тој моди, и то веома вешто.

Наличје „бобија“

Протагониста драме је један полицијски народник. Британски „боби“, оличен поштеном и правде, у овом случају негација, а не позитивна, политичка. Наредник Џонсон је убица, а његова жртва је извесни господин Бакстер, човек осумњичен за силовање малолетнице, којег Џонсон убија за време саслушања.

Писац не открије како је то Џонсон, после две деценије узорног службовања у полицији која се дичи поштовањем реда и закона, постао убица. За време саслушавања Бакстера, пош-

то осумњиченог једном удари, наредник Џонсон не по личном прегледу, него по таквој задолжителној слици, која се савија женама, која је извесно је извесно одлучио да би свој поступак учинио уверљивијим, долазе и мишљења тога.

Насиље постоји, дакле, иза звано неким чудним настраном, али, насиље и оне, како је та у моди не малог дела савремене литературе, можда су оне драме. И, да би нешто био је току помоћности, писца не и у осумњиченом Бактеру открије настраног чине, наизмањ од сумње да је изоловао малолетницу, тај средњег господина, отац две деценије, показује се као роб предрасуде је био по длоган Оскар Вајлд. Но, уопште, „Та ваша прича“ Џона Хопкинса: мистерије оргазма једног полицијца. За хуману лигатуру откриће невелико, као што је невелико и, дакако, нешто угодни за гледаоце који у позоришту траже угодне теме и поуге. За вештог писца, и за редитеља и глумца, пак, и то зрно титиме довољно за грађење приче о суровости.

Стјепан Шалаљ и Стјепан Гар дијалогички у представи „Та ваша прича“

Да забуне не би било: ни Хопкинс, ни новосадски ансамбл ни су дали остварење какво би се у потпуности могло спорастати у категорију знају, театар суровости. Ова категорија подлазу хуману, пре, представе, она театар користи за сликање савија ма као врсте за себе. Хопкинс, пак, насиље слика као једну од људских категорија, излазе ни за њу драматуршког опирача не. Разлика између прве и друге врсте је као, отприлике, разлика између порнографије и љубавне приче која има и порнографских елемената, пошто писац верује да ће тим елементима придобити већи број чита лаца.

Све оне особине садржи текст драме, као што их садржи и представа. За добру трећину, ако не и више, редитељ Бурковић скратио је изворни текст, да би и на овај начин допринео динамичној представи. Скраћена верзија ни у чему утицала на одрицање верности писцу, али су допринели алајају над писцем. Реализатори представе искористили су у овој прилици текст за на његовим мислима и индикацијама остваре динамичну игру, у којој ће и редитељева машта, и глумачко могућности моћи да се расплавају. Није ни најмања мина ако су у овом пламцању више дошле до изражаја рационалне него емотивне креаторске вредности. Напротив.

Редитељ, који је дао идејно решење декора и костима, смењивање је сценску причу међу го ле, или овалци превучене, олуспиге и задржане зидове бинског простора. У тим зидовима, пошкљад освештеним плахама бе лега платна на које се репродукују слајдови (помоћу којих се излажују потајне мисли људова: ефекат ардо функционални, про изашло из редитељеве маште, а не из пишчевих индикација), у том оквиру, дакле, игра се ова прича у којој су четири личности. У наредника Џонсона (Стјепан Шалаљ), ту су његова су-прута Морис (Милиша Клајић — Радзковић), полицијски инспектор Картрајт (Витомир Љубичић) и осумњичени Бакстер (Стјепан Гардиновички). Просту драму, са озбиљним смислом за орди ритам сценске акције, би функционално умесеном из-вешајом за откривање мисли појединца које ће до-принети целим ланку и предсти-

не, редитељ, је водио ова збивања, брже и сваком тумачу у-логе нове креаторске могућнос-ти.

Четири ефективне глумачке креације

У лику Морис, Милиша Клајић — Радзковић, видели смо је дну жону ојдећу, несрећну, ли-шену породичне љубави, супру-гу и истовремено жену, чије ни физичко ни духовно страда-ње не изводи до краја, али га-ло краја подрастивања. Инспек-тор Картрајт (Витомир Љуби-чић) је полицијски рутинер, у чи-јим се поступцима ефикасују погрешног промисаољива, жеља за откривањем неправедности кривиче и истовремено потреба да у име професионалне соли-дарности кривца заштити. Љуби-чић у тумачењу овог лика уноси и уверљивици реализам и полицијском професијом дефор-мисања осећања, да нам се у не-ким тренуцима чини да пред собом имамо не лик нашега до-ба, него фигуру из времена во-јевања икавизиције у Шпанији. Стјепан Гардиновички је сав-та Бакстеру понако, како и тек-драме извесно, пред намамнмн-ма ризиком, пољско је ушита-нио истом пољској сигурности, да се пред крај испуни побла-ност човека експлоатација фа-седе уважене грађанина.

Највећи терет игре спосио је Стјепан Шалаљ: не само зато што је цела три чина био не-прекидно присутан на сцени, него што је у тумачењу лика полицијског наредника унео ра-биност човека коме се у јед-ном тренутку отвара промиса-ност живота. Позивајући игру у шпануцу, у повишеном току, Шалаљ тај високи тај задр-жава кроз цела три чина, ва-рирајући га зависно од стања и расположења: од пијанства, пре-ко бесне немоћи по стања раз-махнутог и необузданог наси-ља.

Крај представе, тренуци када наредник у коме се пробудио сексуални манијах до смрти ту-че човека осумњиченог за си-ловање малолетница, у двоаз-ни изазива конзервацију. Пу-блика остаје нема, готова без-дах, неспособна да покрене ру-ке на аплауз ансамблу. Можда је оваква конзервација већа награда извођачима „Те ваше приче“ него што би били фре-нетички аплаузи.

Раванџа 1900

27.11.1982, Сомбор, Народно позориште

Земља

25.1.1983, Нови Сад, Српско народно позориште

Балкански шпирит

29.12.1983, Нови Сад, Српско народно позориште

Глорија

8.6.1984, Нови Сад, Српско народно позориште

Хеда Габлер

4.12.1984, Нови Сад, Српско народно позориште

Свети Георгије убија аждаху

16.9.1986, Нови Сад, Српско народно позориште

Дон Жуан у љаклу

21.10.1986, Нови Сад, Српско народно позориште

Рогољуци

26.12.1986, Нови Сад, Српско народно позориште

Думанске њишине

10.10.1987, Нови Сад, Српско народно позориште

Клаусџрофобична комедија

26.12.1987, Нови Сад, Српско народно позориште

Клојка

11.2.1988, Нови Сад, Српско народно позориште

Три чекића (о срју да и не љоворимо)

22.10.1988, Нови Сад, Српско народно позориште

Луда игра

23.12.1988, Нови Сад, Српско народно позориште

Мајарац

18.3.1989, Нови Сад, Српско народно позориште

Покојник
19.6.1989, Нови Сад, Српско народно позориште

Јејор Буличов
14.10.1989, Нови Сад, Српско народно позориште

Друџа враџа лево
18.11.1989, Нови Сад, Српско народно позориште

Виџешка времена
13.1.1990, Београд, Мало позориште „Душко Радовић“

Краљ Лир
29.3.1990, Нови Сад, Српско народно позориште

Сџаза дивљачи
25.5.1990, Нови Сад, Српско народно позориште

Бела кафа
21.12.1990, Нови Сад, Српско народно позориште

Сџранкаџије
8.3.1991, Народно позориште Сомбор

Камо ноћи, камо дани
15.9.1991, Народно позориште Сомбор

Браћа близанци
5.7.1992, Нови Сад, Спортско-пословни центар „Војводина“

Чудо у „Шарџану“
26.9.1992, Нови Сад, Српско народно позориште

Ђенерал Милан Ђ. Негџић
1.10.1992, Зрењанин, Народно позориште „Тоша Јовановић“

Каџ би Сомбор био Холивуд
28.1.1993, Нови Сад, Српско народно позориште

Луџџам још виџџак
19.9.1993, Крушевац, Крушевачко позориште

После џола века
9.10.1993, Нови Сад, Српско народно позориште

Месечина за несрећне
17.1.1995, Нови Сад, Српско народно позориште

Ревизор
28.9.1996, Нови Сад, Српско народно позориште

Аџонија
18.10.1996, Зајечар, Народно позориште Тимочке крајине – Центар за културу „Зоран Радмиловић“

Мрешћене шарана
30.11.1996, Нови Сад, Српско народно позориште

Вере и завере
3.10.1998, Нови Сад, Српско народно позориште

Мера за меру
22.12.1998, Нови Сад, Српско народно позориште

Сабирни ценџар
29.10.1999, Нови Сад, Српско народно позориште

Право на Руса
22.2.2001, Нови Сад, Српско народно позориште

Госїода Глембајеви

26.1.2002, Нови Сад, Српско народно позориште

Војвода од Рајхшијата

20.12.2003, Нови Сад, Опера Српског народног позоришта

Шесї лица шраже їисца

13.1.2004, Нови Сад, Савез драмских уметника Војводине

Текелија

2.10.2004, Нови Сад, Српско народно позориште

Кнеїиња чаргаша

15.12.2007, Нови Сад, Опера Српског народног позоришта

Је ли било кнежеве вечере?

8.10.2008, Нови Сад, Српско народно позориште

Додела Годишње награде СНП-а Баји Гардиновачком
после представе *Три чекића, а о срїу и да не їоворимо*
фото: приватна архива

Улоје на филму и штелевизији

1973.
Самрїно пролеће
1978.
Госїођа минисїарка
Момци из Црвене дује
Сїићи пре свиїања
Размишљанка – измишљанка (ТВ серија)
Код Камиле
1979.
Махаїони
Књиїа друїова
Пуїинове звезде
Тренуци слабосїи
1980.
Велика йоїпраїа
Дуг
Било, йа йрошло
1981.
Широко је лишће
База на Дунаву
Ми смо смешна йородица (ТВ серија)
Балада о Синиши и манїуїу
1982.
Залазак сунца
Сїрансївовање
1983.
Мрїви се не враћају (мини-серија)
Снохваїице
Развојни йуї Боре Шнајдера
Јесен Ђуке Дражеїића
1985.
Живої је леї
Једна йоловина дана
1986.
Најлеїши дани у живоїу Ивана Кисека
Херој улице
Од злаїа јабука
1987.
Човек у сребрној јакни (ТВ серија)
Последње леїо геїињсїва
1988.
Дечји бич
Поїуї лисїа
Балкан ексїрес 2
Заборављени
1989.
Најбољи
Балкан ексїрес 2 (ТВ серија)
Сїецијална редакција (ТВ серија)
Дивљи свеїац
1990.
Сїецијална редакција
Заборављени (ТВ серија)
Сумњиво лице
1991.
Мала шала
1994.
Највише на свеїу целом
1997.
Горе-Доле (ТВ серија)
Покондирена шиква
1998.
Зла жена
Џандрљиви муж
2004.
Да није љубави, не би свиїа било
2007.
Мера за меру
2008.
Бела лађа
Заборављени умови Србије
2010.
Сва шїа равница
Приђи ближе

Баја и Љубиша Самарџић у филму *Ситићи пре свишања*.
За ову улогу је Баја добио Златну арену у Пули 1978. године.
фото: приватна архива

Зла жена, снимање телевизијске серије
фото: приватна архива

Награде и признања

1967. Републичка награда Удружења драмских уметника Србије за улогу Милта Менвила у представи *Љубав* Мјуреја Шизгала
1969. Републичка награда Удружења драмских уметника Србије за улогу Архидрама у представи *Зимска бајка* Вилијама Шекспира
1969. Сусрети професионалних позоришта Војводине за улогу Архидрама у представи *Зимска бајка* Вилијама Шекспира
1978. Златна арена на Филмском фестивалу у Пули за епизодну улогу у филму *Свићући пре свићанја* у режији Александра Ђорђевића
1988. Октобарска награда Новог Сада
1990. Сусрети професионалних позоришта Војводине за улогу Спасоја Благојевића у представи *Покојник* Бранислава Нушића
1991. Сусрети професионалних позоришта Војводине за улогу Јеротија Жутића у представи *Свѣранкације* Радослава Златана Дорића
1991. Стеријина награда за улогу Момчила Јабучила у представи *Бела кафа* Александра Поповића
1993. Сусрети професионалних позоришта Војводине за улогу Ђенерала Милана Недића у истоименом комаду Сине Ковачевића
1994. Гран при „Ђеле кула“ и Награда публике на Филмским сусретима у Нишу за улогу у филму *Највише на целом свићу* у режији Кароља Вичека
1994. Златни римски новчић за афирмацију и допринос југословенском филму на Фестивалу у Врњачкој Бањи
1995. Награда на Земун-фесту за улогу у представи *Јанез* Сине Ковачевића
1996. Златна медаља „Јован Ђорђевић“ Српског народног позоришта
1997. Сусрети професионалних позоришта Војводине за улогу Борка Грацина у представи *Мрешћење шарана* Александра Поповића

Белешка о овој књизи

Нема сумње да би о Стевану Баји Гардиновачком, глумцу, било могуће (а и потребно) подробно и аргументовано сведочити као глумцу чији је допринос филмској и телевизијској продукцији огроман. Уосталом, нека од признања која красе његову биографију, попут „Арене“ пулског фестивала, речито сведоче о томе. Осим овог података и чињеница презентованих у филмографији Гардиновачког, ова књига не осветљава филмске и телевизијске аспекте његове глумачке уметности, па би ова тема, с много ваљаних разлога, морала да подстакне писање неке нове књиге или монографије посвећене Гардиновачком. Овде је, дакле, превасходно у фокусу театарски ангажман овог глумца, директора Дrame Српског народног позоришта, оца, мужа и пријатеља.

Иако је чињеница да је књигу наручила управа Српског народног позоришта, још увек (барем за сада) неколико сведока може да потврди да сам, и пре но што нас је Стеван Баја Гардиновачки напустио, желео да о њему напишем књигу. У то доба, међутим, нисам имао ни приближно оволико података о његовом животу колико их данас имам, понајпре благодарећи Мирјани Гардиновачки и исцрпним разговорима које смо водили. Податке који су презентовани у књизи прикупио сам захваљујући и Невени Јанаћ, ангажованој у Архиву СНП-а, те Ивани Кукољ Соларов из зрењанинског Народног позоришта „Тоша Јовановић“. Захвалан сам и свима који су се одазвали позиву да приложе текстове о Гардиновачком, као и пријатељу Бранку Лучићу на уступљеним фотографијама, док је велики број фотографија, пласираних у овом издању, сачуван у заоставштини Миомира Ползовића. Посебну захвалност дугујем Светиславу Јованову на пријатељској и колегијалној сарадњи и Соњи Видаковић Савић, која је дизајном и изгледом књизи даривала свој таленат, Љубинки Гвозденовић, в.д. управници СНП-а у време настанка књиге и Слободанки Боби Красић на преданости, оданости и бризи о рукопису.

Напокон, ове књиге не би било да Стеван Баја Гардиновачки није био сјајан отац, муж и деда, одличан глумац, одани пријатељ, мудар директор Дrame СНП-а и срдачан човек који је српском театру даривао најбољи део себе, а који ми је, између осталог, открио Миломирову чарду на Дунаву.

А. М.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

792.071.2.028:929 Gardinovački S.

МИЛОСАВЉЕВИЋ, Александар, 1958-

Стеван Баја Гардиновачки : позоришни глумац и господин / Александар Милосављевић. - Нови Сад :
Српско народно позориште, 2025 (Земун : Birograf comp). - 171 стр. : илустр. ; 27 cm

Тираж 300.

ISBN 978-86-80951-58-4

а) Гардиновачки, Стеван (1936-2011)

COBISS.SR-ID 178722825

Стеван Баја Гардиновачки

Позоришни Глумац и Госйодин

Стеван Гардиновачки Баја. Велики глумац, један из плејаде драмских уметника који ће оставити дубоке уметничке трагове и у дугој и блиставој повести Српског народног позоришта, али и комплетног овдашњег глумишта, а оно подразумева и телевизијску и филмску уметност, баш као и радијску драму.

Свом Српском народном позоришту Гардиновачки је подарио не само своју глуму, него и, као директор Дrame и брижни колега, своју мудрост, своје стрпљење и своју веру у театар.

У овој књизи је испричана само једна од могућих прича о Баји Гардиновачком, она која се попут сликарског пентимента постепено пробија испод наслага многобројних улога које је овај глумац одиграо током своје богате каријере. Прича је то саткана од сећања Бајиних колега, глумица и глумаца, од љубави коју су му пружали њему најближи чланови породице, пријатељи, познаници, поштоваоци глумачког умећа и талента Стевана Гардиновачког. Прича је то понајпре настала из нежности Бајине Мире, његове „случајне партнерке“ и на сцени и у животу.

